

**ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ
«НАВЧАННЯ БЕЗ КОРДОНІВ» (Канада)**

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОБОРНІСТЬ» (Україна)

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ (Україна)**

**ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (Україна)**

**МБО «КОНСОРЦІУМ ІЗ УДОСКОНАЛЕННЯ
МЕНЕДЖМЕНТ-ОСВІТИ В УКРАЇНІ» (СЕУМЕ) (Україна)**

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА (Україна)**

**ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» (Україна)**

БАКИНСЬКИЙ ІСЛАМСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Азербайджан)

УНІВЕРСИТЕТ м. НІШ (Сербія)

ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Польща)

Людина віртуальна: нові горизонти

**Збірник наукових праць
(за матеріалами VII Міжнародної
науково-практичної конференції
30-31 березня 2020 року)**

За загальною редакцією д.філос.н. Журби М.А.

Канада – Сербія – Азербайджан – Польща – Україна

*Рекомендовано до друку Науковою радою ГО «Соборність»
(протокол № 7 від 31 березня 2020 р.)*

Редакційна колегія:

- Бохонкова Ю.О.**, доктор психологічних наук, професор, СНУ ім. В. Даля (Україна)
Гасанли Г.Б., доктор філософії з богословських наук, професор БГУ (Азербайджан)
Алієва С.Н., кандидат соціологічних наук, викладач БДУ (Азербайджан)
Алієва Я.Н., кандидат соціологічних наук, доцент БДУ (Азербайджан)
Арслан Ц.Х., *Ph.D.*, професор, Університет ім. Неджметтин Ербакана (Туреччина)
Драчук О.П., кандидат медичних наук, доцент ВНМУ ім. М.І. Пирогова (Україна)
Єременко О.М., доктор філософських наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Журба М.А., доктор філософських наук, професор, голова ГО «Соборність» (керівник), (Україна)
Журба А.М., кандидат психологічних наук, доцент МАУП (Україна)
Завальна Н.С., доктор психологічних наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Йованович Предраг, професор Університету м. Ніш (Сербія)
Калько І.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІТІТО (Україна)
Карабацак Н.Н., *Ph.D.*, доцент, Університет ім. Феджепа Шайіпа Ердогана (Туреччина)
Касьянова О.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІТІТО (Україна)
Касьянова В.О., кандидат економічних наук, доцент ІХПІ СНУ ім. В. Даля (Україна)
Короткова О.О., кандидат історичних наук, доцент СНУ ім. В. Даля (Україна)
Кравчук О.О., доктор юридичних наук, доцент, зав.кафедри господарського та адміністративного права КУП ім. Ігоря Сікорського (Україна)
Кузьміченко І.О., кандидат філософських наук, доцент ДЗ «АДМУ» (Україна)
Москальова Л.Ю., доктор педагогічних наук, професор МДПУ (Україна)
Павлов С.В., кандидат географічних наук, доцент ДЗ «АДМУ» (Україна)
Пагава О.В., кандидат психологічних наук, доцент ЛОІТІТО (Україна)
Поліщук О.П., доктор філософських наук, професор ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Польовий М.А., доктор політичних наук, професор ДонНУ імені Василя Стуса (Україна)
Радченко О.В., доктор наук з державного управління Поморської Академії в Слупську (Польща)
Сапенко Р., доктор габлітований, професор Зеленогурського університету (Польща)
Сабаша Ю.С., доктор культурології, професор МДУ (Україна)
Савонова Г.І., кандидат філософських наук, старший викладач ЛОІТІТО (Україна)
Свінцицька О.І., кандидат філософських наук, доцент ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Старостенко Т.М., кандидат філолог. наук, доцент ХНТУ ім. Т.С. Шевченка (Україна)
Талишинський Е.Б., кандидат політичних наук, доцент БГУ (Азербайджан)
Устименко-Косоріч О.А., доктор педагогічних наук, професор СДЛУ ім. А.С. Макаренка (Україна)
Хамарта Е.С., *Ph.D.*, професор, Університет ім. Неджметтин Ербакана (Туреччина)
Ціфти С.С., *Ph.D.*, доцент, Університет ім. Неджметтин Ербакана (Туреччина)
Цюрупа М.В., д-р філософ. наук, професор КДАВПП ім. гетьмана Конашевича-Сагайдачного (Україна)
Щудло С.А., доктор соціологічних наук, професор, ДДЛУ імені Івана Франка (Україна)

Людина віртуальна: нові горизонти: зб. наукових праць / за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. – Монреаль: СРМ «ASF», 2020. – 139 с.

У збірці здійснюється багатоаспектний аналіз трансформації сучасної культури, духовності в інформаційному просторі з урахуванням специфіки й соціальної динаміки філософії, етики, естетики, мистецтва, психології, педагогіки, соціології, економіки, політики і права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

ПЕРЕДМОВА

Розроблена організаторами конференції концепція функціонального аналізу сучасної культури в інформаційному, віртуальному просторі з урахуванням української та світової специфіки і соціальної динаміки філософії, етики та естетики, теології, мистецтвознавства, культурології, психології, педагогіки, соціології, валеології, економіки, політики і права привернула увагу багатьох дослідників у вищезазначених галузях.

За увесь період проведення міжнародних науково-практичних конференцій із заявленої проблематики ми мали честь ознайомитися з працями майже 4200 науковців. Було видано 49 збірників наукових праць за матеріалами конференції.

Не можна не відмітити ще одну позитивну тенденцію, – за увесь період роботи конференції утворилася активна група науковців, що із року в рік приймають участь у наших наукових заходах, і нам, як організаторам, дуже приємно, що деякі з них стали нашим партнерами, друзями, а, отже, ми можемо фіксувати їх наукове зростання: нові дослідження, публікації, захист кандидатських і докторських дисертацій. І нам, безперечно, дуже приємно відчувати свою причетність до ваших успіхів!

Ми звертаємося зі словами щирої подяки до усіх, хто відгукнувся на ідею проведення конференції у цей непростий час, хто підтримав її надісланими матеріалами, готовністю до співпраці. Дякуємо вам за допомогу, слушні поради, широкий відгук, інтерес до заявленої проблематики! Сподіваємося, що даний досвід матиме продовження іще багато років.

Шановні колеги! Ми звертаємо вашу увагу на те, що робота нашої конференції відбувається на демократичних засадах, а отже кожний науковець має право висловити свою позицію з різноманітних питань, іноді досить гострих і дискусійних. І цю позицію не завжди може поділяти редакційна колегія.

Організатори конференції готові до розширення співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами і запрошують керівників вищих навчальних закладів та їх структурних підрозділів, кафедр, факультетів для спільного продовження розпочатої роботи.

*Головний редактор,
голова ГО «Соборність»*

М.А. Журба

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Ведмедєв М.М.,

*доцент, д.фїлос.н., доцент кафедри фїлософїї та соціальних наук,
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка,
Україна, м. Суми*

НОМО VIRTUALIS ЯК ВАРІАНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ

Вираз Homo Virtualis в дискурсах сьогодення вживається в досить різноманітних контекстах. Як наслідок, виникають ситуації нерозуміння між диспутантами, коли останні, використовуючи однакові терміни, мають на увазі суттєво різні речі. Отже, доцільно перш за все визначити ті значення, які найчастіше пов'язуються з терміном Homo Virtualis. На нашу думку, можна виокремити три основні випадки вживання зазначеного виразу.

Перший випадок стосується конкретно-наукових розробок, зокрема в галузі дигітальної анатомії і фізіології. J. DiSabatino згадує у цьому зв'язку Virtual Human Project, розробка якого була ініційована Ch. DeLisi. Йдеться про створення специфічного об'єкту – дигітальної моделі людського організму. Цей об'єкт не є чимось на кшталт кіборга. Планується розробка розподіленої комп'ютерної програми, яка використовує алгоритми для відтворення функцій людського організму, і, зокрема, для вивчення того, як функції однієї частини тіла впливають на інших. Такі моделі давали б змогу передбачити, як може діяти хімічна, вірусна, бактеріальна або фізична травма на рівні клітин, органу, системи та організму. Лікарі у відділенні невідкладної допомоги могли б бачити наслідки фізичної травми без розтину тіла [3]. Таким чином, у цьому випадку виразом Homo Virtualis позначається певна комп'ютерна модель, що відтворює функції людського організму.

Другий випадок стосується сфери соціальних і культурологічних досліджень, а зазначений вираз позначає певний новий соціально-психологічний тип людини. Тип, що формується під впливом сучасного комунікативного, медійно-комп'ютерного мережевого середовища. Фахівці зазначають, що ми є свідками формування нової людини, яка живе своїм, відмінним від традиційного, життям, розмовляє своєю незвичною мовою і характеризується вельми специфічними особистісними якостями. Стосовно останніх зазвичай говорять про фрагментацію власного «Я» віртуальної людини, її гіпертрофовану комунікативність, відеоігрову залежність або геймінговий розлад (gaming disorder), специфічність web-саморепрезентації, несвободу, розмитість самоідентифікації тощо.

Стосовно третього випадку, то окремим предметом розгляду слід визначити ідею Homo Virtualis в теоретичних побудовах представників трансгуманізму. Однією з основоположних настанов цієї філософсько-технократичної ідеології є уявлення про принципову можливість і бажаність відстрочити старіння людини, а в ідеалі – досягти її безсмертя. Безсмертя цифрового (digital immortality). До цього іноді додаються міркування про можливість воскресіння вже давно померлих представників роду людського. Шлях до цієї омріяної мети вбачається прихильниками зазначеної течії у використанні сучасних (а головним чином – майбутніх) високих технологій, зокрема НБКС-технологій.

Ключову роль в міркуваннях трансгуманістів посідають поняття «завантаження» – процес перенесення свідомості з біологічного мозку в комп'ютер та поняття «резервне копіювання».

У зв'язку з процедурою завантаження виникає принципове питання про те, за яких умов особиста ідентичність зберігається. Один з провідних теоретиків трансгуманізму Н. Бостром відповідає на це так: «Більшість філософів ... вважають, що принаймні за деяких умов, завантажений в комп'ютер мозок буде вами. Суть у тому, що ви живі, поки зберігаються певні інформаційні структури, такі як ваша пам'ять, цінності, відносини й емоції; і не настільки важливо, реалізовані вони на комп'ютері або в тій бридкій сірій масі всередині вашого черепа» [1]. Завантажені зможуть жити в штучній реальності (оточені, що створюється шляхом комп'ютерної симуляції), або отримати штучні тіла і сенсори та повернутися до життя у фізичній реальності [1].

Як на нас, то у шойно викладеному репрезентується є не що інше як радикальний варіант реалізації ідеї Homo Virtualis. Варіант суто технологічний.

Розподілення свідомості, завантаженої на багато комп'ютерів у величезних мережах, і можливість необмеженого резервного копіювання має дозволити завантаженим жити необмежено довго.

Подібні наміри досягти віртуального безсмертя в теоретичному плані стикаються з серйозними проблемами як філософсько-методологічного, так і світоглядно-етичного ґатунку. Одне з принципових питань полягає у тому, чи можна процедуру резервного копіювання вважати формою безсмертя, якщо знищується оригінал. У свій час С. Лем («Сума технологій»), використовуючи мисленнєві експерименти, продемонстрував хибність такої думки.

І з фактом скінченності людського буття справа стоїть далеко не так просто й однозначно, як це уявляється прихильникам трансгуманізму. Уявлення про смертність фундаментальним чином визначало протягом усієї історії систему цінностей, покладену в основу людського буття. Достатньо згадати такий екзистенціал М. Гайдеггера як «буття-до-смерті». В. Лекторський, зокрема, у цьому зв'язку зауважує: «якщо людина буде жити вічно, це означає, що вся система цінностей, все, що робить людину людиною,

руйнується і втрачає будь-який сенс. Гуманність, співчуття, жалість стають не потрібні. Якщо людина ніколи не помре, навіщо йому жертвувати собою? .. Сенс життя і сенс смерті – взаємопов'язані речі. Якщо смерть втрачає сенс, то і життя втрачає сенс» [2]. Це зауваження виявляє одну з принципових вад трансгуманістичного проекту – спробу вирішити фундаментальні екзистенціальні та культурні проблеми суто технологічним способом.

Поки що ідея цифрового безсмертя з її Homo Virtualis є гіпотетичним положенням. Проте вона актуалізує фундаментальні філософські питання про сутність особистості, природу свідомості, напрями еволюції людства.

Література

1. Бостром Н. и др. FAQ по трансгуманізму. URL: <http://www.litres.ru>
2. Лекторский В.А. Академик Лекторский: «Если приходит бессмертие, жизнь теряет смысл». Новая газ. № 35. 06.04. 2015. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2015/04/03/63668-akademik-lektorskiy-171-esli-prihodit-bessmertie-zhizn-teryayet-smysl-187>
3. DiSabatino J. Virtually Human. Computerworld, Jun 10, 2002. URL: <https://www.computerworld.com/article/2576224/virtually-human.html>

Гиренко А.С.,

*студентка 1 курсу 1 медичного факультету
Харківського національного медичного університету,*

Україна, м. Харків

ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА ОМАРА ХАЙЯМА

Відомий філософ, поет, математик, астроном, історик – усе це легендарний Омар Хайям. Він став важливою фігурою в історії Ірану і всього Сходу. Його вільний дух підбадьорює нащадків все сотні років, через неохочість перед долею та соціумом. Надихати людей, допомагати їм знайти сенс життя – усе це робив Омар Хайям для свого народу довгі роки, став одним із творців культурного, громадського та наукового життя в Самарканді.

Його життя було настільки багатогранне, а досягнення – у різних сферах діяльності численними, що деякі вчені допускають, що філософа могло і взагалі не бути. Існує думка, що під цим ім'ям приховуються декілька людей, але все ж таки існують докази, що Омар Хайям не вигадка.

Історія каже, що чоловік народився у 1048 році в Ірані [1]. Родина його була міцною і повною. Спочатку Омар повністю прочитав та вивчив священну книгу мусульман – Коран. Він отримав добру на той час освіту і став майстром слова, успішно розвинув свої ораторські здібності. Оскільки

Хайям знав Коран, до нього зверталися по допомогу багато людей з різного роду проблемами, і філософ ніколи не відмовляв.

Позиція Хайяма по відношенню до основних концепцій середньовічного східного суспільства різко відрізнялася від загальноприйнятої на той момент. Будучи знаменитим вченим чоловіком, він не сильно розумівся в громадських тенденціях і не звертав уваги на зміни, що відбуваються навколо, і тренди, що сильно підкосило його в останні роки життя [2].

Теологія сильно хвилювала Хайяма – він сміливо висловлював свої незвичайні думки, прославляв цінність звичайної людини і важливість її бажань та потреб. Однак автор чітко відокремлював Бога та віру від релігійних інститутів, він вважав, що Бог у душі кожної людини, і що не покине. Погляди Хайяма на релігію суперечили загальноприйнятій, що викликало багато дискусій навколо його персони. Філософ дійсно ретельно дослідив священну книгу, а потім міг трактувати її постулати і не погоджуватись з деякими з них. Через це священнослужителі вважали поета «шкідливим» елементом.

Другим по важливості концептом у творчості великого письменника було кохання. Його висловлювання про високе почуття було полярним. Він захоплювався цим почуттям і його об'єктом – жінкою, а з іншого боку вважав, що любов руйнує життя [3].

Любов для автора було почуттям багатогранним – він часто писав про неї в рамках роздумів про дружбу, бо вважав, що такі стосунки є даром і їх потрібно цінувати і не зраджувати, адже справжніх друзів мало. Не дивлячись на свої роздуми, письменник віддавав перевагу самотності і писав, що краще бути одному, чим разом з ким потрапитися [4].

Хайям міркує логічно і тому бачить несправедливість, помічає не бачення людей головних цінностей в житті, а також приходить до висновку, що багато речей, що пояснюються теологією, мають цілком природний характер.

Розмірковуючи про сенс життя, Омар Хайям приходив до висновку, що кожна людини – це тільки гість цього чудового світу, а тому важливо насолоджуватися кожною миттю, цінувати дрібні радості і ставитися до життя як до великого дару. Мудрість життя, по філософії Хайяма, полягає у прийнятті всіх подій, що відбуваються, і в здатності знайти в них позитивні моменти.

Омар Хайям – відомий гедоніст. Всупереч релігійному концепту відречення від земних задовольень, філософ був упевнений, що сенс життя – у споживанні та насолодженні.

На жаль, усі тракти й книги Омара Хайяма, що дійшли до потомків, є лише маленькою частиною від усіх його робіт. Насправді свої висловлювання він міг передати сучасникам лише в усній формі, адже у ті роки наука представляла небезпеку для релігійних інститутів, тому піддавалася несхваленню і навіть переслідуванню. Оскільки філософ довгий час був під

захистом падишаха, його це не обходило, але після смерті правителя був жертвою переслідувань через свої думки, які багато хто вважав богохульними.

Філософ Омар Хайям прожив довге та продуктивне життя, але останні роки були не райдужними. Він зустрів старість у бідності і без підтримки рідних людей. Він став майже відлюдником. Проте, до останнього подиху філософ просував свої ідеї і займався наукою, писав рубаї і просто насолоджувався життям.

Згідно з легендою, Хайям пішов із життя своєрідно – спокійно, розсудливо, наче по розкладу, повністю приймаючи те, що відбувається. У віці 83 років одного разу він увесь день молився, потім закінчив обмивання, після чого прочитав священні слова і помер.

Цікаво те, що до XIX століття творчість філософа не була дуже відомою. І лише після знахідки англійського дослідника Едварда Фіцджеральда у вигляді записів персидського поета, Омар Хайям ожив у нашій пам'яті [2].

Література

1. Самунин В. Омар Хайям: по ту сторону поезії / В. Самунин // Наука и религия. – 2004. №5. – С. 46-50.

2. Фока М.В. Інтерпретаційні варіанти імпліцитних смислів рубайят Омара Хайяма / М.В. Фока // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Сер.: Філологія, 2016. – № 25. – Т.1 – С. 105-109.

3. Морочник С.Б. Омар Хайям – поэт, мыслитель, ученый / С.Б. Морочник, Б.А. Розенфельд. – Сталинабад : Таджикгосиздат, 1957. – 299 с.

4. Громова Т. Заложник забавы. Омар Хайям / Татьяна Громова // Лицейское и гимназическое образование. – 2007. – № 7. – С. 29-38.

Гончаров Г.М.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри гуманітарних наук

Харківської державної академії фізичної культури,

Україна, м. Харків

ІДЕНТИЧНІСТЬ І РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНЦЯ, ЩО ФОРМУЮТЬСЯ ЧЕРЕЗ ЧИННИК МОЛИТВИ

Біблійна антропологія наголошує на зв'язку унікальної місії людини – бути співучасником процесу творення – та її свободи як «причетності до самого буття, дотику до джерела буття, джерела будь-якого добра, правди й Любові» [1]. Молитва є нашим виявом себе перед Богом і водночас декларуванням готовності людини бути причетною до Господнього буття. Феноменологія молитви визначається власне Самуїловим вигуком: «Говори, Господи! Слуга твій слухає!» Позірна пасивність цієї позиції не повинна вводити нас в оману. Адже в основі молитви – фундаментальна ідентифікація

себе у вимірах універсального буття й готовність прийняти, відтак же й визнати необхідним до виконання Боже слово.

На початку першої з чотирьох старозавітніх Книг Царств, яка в гебрейській традиції має назву першої Книги Самуїлової, розповідається про перший містичний досвід майбутнього великого пророка, що йому судилося відкрити нову епоху в історії спасіння – епоху Царів. Отже, Самуїл тричі чує голос Божий, який звертається до нього по імені. Однак юний Самуїл не розуміє, звідки долинає той голос. Він гукає свого вчителя, первосвященника Елі, кидається до нього. І лише коли, за порадою Елі, Самуїл звернувся до Господа зі словом відповіді: «Говори, Господи! Слуга твій слухає!» (1 Цар. 3:10), – він сподобився почути провіщення про майбутнє дому Елі й цим розпочати власне пророче служіння.

Саме так ми визначаємо себе в стосунках і з Богом. Тільки що Він перший звертається до нас і чекає на відповідь, аби з огляду на неї будувати наш дальший діалог. Пригадаймо ще один епізод із Священної історії, що стався за тисячу років після Самуїлового виголосу «Говори, Господи! Слуга твій слухає!» До юної діви з Назарету Господь звертається через архангела Гавриїла і сповіщає (благовістить) їй неймовірну новину: вона зачне від Духа Святого й народить Месію, Сина Божого, Спасителя світу. Що відповідає Марія? «Ось я Господня слугиня: нехай зо мною станеться по твоєму слову!» (Лк. 1:38). І лише тоді провіщене ангелом сталося.

Преподобний Іоан Дамаскин та авва Євагрій визначають молитву як «сходження розуму до Бога» [2]. Авторитетні ж німецькі богослови підкреслюють, що «вона реалізує саму сутність релігійного акту: покладання людини на трансцендентність своєї власної істоти» [3]. Додаймо, що через релігійний акт суб'єкт (тобто людина) «реалізує найістотніші екзистенційні цілі». І в кожному з визначень ми виявимо акцентування на вихідному значенні для молитви усвідомлення суб'єктом своєї ідентичності, свого місця в стосунках із Богом. «Ось я, Твій слуга» – мовою Біблії це формула не самоприниження, а якраз навпаки, осягнення своєї найвищої місії особи, причетної до буття Творця й готової дисципліновано виконувати свої функції.

Один із єгипетських старців радив, коли його питали про шляхи духовного зростання: «Коли хочеш осягнути спокій і в цьому житті, і в майбутньому, говори завжди: Ким я є?» Наш же сучасник, може, найбільший духовний мислитель російського зарубіжжя минулого сторіччя, митрополит Антоній Блум, застерігає від виставляння замість себе в розмові з Богом штучного образу, який не є нашим справжнім «Я». Він наголошує: «Стосовно молитви перша наша складність – знайти, яка з наших особистостей має виступити для зустрічі з Богом. Це непросто, бо ми настільки не звикли бути самими собою, що широ не знаємо, котра з усіх особистостей і є це справжнє «Я» [4]. Отже, перебіг молитви передбачає наше самоусвідомлення, або радше самоототожнення.

Характерно, що до творення молитви Церква залучає не тільки мислення людини, але й різні органи її тіла, різні відчуття. У східному християнському обряді ми кладемо земні й поясні поклони, часто хрестимося, вдихаємо дим кадила, слухаємо дзвони й било, співаємо, відповідаючи на заклики священика, спостерігаємо глибоко символічні ікони й вогонь свічок та лампад перед ними. Майстри ж споглядальної молитви, подвижники – ісихасти, звертали ще увагу на ритм дихання, його узгодження зі словами молитви Ісусової.

Відкриваючи в Христі об'явленого Бога, різні народи надавали зверненню до Нього форми, відповідної мові їхньої етноконфесійної традиції остільки, оскільки вона не суперечила засадам Євангелія. Візантійський обряд у його киево-галицькій видозміні закріплює нашу національну ідентичність, інтегруючи в собі фундаментальні елементи етнічного культурного коду. Реалізація цих елементів у перебігу спільнотної та приватної молитви не тільки маніфестує належність до української культурної традиції, але й локалізує становище суб'єкта молитви в певному етноконфесійному просторі. Іншими словами, допомагає кожному з нас відчутти й закріпити своє місце в людській спільноті.

Варто пригадати, що у візантійському богослов'ї закріпилася трихотомічна схема опису людини, прив'язана до розуміння участі в Бозі, в якій поряд із тілом і душею виступає дух [5]. Богословською підставою цієї схеми є слова апостола Павла з Першого послання до солунян: «Сам же Бог миру нехай освятить вас цілковито, і нехай уся ваша істота – дух, і душа, і тіло – буде збережена без плями на прихід Господа нашого Ісуса Христа» (1 Сол. 5:23). Вже священномученик Іриней Ліонський, загиблий за Христа бл. 202 р., вказує на відновлення єдності трьох складників людської особистості як перспективу християнського вдосконалення, що відбувається за безпосередньої співдії з Богом. «Бо руками Отця, тобто через Сина й Духа людина, а не частина людини, створюється на подобу Божу. Душа ж і дух можуть бути частиною людини, але ніяк не людиною; досконала людина є з'єднанням і союзом душі, що дістає Духа Отця, з тілом, котре створене на образ Божий» [6] (Про ересі 5,6,1).

В перебігу молитви долається порізненість душі й тіла завдяки реалізації присутності Духа, «який молиться у нас, надає нашій молитві натхнення» [7]. «Він приходить ззовні і водночас належить до нашого «Я». Отже, це мій дух і водночас Дух» [8]. Благодатна присутність Духа в молитві упривнює трансцендентний вимір нашого існування, допомагає відчутти нашу причетність до вічності. За словами Олів'є Клемана, «молитва, занурюючись у трансцендентність і підтверджуючи тим самим трансцендентність людини, дозволяє благодаті просякнути в творіння і явити його приховану святість» [9]. Молитовний стан людської особистості передбачає зосередження, захист від зовнішніх інформаційних потоків і всепроникних ритмів. Молитва

заохоче нас будувати рукотворну віртуальну пустелю, образ якої виглядає таким привабливим для людини постіндустріального світу. Серед агресивного гамору оточення ми маємо вчитися творити оазу цілковитого спокою, рекреаційний куточок, де б розхитана структура нашої особистості могла відновити свою гармонійну цілісність. Внутрішній мир необхідний для нашого поділеного ества, аби в практиці духовного життя, зіпертого на молитву, відкритися для присутності Духа – запоруки відновлення зруйнованої ідентичності.

Однак же ми не зможемо всі жити в замкненому середовищі, ізольованому від зовнішніх контактів! Внутрішнє, духовне життя має захистити своє місце в динамічному світі не як його альтернатива, а як джерело сили та самопізнання, завдяки якому ми здатні зберегтися від розчинення в дріб'язковості повсякденного побуту, захиститися від загрози знеосібнення. Здатні серед найпотужніших впливів і найглибших зневір лишатися самі собою, не блукаючи в нетрях власної особистості поміж фальшивими замінниками свого «Я» та не шукаючи себе у вигадливих світах псевдослов'янської міфології. Саме тому щоденний ущільнений графік сучасного українця вимагає, крім неодмінної недільної літургії, принаймні чверті години вранці й увечері для самотньої розмови з Богом. Вимагає молитовної оази, де ми зможемо щиро запитати себе: «Ким же таки я є?», а відчувши Господнє слово в серці, відгукнутися, як колись Самсон: «Говори, Господи! Слуга твій слухає!»

Література

1. Вальверде Карлос. Философская антропология: Пер. с испан. / К. Вальверде – Москва: Христ. Россия, 2000. – С. 261.
2. Иоанн Дамаскин, св. Точное изложение православной вери: Пер. с греч. / И. Дамаскин – СПб., 1894. – С. 191.
3. Рагнер Карль, Форгрімлер Герберт. Короткий теологічний словник: Пер. з нім. / К. Регнер – Львів, 1996. – С. 281.
4. Митр. Антоний Сурожский Школа молитви: Пер. с англ. / А.Сурожский – Клин: Христианская жизнь. 2006. – С. 103.
5. Меендорф Иоанн. Византийское богословие: Исторические направления и вероучение /Пер. с англ. /И. Меендшрф – Москва: Когелет, 2001. – С. 249.
6. Епископ Иринеи Лионский. Сочинения: Пер. с лат. / И. Лионский – СПб, 1900. – С. 455.
7. Словник біблійного богослов'я: Пер. з 2-го франц. вид. - Рим; Львів: Місіонер, 1996. – С. 445.
8. Шпідлік Томаш. Духовність християнського Сходу: Пер. з італ. / Т. Шпідлік – Львів: Свічадо, 1999. – С. 85.
9. Клеман Оливье. Истоки: Богословие отцов Древней Церкви. Тексти и комментарии /Пер. с франц. / О. Клеман – Москва: Путь, 1994. – С. 195.

Куриленко Т.В.,
*викладач кафедри філософії Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського,*

Україна, м. Миколаїв

ЦІННІСТЬ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

На зламі другого і третього тисячоліть осмислення соціогуманітарних і культурологічних проблем набуває все більшої актуальності. У філософському дискурсі сучасності наявні ноти тривоги за майбутнє людини і людства. Сучасність в усіх її проявах і вимірах діагностується як така, що перебуває у кризовому стані. Криза сучасної цивілізації викликана деформацією основних параметрів людського буття: соціально-економічного, політичного і морального. Вона стосується не тільки окремих результатів діяльності, а й способу буття людини як такого. Масштаб та гострота кризи полягає в тому, що нею охоплені не тільки окремі культури і цивілізації, а й людина як родова істота, перед якою постають принципові питання вибору перспектив буття. Руйнування системи вищих гуманістичних цінностей, низька цінність людської особистості і самого життя, переважання насильницьких методів в утвердженні свободи – все це з одного боку посилює відчуження від духовності та орієнтацію на цінності матеріального світу, а з другого боку – актуалізувало ошуки в напрямку оновлення уявлень про феномен духовності та його місце в соціокультурній практиці та людському існуванні.

Дослідження феномену духовності стає провідною методологічною домікантою, що об'єднує розробку проблем філософської антропології, аксіології, філософії культури, соціальної філософії, філософії історії, адже всі проблеми, які потребують свого вирішення, не можуть бути вирішеними без усвідомлення сфери духовності, осередком якої є проблема людини та її буття. Руйнація старих цінностей, стереотипів мислення і поведінки призводить до необхідності дослідження феномену духовності і особливо його нових контекстів.

У понятті духовність синтезуються різні сторони людського існування і соціокультурних процесів. У духовній сфері людина здійснює осмислення і вибір ідеалів, цінностей не просто на основі засвоєння знань і задоволення потреб, але переживає їх особисто, співвідносячи з внутрішнім моральним законом. Духовність є свого роду тим простором, переступати межі якого загрожує особистою і суспільною катастрофою.

Традиційне розуміння духовності включає в себе три начала: пізнавальне, моральне, естетичне. Їм, в свою чергу, відповідає класична триада цінностей, що відносяться до розряду вищих: істина, добро і краса.

Дані цінності складають основний аксіологічний зміст духовності і мають характер орієнтирів в набутті людиною своєї індивідуальності. Усі три сторони разом творять те, що називається духовним життям, духовними пошуками особистості.

Феномен духовності є складним і багатогранним. З огляду на сучасні дослідження складається своєрідна картографія духовності, яка охоплює розробку її основ, структури, компонентів, складу, типів, контекстів. У розмислах мислителів, інтелектуалів вона постає як простір, сфера, поле, тощо. Проте, фундаментальним в цій «картографії» є розрізнення індивідуальної духовності і духовності, що розуміється як інтегрований стан багатьох людей, суспільства в цілому. Слід відмітити, що духовність не ідентична феноменам, що визначаються такими поняттями як ідеальне, інтелектуальне, суб'єктивне, свідомість, психіка, духовна культура, духовне виробництво, духовні потреби і інтереси, духовна сфера суспільства, ментальність, а має самостійний зміст. Духовність постає заснованою на етичних цінностях сферою самопізнання і самобудівництва особистості. Поняття духовність найбільш повно виражає характеристику людини, яка пов'язана з творчим пошуком, смислотворенням, пізнанням світу й себе в ньому на етичній основі.

Серед багатьох сучасних дослідників феномену духовності слід виділити роздуми вітчизняного філософа С.Б. Кримського, який мислив духовність перш за все в її особистісному вимірі, як «живий всесвіт особи». Духовність, на його думку, пов'язана з вибором особистістю свого власного образу, своєї долі та виступає фундаментальним принципом буття людини, принципом її саморозвитку і самореалізації у зверненні до вищих ціннісних інстанцій. Духовність може мислитись як вертикальний вимір людського існування, як своєрідний заклик «зверху», що потребує спроможності, бажання, налаштованості цей заклик почути, розшифрувати, зрозуміти й здійснювати.

Аналізуючи сучасну гуманітарну ситуацію С.Б. Кримський зазначав, що у духовності нашого часу формується потреба усвідомлення не тільки практичної активності, але й такого виду творчої діяльності як споглядання [3, с.716]. Споглядання, на думку філософа, може бути розцінене як різновид неспоживчої діяльності, що змінює не об'єкти, а суб'єкта дії. Воно постає як особливе відношення до навколишнього середовища, в якому можливо поєднання двох видів активності – збереження предметного світу та перетворення внутрішнього світу людини.

За природою духовність є ціннісно-смысловим утворенням. Проте, можна поставити питання й щодо цінності духовності. Окреслимо деякі міркування. Сутність людини сучасного глобалізованого світу не вичерпується визначенням її як істоти розумної. Це звужує і обмежує розуміння світу людини. Абсолютизація розуму історично призвела й до обмеження

поняття людяності як в одиничному, так і в загальному визначенні, а також до невілювання необхідності поєднання у визначенні людини розумного, морального, естетичного як альтернативи машинному інтелекту.

Духовність завжди була пов'язана з гуманістичними ідеями, центром яких було відношення людини не лише до себе, але й до інших людей – близьких і далеких, до суспільства. У ній досвідом життя вирішується питання, чим є інша людина - метою чи засобом, якою є цінність її особи, цінність людського життя, честі та гідності.

Знеособлений світ повсякденності стає небезпечним середовищем для людського існування, адже ігнорування духовного виміру, а разом з цим й особистісного способу життя, ставить і особистість, і людську спільноту перед такими викликами, щодо яких запитують про межі дегуманізації.

Література

1. Мокляк Л.І. Духовність як предмет філософського осмислення у творчості С.Б. Кримського // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2016. – № 1 (23)
2. Крымский С.Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации // Вопросы философии, – 1992, – № 12. – С. 21-25.
3. Крымский С.Б. Під сигнатурою Софії / С.Б. Крымский – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 718 с.
4. Смирнова Л.Н. Феномен духовности: Социально-философский аспект анализа // <https://www.disserscat.com>

Плаксіна О.И.,

*доцент, к.филос.н., доцент кафедри філософії ТВУЗ «Придніпровська
государственная академия строительства и архитектуры»,*

Україна, г. Днепр

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ АКТИВНОСТЬ И ЭКОНОМИКА СКВОЗЬ ПРИЗМУ КОНФЕССИОНАЛЬНЫХ РАЗЛИЧИЙ

Любой стране и народу важна нормально действующая и прогрессирующая экономика. Ее функционирование для Украины и других государств в нынешний период сопряжено с развитием феномена предпринимательства¹. Оно не вырастает самопроизвольно из чисто экономических и политико-

¹ Предпринимательство включает в себя искусство хозяйствования, управления, проявления инициативы и новаторства, готовность к коммерческому риску. Предприниматель отличается от менеджера тем, что первый является самостоятельным субъектом рыночной экономики. Он действует на свой страх и риск, под свою имущественную и иную ответственность, тогда как менеджер – обычно наемный работник со специальными профессиональными качествами, выполняющий задачи, поставленные перед ним его работодателем. [См. 1, с.65,169]

правовых факторов. В силу присущего феномену «социальное» качества осмысленности, общественное сознание в целом, его формы влияют на ход движения всего общества (об этом одна из наших предыдущих публикаций [2]), а также на экономику и предпринимательство, препятствуют или стимулируют их развитие. Так, современные ученые говорят о религиозно-этических идеях «як здатних програмувати ті чи інші ціннісні вектори соціальної і моральної активності осіб і спільнот» [3, с.18] и о том, что «... религия подчеркивает этические ценности, которые могут или должны лежать в основе светского общества» [4, с.21].

При этом срабатывают особенности конкретной культуры и социальной ситуации, имеющегося уклада хозяйствования. При кастовом делении общества в индуизме хозяйствование и торговля были уделом не самой высшей касты, третьей из четырех, и не были почетным занятием. В зороастризме богоугодное дело – земледелие, иные же промыслы не одобрялись. Религии Средиземноморья относились к предпринимательству и экономике благосклонно: ориентировали человека на успехи в повседневном опыте – земные успехи, связанные с достижением материальных благ, богатства, здоровья, долголетия, социального статуса, власти. Показательно наличие богов – покровителей торговли, и богов, олицетворяющих образы богатства, типов монет: Гермес, Плутос (Плутон), Меркурий, Эскуланус и Аргентинус [См. 5, с.402,408,405,441,429].

Иудаизм оценивал богатство позитивно: ведь это Господь Бог твой «дает тебе силу приобретать богатство», дабы исполнить завет его [6; Втор. 8:18]. Эта религия открыла дорогу новым видам занятости, преимущественно в городах: торговле, финансовому делу, и пошла на ломку прежних традиций в пользу расширения сферы объектов торговли – заклада и продажи земли [См. 7; с.59], распространения долгового рабства [См. 6; Притчи 22:7], ростовщичества.

Средневековое же христианство, как на Востоке, так и на Западе, идеализировало аполитичность, нищенство и праздное монашество (позиция докторов Западной церкви: св. Амвросий (IV в.), св. Иероним, св. Августин и папа Григорий Великий (VI в.) [См. 8, с.402,536]). Взимание духовенством десятины с населения и распространение индульгенций также препятствовали экономической инициативе и предпринимательству, в частности финансовому, и вызвали 1) отток денежных средств из сферы производства, 2) накопление материальных ресурсов, богатства церквями и монастырями – «антистимул» экономического роста и обмена, 3) невысокий уровень рыночного сознания населения.

Этико-религиозные идеи протестантизма инициировали развитие личности и общества капиталистического типа: возвели в ценность и в религиозное призвание экономической успех, систематично-рациональное стремление к прибыли в рамках своей профессии [См. 9, с.97,98]. Учение

Ж. Кальвина, М. Лютера о труде «как призвании Божьем» и «долге перед Богом», проповедь «мирского аскетизма» отвечали потребностям растущей капиталистической экономики. Процветание бизнеса, приумножение капитала стали считаться признаком «божественной благодати» и «избранничества» [См. 10, с.291].

Важным следствием всего этого стала нравственная легитимизация предпринимательства, когда большинство населения, не занятое в этой сфере прямо, признает оправданным и законным обогащение активного меньшинства на том основании, что оно также трудится, добиваясь успеха как благословения Божьего, и ведет, как и все, умеренный и нормативно-упорядоченный образ жизни. Мирская аскеза отделила капитал от потребления и наслаждения, переориентировала его на цели производства. Это была «революция смыслов»: отныне богатство – не просто знак высокого статуса и залог праздности, оно – условие собственного роста, и требует от обладателя самоотверженного труда. В добуржуазных системах такой связи нет, их капитал иной – «авантюристический», по М. Веберу, отличный от рационального производительного предпринимательства буржуа. Именно методичная, стабильная деятельность буржуа противоположна «взрывной» активности авантюриста, а методический рационализм и постоянство труда предпринимателя роднят его с постоянным трудом рабочего. Потому принадлежность к протестантизму была своеобразным моральным аттестатом: человеку можно доверять в финансовых и коммерческих делах. Все это во многом определило облик современного западного предпринимателя.

Восточное христианство, в том числе православие, отличается от Западного пренебрежение посюсторонним воздаянием перед посмертным. Достижение земных благ как бы отходит на второй план, а главной задачей земной жизни человека становится такое преобразование человеческой природы, которое подготовило бы его к непосредственному контакту с Богом. Восточному христианству небезразлично, как достигли успеха в земной жизни, оно не возводит успех явного злодея в ранг иррационального божественного решения (как протестантизм, опирающийся на концепцию божественного предопределения).

Идеологи протестантизма критиковали «мироотреченность» православия и связывали с ним неразвитость рыночного сознания населения, малое стимулирование действенной стороны жизни, индифферентность к хозяйственной жизни либо откровенное её отрицание и аморфность специфических духовных стимулов к трудовой активности. По нашему мнению, модель экономики, опирающаяся на ценности православия, не нацелена на экономический застой и бедность. Православие и развитая на его основе «философия хозяйства» (В. Соловьев, С. Булгаков, Н. Бердяев, В. Зеньковский, П. Флоренский, С. Франк, Н. Алексеев), противопоставили

установке христианского индивидуализма на личное спасение, распространенной на Западе, иные жизненные ценности.

Путь к спасению православие определяет не через внутренний настрой на религиозность (католицизм) или внешне полезные дела и действия (протестантизм), а через Бога и творческую активность самого человека. «...Творчество человека заключается в приобщении себя к Божеству. Человек становится причастным Богу, приемлет в себя Бога ... самосозидание человека – столько же его самосозидание, сколько и творение его Богом в совершенное двуединство» [11, с.336]. Спасает же людей только сам Бог по мере того, как завладевает человеком, если тот стремится погрузиться в Божественное бытие. Спасение в православии мыслится как соборное усилие, через жизнь и покаяние в мире, через подвижничество, а одной из форм его был упорный труд. В выдвинутой православными деятелями «функциональной концепции собственности» нет стремления к богатству как самоцели: «внешнее богатство и порядок относительно силы божественной не имеют никакого значения» [12, с.30]. «Человек должен быть свободен, и он не может быть средством, орудием в руках другого человека; отсюда вытекает моральная недопустимость хозяйственной эксплуатации и социальных привилегий» [13, с.71]. «...Крайний хозяйственный индивидуализм, всевластие частнособственнического начала, почитаемое за святыню, также калечит жизнь и несет зло и страдание...» [14, с.124].

На первое место в предпринимательстве православные мыслители ставили служение высшим ценностям, христианскую любовь, творчество добра, духовные потребности человека, память о его высшем предназначении, иначе оно становится бесперспективным. Ведь «от Бога исходит зов, чтобы человек совершил творческий акт, осуществил свое призвание, и Бог ждет ответа на свой зов. ... Творческий акт есть взаимодействие благодати и свободы, идущих от Бога к человеку и от человека к Богу» [15, с.137]. Потому православию неприемлем бизнес, работающий нечестными средствами ради быстрого обогащения. Оно выработало свой эталон хозяйственного рационализма, исходящий из нестрогой прибыльности рыночного обмена, милосердия, благотворительности.

Этике Русской православной церкви часто противопоставляют старообрядческую субкультуру с трудовой и предпринимательской традицией: во II пол. XIX – нач. XX в. в украинских губерниях трудилась значительная часть местных старообрядцев-миллионеров; «... близько 60 % загальноросійського капіталу належало саме старообрядцям, тоді як загальна чисельність старовірів в Росії дорівнювала біля 2 % населення» [16, с.83]. Ведущие предпринимательские династии, известные также и меценатством, были старообрядцами – Морозовы, Третьяковы, Щукины [См. 16, с.84]. Русские секты, духоборы и молокане, у которых почитание икон и ритуалы были заменены этикой «добрых дел», имели высокую хозяйственную

мотивацию. Но старообрядцев нельзя отождествлять с протестантами, ибо их хозяйственная активность прямо не следует из религиозной догматики (она тождественна православной), а является разновидностью локальной этической и исторической традиции. В раскол ушли активные, убежденные, духовно богатые люди, которые стремились глубоко проникнуть в истоки православия. Их высокое трудолюбие и рачительность питались эсхатологическими ожиданиями.

Конечно, хозяйственная этика определялась не одним религиозным фактором, а всем мировоззрением. И все же религиозная обусловленность поведения в сфере экономики является весомой социокультурной детерминантой. Влияние религиозных систем на экономику и предпринимательство важно для жизни как нашего этноса, так и для взаимопонимания с зарубежными партнерами.

Литература

1. Ильин С.С., Васильева Т.И. Экономика: Справочник студента. – М.: ООО «Издательство АСТ»; Филологическое общество «СЛОВО», 2000. - 544 с.
2. Плаксина О.И. Вклад нравственности и этики ответственности в обеспечение устойчивости развития общества // Грані.- 2008.- № 3 (59).– С. 134-140.
3. Бродецкий О. Гуманістичні ефекти ціннісної синергії релігійно-етичних ідей: методологічне підґрунтя та прикладні горизонти // Українське релігієзнавство, 2019. – № 89.– С. 13-25.
4. Кутузова Н. Релігійна свобода як універсальна цінність // Релігійна свобода, 2019. – № 22-23. – С.18-22.
5. Токарев С.А. Религия в истории народов мира. 4-е изд., испр. и доп. - М.: Политиздат, 1986. –576 с.
6. Библия. Изд-е одиннадцатое. – Стокгольм, 1960. – 1307 с.
7. Мень А. Борьба за веру. Пророк и царь // Наука и жизнь. - 1990. - № 12. – С. 59-64.
8. Рассел Б. История западной философии и ее связи с политическими и социальными условиями от античности до наших дней. - СПб.: Азбука, 2001. - 957 с.
9. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма// Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. /Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; Предисл П.П. Гайденоко. – М.: Прогресс, 1990. - С. 61-272.
10. Вебер М. Протестантские секты и дух капитализма // Там же. – С. 273-276.
11. Карсавин Л.П. Философия истории. - СПб: Комплект, 1993. – 351 с.
12. Соловьев В.С. Три силы // Соловьев В.С. Соч. в 2-х тт. Т.1. М.: Издательство «Правда», 1989. - С.19-31.
13. Франк С.Л. Политика и идеи // Франк С.Л. Сочинения. – М.: Правда, 1990. – С. 65-76.
14. Франк С.Л. Крушение кумиров // Там же. – С.113-180.
15. Бердяев Н. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики. – Париж: «Современные записки». СКЛАД УМСА – PRESS. – 1931. – 320 с.
16. Таранец С. Старообрядничество в Україні // Релігійна панорама, 2002. – № 1. – С. 75-87.

Stovpets O.V.,
Doctor of Philosophical Sciences,
associate professor of Odessa National Maritime University,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8001-4223>,

Ukraine, Odessa

PHILOSOPHIC AND LEGAL ASPECTS OF CYBER-SECURITY IN UKRAINE AND CHINA

All over the world, modern societies of developed and developing countries face the ambiguous problem of cyber-security. This is a rather controversial matter as implies both the issues of information freedom and the issues of national interests' protection (the latter one has a thin line between informational censorship and really necessary 'cyber-shield' against info-threats). The mentioned dichotomy should be considered from the standpoints of Law and Social Philosophy, as well.

Different countries use various protective principles and mechanisms. We would limit our study with analysis of the appropriate practice of Ukraine and China. Ukraine's information relations' protection activity is the subject of our primary interest, which could be conditionally determined as 'western sample' of information security. We have already performed some research on related matters, in particular: social-philosophic aspects of information technologies development in the context of information censorship and intellectual property protection problems [1, p.16], contradictions of the system for the protection of IP law in conditions of globalization [2, p.180], problems of copyright protection in the information society [3, p.512], legal-philosophic problems of state policy in respect of information society [4, p. 84], socio-philosophic view of cyber-piracy as an ideological influence remedy in conditions of information-oriented society [5, p.69]. There's an important Ukrainian legal source emerged in 2017 – the Law of Ukraine “On the basic principles of cyber-security of Ukraine” [6].

Chinese contemporary informational practice is another model, which could be marked as an 'eastern sample'. We guess it's important to draw attention to Chinese information policy, taking into account China's present status of the economic superpower that has become the main rival of the world's leader, USA. At the same time, we cannot make direct comparison between China and the West, because their civilizational paradigms are quite different. In this respect, we should keep in mind that Chinese attitude to information exchange (and appropriate state policy of the PRC) is deeply influenced with longstanding Confucian tradition. Some of these traditional ties and mental preconditions were studied before [7, p.58].

According to Ukrainian legislation [6], cyber-security means the proper protection of vital interests of the individual and the citizen, society and the state in the process of use of cyberspace, which ensures the sustainable development of the

information society and digital communication environment, with reliable detection, prevention and neutralization of real and potential threats to the national security of Ukraine in cyberspace. Taking into account the crucial provisions of this Law, main legislative standards in the related fields, and some conclusions of abovementioned previous studies, we can state that Ukrainian model of cyber-security generally could be described as liberal one. But it's definitely not perfect.

In this connection, studying of Chinese experience in the info-protection realm seems rather interesting, and reasonable in some aspects. The Internet in China has appeared in 1994, being an inevitable consequence of "Opening Up and Reform" policy (改革开放) and becoming a strong supporting tool for the so-called "socialist market economy" (社会主义市场经济). Gradually, while Internet availability has been increasing in China, the Internet has become a universal communication platform and trading instrument inside PRC, and in its external trade.

Deng Xiaoping (邓小平), being not only the paramount leader of the PRC but also a great thinker of modernity, once mentioned that liberalization is a double-natured phenomenon. His famous saying, "If you open the window, both fresh air and flies will be blown in", is considered to be the ideological basis of the GFW Project – it's an abbreviation for 'the Great Firewall of China' (中文也称中国国家防火墙). Deng Xiaoping's eloquent saying is related to a period of the economic reform of China that became known as the "socialist market economy". Superseding the political ideologies of Mao's "Cultural Revolution", the reform led China towards a market economy and opened up the market for foreign investors. Nonetheless, despite the economic freedom, values and political ideas of the Communist Party of China have had to be protected by 'swatting flies' of other unwanted ideologies [8, p.41].

The Ministry of Public Security issued comprehensive regulations governing Internet use, with the key principles as follows: it is prohibited using the Internet to harm national security; to disclose state secrets; to injure the interests of the state or society in any way. Users are prohibited from using the Internet to create, replicate, retrieve, or transmit information that denies the PRC Constitution, laws, or administrative regulations; promoting the overthrow of the government or socialist system; undermining national unification; distorting the truth, spreading rumors, or destroying social order; or providing sexually suggestive material or encouraging gambling, violence, or murder. Users are prohibited from engaging in activities that harm the security of computer information networks and from using networks or changing network resources without prior approval. These provisions emphasize China's concerns about possible misuse of information freedoms [9, p.151].

'The Great Firewall of China' (GFW) means the combination of juridical acts, legislative prescriptions, engineering and cyber technologies, and legal-organizational measures enforced by the Chinese government to regulate the

Internet domestically. Besides the cyberspace protection (maybe excessive), China's GFW has also influenced the development of China's internal Internet Economy by reducing the effectiveness of products from foreign internet companies and nurturing domestic companies. Probably such kind of measures has contributed into taking Chinese cyber-technologies to a new level, much more higher than before.

China's Law CL97 divides cyber-crimes into two broad categories: 'crimes that target computer networks' and 'crimes carried out through computer networks'. Chinese political elite is convinced that the Internet inside the country is a part of the country's sovereignty, therefore it should be governed by the state. The multiplicity of relations in this realm, as well as existing mechanisms of their regulation in China, actualize scientific studies in future.

Literature

1. Стовпець О.В. Соціально-філософські аспекти розвитку інформаційних технологій в контексті проблем інформаційної цензури та захисту інтелектуальної власності // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. ISSN 2076-6173. – Вип. 66. – Житомир, 2012. – С. 16-20.

2. Стовпець О.В. Суперечності системи охорони права інтелектуальної власності в умовах глобалізації // Часопис Київського університету права. ISSN 2219-5521. Вип. 2011/2. – Київ, 2011. – С. 180-184.

3. Стовпець О.В. Проблеми охорони авторського права в інформаційному суспільстві // Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. – Вип. 5. – Київ: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2014. – С. 512-517.

4. Стовпець О.В. Філософсько-правові проблеми державної політики у сфері формування інформаційного суспільства // Наукові записки НаУКМА. ISSN 1996-5931. – Том 129. [серія: Юридичні науки]. – Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2012. – С. 84-87.

5. Стовпець О.В. Соціально-філософський погляд на кібер-піратство як засіб ідеологічного впливу в інформаційному суспільстві // Філософські обрії. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. ISSN 2075-1443. – Випуск 27. – Полтава, 2012. – С. 69-79.

6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII // Відомості Верховної Ради України від 10.11.2017 р., № 45, стор. 42, стаття 403 (чинна редакція від 08.07.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19?lang=uk>

7. Stovpets O. Chinese legal-philosophic syncretism and its influence to value orientations of the Chinese society // Схід. ISSN 1728-9343. – № 1 (159). – Київ, 2019. – С. 55-60. doi: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.1\(159\).157856](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2019.1(159).157856)

8. MacKinnon R. Flatter world and thicker walls? Blogs, censorship and civic discourse in China // Public Choice. – # 134 (1-2). – Springer, 2008. – P. 31-46. doi: <https://doi.org/10.1007/s11127-007-9199-0>

9. Gu E., Goldman M. Chinese intellectuals between state and market. – London; New York: RoutledgeCurzon, 2004. – 298 p.

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТЫКА

Ковалькова Т.В.,

*аспірант кафедры рэчыведзена і тэорыі камунікацыі Мінскага
дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта,*

Рэспубліка Беларусь, г. Мінск

ЯЗЫКОВАЯ ЭКСПЛІКАЦЫЯ ІДЕІ КЛІЕНТООРІЕНТИРОВАНАСЦІ В КАРПАРАТЫВНОМ ПРАСТРАНСТВЕ ФІНАНСОВЫХ ПРЭДПРЫЯТЫЙ

«Кліентоарыентаваннасць прадстаўляе сабой арыентацыю на кліента з цэллю лепшэ панаць і удовольтварыць яго патрэбнасці» [1, с.2]. Пастановка во главу угла жапаній патрэбнаця с адной стонары спосабуе росту удовольтвораеннасці кліентав аказываемым сарвісам, с другой – веде к увелічанаю лояльнасці кліентав и, как следствіе, прыумножанаю прыбылі кампаніі [2]. Ввиду аказаных фінансавых прамушчств, фарміраванае абраза кліентоарыентаваннаю кампаніі лежыт в аснове іміджавоі палітыкі арганізацыі.

Ідея кліентоарыентаваннасці падрабна апісана в маркетінгавых ісследаваніях [3-5]. Тем не менее, лінгвістычны аспект явленаа астаецца недастаточна раскрытым.

Матэрыялам ісследаванія паслужылі рускоязычныя тэксты, размешчаныя на корпаратывных саітах беларускіх фінансавых прэдпрыятыі, а такежа тэксты СМІ Беларусі, распалагаючыяся в перыядычскіх ізданіях і інтэрнет-публікацыях савременнасці. Методам сплэшной выборкі намі былі выделены тэкставыя фрагменты с камунікатывной функцыяй «сздаанне абраза кліентоарыентаваннаю кампаніі». Такежа в рабаце был іспользаван метада кантэкстуальнаго і інтэрпретаывнаго аналіза, метада дыскурса-аналіза.

Для сздаанія абраза кліентоарыентаваннаю кампаніі арганізацыі страямаця падчеркнуць значенне кліента в даяельнасці кампаніі:

Страховая кампанія «Белгосстрах»: Кліент – это самый важный посетитель. Не он зависит от нас. Мы зависим от него. Он не прерывает нашу работу. Он – цель нашей работы. Он не по ту сторону нашего бизнеса. Он – его часть. Мы не делаем ему одолжение, обслуживая его. Он делает нам одолжение, давая возможность сделать это;

«БПС-Сбербанк»: Все – для клиента. Вся наша деятельность построена вокруг и ради интересов клиентов.

Значенне кліентав в жызні арганізацыі аакценціруецца чераз іспользаванне катэгорыі аценкі, рэалізуючайся чераз упатрэбленне

превосходной степени сравнения прилагательного (Клиент – это самый важный посетитель), синтаксического параллелизма, представленного анафорой (Он не прерывает нашу работу. Он – цель нашей работы. Он не по ту сторону нашего бизнеса. Он – его часть), противопоставления (Он не прерывает нашу работу. Он – цель нашей работы. Он не по ту сторону нашего бизнеса. Он – его часть). Определительное местоимение весь (все – для клиента; вся наша деятельность...) и дублирование синонимичных предлогов (вокруг и ради интересов клиентов) выступают интенсификаторами значения «самоотверженности» компании на пути удовлетворения клиентских потребностей.

Клиентоориентированность демонстрируется через указание на корреляцию между потребностями клиента и характером предоставляемых услуг. В следующих примерах употребление оценочного наречия стремительно подчеркивает скорость реагирования страховой компании на вариации в нуждах потребителя, а внимательное отношение «Сбербанка» к клиентам выражается в указании на возможность удаленно совершать необходимые банковские операции в связи с возникшей неблагоприятной эпидемиологической ситуацией:

ЗАСО «Имклива Иншуранс»: «Имклива» – в переводе с белорусского языка «стремительно». Именно так – стремительно – мы реагируем на изменения в вашей жизни;

«БПС-Сбербанк» реорганизовал свою работу с учетом практических рекомендаций Всемирной организации здравоохранения. Учитывая вероятность принятия повышенных мер профилактики распространения коронавируса, «БПС-Сбербанк» напоминает о ряде услуг, которые можно совершить дистанционно с помощью удаленных каналов обслуживания.

Клиентоориентированность выражается в солидаризации финансовой организации с клиентом через акцентирование стремления быть частью жизни клиента («Беларусбанк»: Главной задачей здесь называют присутствие в жизни клиента на всех этапах жизни: в момент первого знакомства с финансами, во время приобретения жилья или, при необходимости, инвестирования в будущее), подчеркивание готовности помочь в любой ситуации (Банк «Дабрабыт» – это белорусский банк, который видит своей главной задачей помощь клиентам в росте их благосостояния).

Формированию образа клиентоориентированной компании способствует прямое указание на целевую аудиторию:

Банк «Дабрабыт»: «Дабрабыт» – это белорусское слово. До 2019 года в Беларуси не было ни одного банка с белорусским названием. Для нас такой выбор – это осознанный шаг. Это шаг к первому белорусскому банку. Банк для современного белоруса: сознательного, деятельного, состоятельного. Для того, кто зарабатывает и инвестирует в своей стране, создает здесь свой собственный «дабрабыт».

Повторы этнонима (банк для белоруса, первый белорусский банк) призваны акцентировать внимание на целевой аудитории банка. Кроме того, в указанном примере слово белорусский в словосочетании первый белорусский банк используется для акцентуации значения «настоящий, истинно белорусский», благодаря апелляции к названию банка (первый банк с белорусским названием). Благодаря метонимическому ассоциированию слова, обозначающего понятие, с самим понятием (если у банка название на белорусском языке, из этого не следует, что сам банк является истинно белорусским) адресату сообщения удастся подчеркнуть желаемые характеристики организации.

Таким образом, языковая экспликация идеи клиентоориентированности в корпоративном пространстве финансовых предприятий реализуется посредством акцентуации значения клиента в деятельности компании, указания на корреляцию между потребностями клиента и характером предоставляемых услуг, солидаризации финансовой организации с клиентом (через акцентирование стремления быть частью жизни клиента и подчеркивание готовности помочь в любой ситуации) и обозначение целевой аудитории компании. Языковые средства, используемые в процессе коммуникации (оценочные слова и слова-интенсификаторы значения, синтаксический параллелизм, противопоставление, дублирование синонимичных предлогов, повторы, употребление этнонима) призваны способствовать повышению экспрессивности и выразительности речи адресанта, что, в свою очередь, направлено на увеличение воздействия на целевую аудиторию финансовой организации.

Литература

1. Семерникова, Е.А. Клиентоориентированность: понятие, критерии [Электронный ресурс] / Е.А. Семерникова // Концепт. – Киров : АНО ДПО МЦИТО, 2014. – № 17. – С. 2-6. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/klientoorientirovannost-ponyatie-kriterii>. – Дата доступа: 20.03.2020.
2. Сьюэлл, К. Клиенты на всю жизнь / К. Сьюэлл, П. Браун. – Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2016. – 224 с.
3. Кошурникова, Ю.Е. Внедрение клиентоориентированности в компании / Ю.Е. Кошурникова // Евразийский Союз Ученых. – Москва : Евразийское Научное Содружество, 2015. – № 5 (14). – С. 115–116.
4. Матросова, Е.Г. Клиентоориентированность в цифровую эру / Е.Г. Матросова / Социально-гуманитарные знания. – Москва : СГЗ, 2017. – № 12. – С. 204-210.
5. Шавровская, М.Н. Клиентоориентированность персонала: формирование и оценка : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. / М.Н. Шавровская; Омский гос. ун-т. им. Ф.М. Достоевского. – Омск, 2011. – 23 с.

Марченко Н.М.,

*ст. викладач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,*

Україна, м. Переяслав

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ШЛЯХОМ ЗНАХОДЖЕННЯ ВІДПОВІДНОГО ЕКВІВАЛЕНТУ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики об'єктом особливої уваги науковців виступає дослідження взаємозв'язку мови та культури, аналіз етнокультурних особливостей спілкування представників різних націй. Це зумовлено як постійним розширенням міжкультурного діалогу, так і фактом усвідомлення неможливості пізнання національної мови без урахування історичних та соціокультурних особливостей існування її носіїв.

Етнолексика має цілий ряд специфічних властивостей, які відображають її семантику. Якщо в інших пластах лексики семантичний і прагматичний аспекти, як правило, роз'єднані і їхній зв'язок реалізується у висловлюванні, контексті тощо, то у даній групі лексики взаємодія цих аспектів відображається у самих їхніх значеннях.

Точним може вважатися лише такий переклад, що забезпечує тотожність функції мовного добутку при еквівалентності значеннєвого оригіналу і його перекладу.

Найуживаніші засоби передачі англійських етнокультурних мовних одиниць українською мовою такі: транскрибування та транслітерація, калькування (послідовний переклад), описовий переклад, шляхом знаходження відповідних еквівалентів, переклад шляхом знаходження відповідних аналогів, перекладацькі трансформації.

Переклад шляхом знаходження відповідних еквівалентів подібний до послідовного перекладу, але різниця полягає у тому, що деякі реалії (здебільшого ті, що пов'язані з історико-культурними цінностями, релігійними віруваннями) мають інше історичне походження, як це ми спостерігаємо у наступних прикладах:

Holy Shroud – Свята Плащаниця: The exposition of the Holy Shroud (April 19th – June 24th, 2015) in the Cathedral of Turin will dedicate particular attention to themes of youth and physical and spiritual suffering [1].

When Queen Ann was alive – за царя Горюха: It was when Queen Ann was alive [1].

St. John the Baptist – Святий Іван Хреститель: The principal sources of information concerning the life and ministry of St. John the Baptist is the canonical Gospels [1].

Нижчеподані приклади також засвідчують вказаний спосіб перекладу:

Merry England – стара добра Англія, Oxford mixture – темно-синя тканина, Big John – новобранець, Doctor's Commons – асоціація юристів, December and May – старий чоловік і молода дружина, Jack and Jill – хлопець і дівчина, Miss Molly – ніжинка, John Tomson's man – підкаблучник, The Blue and the Grey – «сині» та «старі» військові загони, Water nymphs – русалка.

Willow Sunday / Palm Sunday – Вербна Неділя. У цьому прикладі ми спостерігаємо 2 варіанти перекладу:

1) Willow Sunday – Вербна Неділя – послівний переклад;

2) Palm Sunday – Вербна Неділя – переклад шляхом знаходження відповідних еквівалентів.

Як видно із останніх прикладів, для перекладу нами було обрано різні прийоми: у першому значенні доцільним був пошук відповідного еквіваленту в мові перекладу, який характеризувався б однаковою з ним семантикою, у другому за відсутності такого (із-за відсутності відповідної реалії) ми вдалися до знаходження відповідного еквіваленту.

При перекладі water nymphs – «русалка», недоцільним у цьому випадку видається використання як калькування (напр., водяна німфа) через те що, по-перше, слово не є широко вживаним в українській мові, по-друге, в українських реаліях вже існує лексична етнореалія – русалка, отже ми обираємо відповідний еквівалент – русалка.

Переклад шляхом знаходження відповідних аналогів інколи важко відрізнити від перекладу шляхом знаходження відповідних еквівалентів. До цього засобу ми вдаємося, коли шукаємо відповідну лексичну одиницю, поняття, термін у мові перекладу.

The book of proverbs – Соломонові притчі: The Book of Proverbs can make an important contribution to Christians and Jews today [2].

Stewed fruit – узвар: Stewed fruit: Ingredients: • Dried apples - 100 g • Dried Pear - 100 g • Dried rosehips - 100 g • Sugar - 3 tbsp. • Water - 1 liter [2].

The garden of the West – штат Іллінойс: Nebraska, The Garden of the West. 50 Million Acres of Grain & Grazing Land [2].

Gordelia's gift – ніжний жіночий голос (Шекспір): It is her voice that he hears prevailing over those of the rest of the company as he enters the room, for she has not Cordelia's gift [2].

The Town Board of Education – міський відділ освіти: The Trumbull Board of Education meets every 1st and 3rd Tuesday of the month with the exception of holidays and school vacations [2].

The apple of Sodom – оманливий успіх: Apple of Sodom may refer to: Calotropis procera, a plant native to the Dead Sea and Sodom, Israel and other desert regions [2].

Вважаємо, що переклад шляхом знаходження відповідних еквівалентів та аналогів актуалізує весь асоціативний потенціал, що відбиває історично сформований соціокультурний зміст когнітивних процесів. Однією з таких

важливих характеристик є норми та традиції вживання слів у тій чи іншій сфері мовлення. Знання словникових відповідників є необхідною, але недостатньою умовою еквівалентного перекладу лексики. Переклад лексичних елементів не обов'язково передбачає тільки вибір словникових відповідників. Крім цього, важливим є вміння підібрати контекстуальні відповідники, що не завжди фіксуються у перекладних словниках.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями функціональних характеристик словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення.

Література

1. The Mary Whitehouse Experience Encyclopedia. – London: Fourth Estate, 2001. – 160 p.
2. The World Book Encyclopedia. XXII Volumes. – Chicago: Scott Fetrez Company, 2010.

Орендарчук Г.О.,

к.філос.н., доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій,

Тома Н.М.,

к.філос.н., доцент кафедри загального і слов'янського мовознавства Національного університету «Києво-Могилянська академія»,

Україна, м. Київ

ФЕНТЕЗИ ЯК ВИД ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Існують різні трактування поняття віртуального, хоча в сучасному високотехнологічному суспільстві домінуючим стає розуміння віртуальної реальності як створеного в процесі людської діяльності штучного кіберпростору, у якому формується система образів, що чуттєво сприймаються людиною і переживаються як реальні. Але чи дійсно феномен віртуальності пов'язаний лише зі становленням інформаційного суспільства і з тими глибинними трансформаціями технологічної та інформаційної сфер, що відбуваються в сучасному світі?

Частина науковців стверджує, що думка про віртуальну реальність як виключно породження технізованого світу XXI століття є доволі спрощеною. Якщо взяти до уваги етимологію слова *virtualis* (можливий, такий, що може виникати за певних умов), то на думку дослідниці В.М. Корабльової, очевидним є аспект створюваності, механізм породження віртуальної

реальності людиною. Людина – єдина істота, здатна конструювати віртуальні реальності, будувати всередині природного світу штучні середовища, тобто створення віртуальних реальностей є її іманентною рисою. Отже, «віртуальність це одвічно присутня, наріжна характеристика людини, демаркаційна ознака, що вирізняє людину з тваринного світу» [1, с.31].

Своєрідним способом існування віртуальної реальності є мистецтво, оскільки воно вибудовує свою модель світу, модель реальності і є образним втіленням проявів думки, фантазії, волі людини. Цю світо модель людина легко сприймає як фіктивну, уявну, навіть якщо вона подібна на зліпок дійсності, оскільки мистецтво завжди трансформує вихідну реальність. При цьому не тільки на рівні філософії мистецтва, але і в рамках повсякденної свідомості, як правило, усвідомлюється, що в художньому світі діють свої, не схожі на життєві, але цілком визначені правила і закони.

Породження віртуальної реальності і набуття особистістю символічного досвіду в ній доцільно розглянути на прикладі фентезі – особливого літературного жанру, що вважається різновидом фантастичної казки і вважається досить популярним у сучасного читача. Сюжети художньої літератури максимально співвідносяться із соціальною реальністю: вони змінюються в часі і просторі, відображають взаємодію соціальних одиниць у всій її багатовимірності. Книга дає можливість як би прожити паралельне життя, виконуючи іншу роль. І в цьому сенсі світ фентезі – найбільш структурована віртуальна реальність порівняно з віртуальністю інших видів мистецтва. Фентезі змушує автора максимально відірватися від реальності при описі уявних персонажів і їх світу, але наблизитися до неї в плані взаємостосунків, моральних норм – не випадково практично всі сюжети фентезі закінчуються перемогою Добра над Злом.

У віртуальній реальності художнього твору відбувається подолання людиною одноманітності і буденності сучасної дійсності, викликаних переважно перенасиченням інформацією. Жанр фентезі – нова реальність, що дозволяє людині «розвантажуватися» і одночасно ідентифікувати себе в нових реальностях, що було б неможливо зробити самотійно. Фентезі творить свою реальність за допомогою образів повсякденності. Людина впізнає себе в героях книги, тим самим освоюючи частини фізичного, соціального та інших просторів, недосяжних в світі повсякденності. Перебуваючи в реальному місці в реальному часі, людина конструює в свідомості віртуальний світ, відчуваючи себе учасником цілком реальних подій. Звертаючись до художнього твору, занурюючись у віртуальні світи з немислимими сценаріями, людина засвоює ті чи інші моделі поведінки, діяльності. Фентезі, таким чином, стає джерелом соціального знання, існуючи нарівні з іншими формами такого знання.

Створювані авторами художніх творів реальності та світи знаходяться в постійній взаємодії, яка відбувається як між реальною і віртуальною

дійсністю, так і між самими сконструйованими світами. Множинність реальностей в сучасній літературі, з одного боку, обумовлена самою природою художньої творчості, а з іншого – її сплеск в сучасних умовах є відображенням, частково стихійним і ірраціональним, зростаючої віртуалізації буття, втрати граней між реальним і віртуальним, ієрархії об'єктивно-реального і сконструйованого. Саме так і повинна бути розглянута віртуальна реальність в цілому. З одного боку, це нова форма реалізації універсальної людської діяльності з побудови світу знання. З іншого боку, вона є принциповим розширенням меж об'єктивного буття, що поміщає дійсне в ширший контекст можливого.

Література

1. Корабльова В.М. Людина як віртуальний конструктор / В. Корабльова // Філософська думка. 2007. № 6. С.25-33.

ПЕДАГОГІКА

Берека В.Є.,

*професор, д.пед.н., професор кафедри теорії та методики
суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,*

Україна, м. Хмельницький

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

На початку третього тисячоліття поглиблюються та прискорюються загальноосвітні соціально-економічні, політичні, соціокультурні процеси, які визначають розвиток людства на сучасному етапі його життєдіяльності. Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотній характер. Вони зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя у більшості країн світу. Тому провідними завданнями виступають розвиток особистісних якостей і творчих здібностей людини, уміння самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому – і в професійних ситуаціях.

Означені проблеми стали предметом глибокого й різнобічного дослідження, які проводять міжнародні організації, що працюють у сфері освіти, – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва, Міжнародний департамент стандартів та ін. Доцільно, на наш погляд, особливу увагу звернути на ключові компетентності які є інтегрованою характеристикою особистості. Саме у розв'язанні цієї проблематики вагомих результатів досягли українські науковці – Т. Байбара, Н. Бібик, О. Біда, С. Бондар, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.

Разом з тим, малодослідженими залишаються питання провідної ролі післядипломної освіти у формуванні компетентності як одиниці виміру освіченості людини, що полягає не у визначенні суми завчених знань, умінь, навичок, а як здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Мета статті полягає у визначенні організаційно-педагогічних засад інноваційного розвитку післядипломної освіти на засадах компетентнісного підходу.

Освіта є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина. Завдяки

діяльності вчителя реалізується державна політика у сфері інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формування людини майбутнього, а також забезпечується Конституційне право громадянина України на здобуття освіти. Все це актуалізує проблеми підготовки вчителя, його професійного становлення і професійної компетентності. Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, що визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти. Ключова позиція в цьому належить інститутам післядипломної педагогічної освіти.

Посилаючись на міжнародний досвід, можна стверджувати, що поняття «ключові компетентності» виступає в даному контексті як «вузлове» поняття, оскільки компетентність носить інтегрований характер, а саме об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, вміння і способи діяльності.

З'ясуємо, насамперед, суть професійної компетентності вчителя. У психологічному словнику записано: це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат [3].

На перший план висувуються внутрішні фактори вчителя: особистісні якості, тобто структура особистісних здібностей та рис характеру, його загальна культура, управлінські та організаторські можливості, а вже потім – кваліфікаційна компетентність, яка передбачає знання, уміння, навички з отриманої спеціальності [2].

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має суттєві ознаки: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення [4].

Професійно-педагогічна компетентність вчителя є складовою багаторівневою стійкою структурою його психічних рис, що формуються внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення) [1]. Ці зрушення висувують нові вимоги до трудової діяльності наших співгромадян; якості їх професійної підготовки і професійної компетенції, рівня соціально-професійної мобільності, конкурентноспроможності на ринку праці.

Розглянемо складові організаційно-педагогічного забезпечення інноваційного розвитку післядипломної освіти на засадах компетентнісного підходу.

Виходячи із сучасних вимог, нами визначено основні шляхи розвитку професійної компетентності педагога:

- робота в методичних об'єднаннях, творчих групах;
- дослідницька діяльність;
- інноваційна діяльність, освоєння нових педагогічних технологій;

- різні форми педагогічної підтримки;
- активна участь в педагогічних конкурсах і фестивалях;
- презентація власного педагогічного досвіду;
- використання ІКТ та ін.

Але жоден з перерахованих способів не буде ефективним, якщо педагог не усвідомить необхідність підвищення власної професійної компетентності.

Нами встановлено, що ефективність процесу формування педагогічної компетентності педагогів у процесі післядипломної освіти залежить від повноти реалізації усіх його складових. Конкретними шляхами можуть бути:

- включення проблематики професійно-педагогічної компетентності до дослідницьких програм та планів перепідготовки педагогів; проведення науково-теоретичних конференцій, практично-методичних нарад з актуальних проблем формування педагогічної компетентності;
- корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів та програм з метою орієнтації на основні компоненти професійно-педагогічної компетентності, розробка та запровадження нових курсів, що сприятимуть формуванню професійно-педагогічної компетентності педагогів;
- науково-методичне забезпечення перепідготовки педагогічних працівників з урахуванням основних видів компетенцій педагогів;
- розробка та видання типових програм, методичних посібників, підручників, методичних матеріалів;
- розробка й запровадження нових методик навчання та виховання з метою формування конкурентоспроможного працівника освітньої галузі;
- створення на базі кращих освітянських закладів експериментальних центрів, лабораторій для опрацювання конкретних технологій, поширення передового досвіду творчих педагогічних працівників, використання з цією метою засобів масової інформації;
- вивчення світового педагогічного досвіду, адаптація кращих прикладів формування педагогічної компетентності;
- налагодження контактів з міжнародними організаціями, проведення спільних міжнародних заходів та проектів з проблем формування професійно-педагогічної компетентності.

Висновки. Підвищення кваліфікації можна розглядати як неперервний процес, основними компонентами якого є курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта, між якими існує органічний власмозв'язок. Головними формами методичної роботи в міжкурсовий період вважаються семінари, семінари-практикуми, методичні об'єднання, школи передового педагогічного досвіду, творчі групи, конференції, педагогічні читання, університети науково-педагогічних знань та ін., на яких учителі здобувають нові знання, аналізують педагогічні ситуації, шукають шляхи їх оптимального розв'язання. Як засвідчив проведений у ХОІППО моніторинг, заняття здебільшого носять практичну спрямованість.

Подальших наукових досліджень потребують процеси постійного оновлення професійних знань педагогічних працівників як складової неперервного навчання.

Література

1. Борытко Н. М. Професионально-педагогическая компетентность педагога / Н. М. Борытко // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007 [Электронный ресурс] Режим доступа http://www.*****/2007/0930-10hm
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під загальною редакцією О. В. Овчарук. – К: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
3. Психологический словарь [авт.-сост. В. Н. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н.О. Гордеева, Л. М. Балабанова]; под. ред. Ю. Л. Неймера. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 640 с.
4. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г.Селевко// Народное образование. – 2004. - №4. С.138-143.

Ворона Л.І.,

*к.пед.н., докторант Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка,*

Україна, м. Старобільськ

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*«... Патріотичне виховання школярів доцільно
здійснювати на загальнолюдських та національних цінностях,
серед яких провідними є: любов до рідної землі,
народу й Батьківщини, любов до найбільш рідних людей,
членів сім'ї та родини, любов до рідної мови,
шанобливе й бережливе ставлення до
історії та культури українського народу,
праця на благо свого народу й батьківщини»*

В. Сухомлинський

На нинішньому етапі розвитку незалежної держави національно-патріотичне виховання учнівської молоді є провідним напрямком діяльності закладів загальної середньої освіти, як важливий фактор формування національної свідомості. У програмі українського патріотичного виховання дітей та молоді Інституту проблем виховання НАПН України зазначено: «...у виховній діяльності надзвичайно важливим є формування у дітей та учнівської молоді відчуття приналежності до України, особистої

відповідальності за долю держави та українського народу, виховання поваги до державних символів, шанобливого ставлення до традицій і культури представників усіх національностей, що населяють нашу країну» [2].

Російсько-українська війна на Сході нашої держави, відрежисована і розв'язана “путінською владою”, завдає українському суспільству, українським сім'ям непоправних втрат. Лише полтавців – бійців та волонтерів, які борються за незалежність і цілісність України, за час російської агресії з 2014 р. загинуло більше 200 осіб [1, с.55]. Сотні тисяч наших співгромадян змушені були залишити свої домівки на тимчасово окупованій території Донецької і Луганської областей, рятуючись від страшного лихоліття війни. Справдилось у черговий раз твердження Головного отамана військ УНР Симона Петлюри “Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Нашої – так само. Кров'ю чужою і своєю. Ворожою і рідною” [3, с.3]. Останні події свідчать про те, що справжньої свободи і незалежності для нації без жорстокої боротьби не буває. Тому у світлі цих подій питання активізації і запровадження нової парадигми національного виховання постає одним з основних завдань сучасної системи освіти. А героїзм захисників незалежності і територіальної цілісності України має лягти в основу освітнього виховного процесу.

Національно-патріотичне виховання – це цілеспрямований і свідомий процес організації і стимулювання активно-творчої діяльності підлітків, оволодіння ними знаннями про культурно-історичний досвід українського народу, формування в них ціннісного ставлення до Батьківщини, суспільства, самих себе та до праці. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Мета національно-патріотичного виховання реалізується через такі виховні завдання:

- формування поваги до національного минулого України;
- шанобливе ставлення до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, поваги до захисника країни, як до героя;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- втілення кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- популяризація мовленнєвої культури [5].

Національно-патріотичне виховання в умовах закладу позашкільної освіти це гнучка саморегулююча система, що оперативню реагує на національні, освітньо-культурні, суспільні та інші потреби особистості,

забезпечує культурне і професійне його самовизначення, тобто здійснює активний вплив на формування молодих громадян-патріотів держави. Саме заклади позашкільної освіти, як загальнодоступні заклади для здобуття учнями додаткових знань, розвитку вмінь і навичок, створюють сприятливі умови для здійснення виховного впливу на формування свідомості учнівської молоді [2]. Заклади позашкільної освіти здійснюють належне національно-патріотичне виховання дітей та молоді, є організаторами масових національно-патріотичних заходів, військово-патріотичних ігор, естафет, змагань, конкурсів, фестивалів.

Кожен заклад загальної середньої освіти, в тому числі і заклад позашкільної освіти повинен стати для кожної дитини осередком становлення патріота України. Педагог, керівник гуртка повинен бути прикладом громадянина, який любить свою країну, свій народ, готовий самовіддано працювати на розбудову і зміцнення країни як суверенної, незалежної, демократичної, правової держави, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Пріоритетними напрямками в роботі закладів позашкільної освіти для реалізації національно-патріотичного виховання мають бути: включення різнобічних спектрів проблематики національно-патріотичного виховання до навчальних програм, планів роботи закладів; покращення навчально-методичного забезпечення та матеріальної бази закладу; узагальнення і поширення педагогічного досвіду щодо національно-патріотичного виховання педагогів; налагодження конструктивної взаємодії закладів з громадськими організаціями учасників бойових дій, волонтерськими організаціями; взаємодія закладу та засобів масової інформації для широкого висвітлення кращого досвіду національно-патріотичного виховання; залучення до гурткової роботи учасників АТО-ООС.

Позашкільна освіта має значні напрацювання методів і форм навчально-виховної, організаційно-масової роботи, які сприяють формуванню національно-патріотичної свідомості вихованців, їх ставлення до держави, мови, культури, національних традицій українського народу. Почуття патріотизму є найвищою та найсильнішою духовною силою людини, що спонукає її до активної життєвої позиції. А це на сьогодні вкрай важливо. Тим паче, що участь у заходах позашкільної залучення до гурткової роботи учасників АТО-ООС сприятиме їх соціально-психологічній адаптації та поверненню до мирного життя. Є позитивний досвід залучення до роботи в освітніх закладах ветеранів Другої світової війни що позначилось на якості як навчальної так і виховної роботи (патріотичне виховання, військово-прикладні види спорту та гуртки). Учасники бойових дій викликають повагу і авторитет учнівської молоді і є позитивним життєвим прикладом служіння рідній країні.

Література

1. Ворона П.В. Шляхи соціальної реабілітації учасників українсько-російської війни на Сході України: зарубіжний досвід / П.В. Ворона // Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління». 2018. № 3 (90). С.55-62.

2. Гавлітіна Т.М. Національно-патріотичне виховання в умовах позашкільного навчального закладу: автореф. дис... канд. пед наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання»/ Т.М. Гавлітіна. – К., 2007. 20 с.

3. Петлюра С.В. Статті / С.В. Петлюра; упоряд. та авт. передм. О. Климчук. Київ: Дніпро, 1993. 341 с.

4. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді: офіційний сайт. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.

3. Пустовіт Г.П. Патріотичне виховання дітей і молоді в позашкільних навчальних закладах: теоретико-прикладні конструктори / Григорій Петрович Пустовіт // Педагогіка і психологія. 2015 рік.-с. 35-41.

Дідик Н.М.,

*к.психол.н., доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

Сьогодні професійний саморозвиток є обов'язковою умовою фахового самовдосконалення. Важливим засобом є застосування інноваційних технологій у сучасній системі освіти. Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому [2, с.173].

Метод проєктів виник ще у 20-ті роки минулого сторіччя в США. Його називали також методом проблем і пов'язувався він з ідеями гуманістичного напрямку у філософії й освіті, розробленими американським філософом і педагогом Дж.Дьюї та його учнем В.Кілпатріком. Дж.Дьюї пропонував будувати навчання на активній основі через діяльність учня відповідно до його особистого інтересу в цьому навчанні.

Проєктне навчання – один з варіантів продуктивного навчання, метою якого є не засвоєння суми знань і не проходження освітніх програм, а реальне використання, розвиток та збагачення власного досвіду учнів та їх уявлення про світ [2, с.80]. На думку Л.І. Даниленко, мета проєктної технології – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проєктну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування набутих знань – від теорії до практики,

гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, з дотриманням відповідного їх балансу на кожному етапі навчання [1, с.64].

Цілями і завданнями проектної технології є: не тільки передати учням суму знань, а ще й навчити здобувати ці знання самостійно, застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; сприяти формуванню в учнів комунікативних навичок; прищепити учням уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирання інформації, аналізу з різних точок зору, висування гіпотез, уміння робити висновки [2, с.78-79].

Метод проектів являє собою гнучку модель організації навчально-виховного процесу, орієнтованого на розвиток особистості та її самореалізацію в процесі діяльності. Він сприяє розвитку спостережливості та прагненню знаходити пояснення своїм спостереженням, привчає ставити питання і знаходити на них відповіді, а потім перевіряти правильність своїх відповідей шляхом аналізу інформації, проведення експериментів і досліджень [1, с.63].

Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою учнів певної проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів і засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Можуть бути різні підстави для вибору тематики проекту, яку можуть запропонувати як вчителі так і самі учні.

Класифікацію проектів здійснюють за такими критеріями: за домінуючим видом діяльності, предметно-змістовою сферою, тривалістю, місцем виконання, кількістю виконавців. Типи проектів:

1. Творчі проекти – не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення (рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір, свято). Потрібні сценарій фільму, свята, макет журналу, альбому, газети.

2. Ігрові проекти. Учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні персонажі, так і реально існуючі особистості, імітуються їх соціальні і ділові стосунки, які ускладнюються вигаданими учасниками ситуаціями. Ступінь творчості учнів дуже висока, але домінуючим видом діяльності все-таки є гра.

3. Інформаційні проекти спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів. Такі проекти потребують добре продуманої структури, можливості систематичної корекції у ході роботи над проектом. Структуру такого проекту можна позначити таким чином: мета проекту, його актуальність; методи отримання (літературні джерела, засоби масової інформації, бази даних, у тому числі й електронні, інтерв'ю, анкетування тощо) та обробки інформації (її аналіз, узагальнення, зіставлення

з відомими фактами, аргументовані висновки); результат (стаття, реферат, доповідь, відеофільм); презентація (публікація, електронній мережі, обговорення у телеконференції).

4. Практико-орієнтовані проєкти. Результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проєкт закону, словник, проєкт шкільного саду). Проєкт потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного. Особливо важливими є хороша організація координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень та презентація одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження у практику.

5. Дослідницькі проєкти потребують обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження, соціальної значущості, продуманості методів, у тому числі експериментальних методів обробки результатів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, визначення методології дослідження, висування гіпотез розв'язання проблеми і виділення шляхів її розв'язання.

Проєктна технологія використовує всі найкращі ідеї традиційної та сучасної методики викладання. Навчальне проєктування орієнтоване на самостійну діяльність учнів: індивідуальну, групову або колективну, яку учні виконують упродовж певного часу. Під час використання проєктної технології розв'язується різнорівневі дидактичні, виховні, розвивальні завдання: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, сфера комунікації тощо [1, с.65].

Основні завдання проєктної діяльності учнів:

1. Не лише передати учням суму певних знань, а й навчити набувати ці знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних задач.

2. Сприяти учневі в набутті комунікативних навичок, тобто здатності працювати в різноманітних групах, виконуючи різні соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо).

3. Розширити коло спілкування дітей, познайомити з різними точками зору на одну проблему.

4. Виробити в учнів уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, вміти її аналізувати з різних точок зору, висувати різні гіпотези, робити висновки.

Педагогічна діяльність в рамках проєктної технології, на думку Г. Ісаєвої, включає етапи: пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний та контрольний. I – актуалізація знань, інтересу до теми, визначення мети вивчення матеріалу; II – осмислення нової інформації, критичне читання та

письмо; III – рефлексія, формування власної думки стосовно навчального матеріалу; IV і V – узагальнення й оцінка власної діяльності [35, с.4-10].

Отже, проєктна технологія – це інноваційна технологія навчання, яка в сучасній освіті набуває широкого поширення. Проєктна технологія сприяє пізнавальному інтересу учнів, передбачає розв’язання цілої низки проблем і сприяє набуттю умінь практичного застосування набутих знань.

Література

1. Даниленко Л.І. Інноваційні технології у профільному навчанні старшокласників: навч.-метод. посіб. Черкаси: Редакційно-видавничий відділ Черкаського ОПОПП., 2015. 92 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
3. Ісаєва Г. Метод проєктів – ефективна технологія навчання. Підручник для директора. Київ : Пляеди. 2005. № 9-10. С. 4-10.

Задорожна Л.В.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри історії України та правознавства

Криворізького державного педагогічного університету,

Україна, м. Кривий Ріг

ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ, ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЛІ ВИДАТНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ В ШКІЛЬНІЙ ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ

Бути особистістю у сучасному світі означає передусім, самостійно здійснювати вибір, оцінювати наслідки прийнятих рішень. Об’єктом діяльності й уваги особистості має бути не лише зовнішній світ, а й вона сама, в уявленні себе, у самооцінці, у прагненні до самовдосконалення, здатності до самоспостереження, самоаналізу, саморегуляції. Актуальність теми визначається тим, що формування особистості відбувається у шкільному віці, і саме історична освіта виконує це завдання за допомогою вивчення долі видатних історичних постатей.

Питання про важливість вивчення ролі особистості в історичному процесі в умовах шкільної освіти досліджувалося методистами та педагогами давно, але воно залишається актуальним і на сьогодні. Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що багато сучасних методистів-дослідників (О.І. Пометун, Н.О. Венцева, І.А. Коляда, П. Мороз, О. Фідря, А.С. Пінчук та ін.) вважають доцільним спрямовувати формування особистості учня на пошук орієнтирів та ідеалів через вивчення життя та діяльності видатних, талановитих осіб. Тим більше, що останнім часом з’являються розробки нових методологічних підходів та інноваційних навчальних методик щодо

визначення ролі історичних осіб у процесі пізнання історії та формуванні історичної свідомості школярів. Допомогти учням набути потрібних знань та досвіду в даному контексті вчителі мають змогу за допомогою компетентісно орієнтованої методики навчання історії. Під компетентнісним підходом в освіті розуміється спрямованість навчально-виховного процесу на формування і розвиток компетентностей особистості того, хто навчається [4, с.11]. Компетентність дослідники визначають як «здатність застосовувати набуті знання, вміння, навички, способи діяльності, власний досвід у житті й навчанні [4, с.7]». Останнім часом і в педагогічній практиці вчителів історії спостерігається активне використання антропологічного підходу, тобто звернення до людини, її внутрішнього світу, духовності і моральності. Ефективності цей процес набуває через призму вивчення еволюції становлення та аналізу життєдіяльності особистості конкретної людини.

Дослідження людської долі на уроках історії сьогодні традиційно починається з вивчення життя та діяльності постатей, чия діяльність залишила помітний слід в історії. Починаючи розмову з учнями вчителі зазвичай апелюють поняттями: історична особа, видатна особистість, історична персона, історичний діяч, харизматична людина, яскрава індивідуальність та т.ін. Особистість (персона) – це найвищий ступінь духовного розвитку людини, що являє собою стійку сукупність соціально вагомих якостей, які характеризують індивіда як унікальну суб'єктивність, здатну освоювати і змінювати світ [5]. Індивідуальність визначається як неповторна своєрідність людини, набір унікальних властивостей, що відрізняють її від інших людей. Не менш значущою в історії є діяльність видатних осіб. Але необхідно розрізняти поняття «видатна особа» та «історична особа». Дослідники вважають, що історична особа завжди є видатною, але видатна особа не завжди є історичною з погляду її ролі в безпосередньому історичному розвитку. Наприклад, великі науковці є видатними особистостями, але результати їхньої діяльності лише опосередковано сприяють історичному розвитку. Історична особа перетворює історію на безпосередній предмет своєї діяльності й присвячує її розвитку своє життя [6]. Таких людей часто називають харизматичними (духовно обдарованими), геніальними (надзвичайно талановитими), героїчними (руйнівники старого та будівельники нового життя). Бо тільки вони здатні прискорити, або, навпаки, віддалити вирішення нагальних проблем суспільства, надати оригінальності їх вирішенню, талановито або безглуздо використати можливості, що з'явилися. Велич таких людей визначається як їх природними здібностями, так і придбаними якостями розуму та характеру за обставин, що склалися. Саме тому історична освіта передусім зосереджувала завжди і зосереджує сьогодні увагу на державних діячах. Але велике значення для розвитку історичного процесу відіграють видатні особистості в галузі науки, техніки, філософії, літератури, мистецтва тощо. Їх діяльність також має велике значення для історії людства.

Історична особистість, на думку сучасних методистів, має вивчатися за наступних умов: не стільки на тлі історичного процесу, скільки як його складова частина і суттєвий чинник впливу; через моменти життєвого вибору; на основі альтернативної подачі матеріалу про діяльність людини; надання характеристики моральності його вчинкам або бездіяльності; прагнення спочатку усвідомити, зрозуміти, а лише потім оцінити думки, почуття, хвилювання та мотиви вчинків особи; враховувати процес еволюції поглядів та розвиток особистості протягом життя; брати до уваги оцінку та сприйняття історичної особи її сучасниками (як соратниками так і ворогами). Таким чином, важливим є поява в учнів бажання зрозуміти історичну особу, як реальну людину, з її пошуком життєвого шляху, помилками та перемогами, багатим внутрішнім життям, внутрішньою боротьбою в момент прийняття відповідальних рішень. Але, передусім, учні мають оцінювати діяльність історичних осіб з точки зору виконання історично важливих завдань, покладених на них спільнотою. Адже історії відомі різні особистості. У більшості вивчають тих, хто спричиняв позитивний вплив на хід та результати історичних подій або процесів. А були ті, які, навпаки, негативно або суперечливо вплинули на хід історії.

Вивчення історичних постатей не тільки сприяє пізнанню історії, а і впливає на формування особистості учня. Комплексним показником рівня історичної освіти є історична компетентність учнів, тобто здатність пізнавати минуле, заснована на знаннях, ціннісних орієнтирах і досвіді, набутих під час навчання [2]. У процесі формування історичної компетентності в учнів неабияку роль відіграють джерела історичних знань. Висвітлення життя, діяльності та ролі видатних особистостей вчителів має здійснювати за допомогою наочності (ілюстрації, портрети, фото, відео-матеріали, мультимедійна продукція тощо), писемних джерел (мемуари, спогади, листи, щоденники тощо), художньої (історичні твори, історична белетристика, історичні есе тощо), наукової та науково-популярної (шкільні хрестоматії, підручники, посібники, публіцистика, наукові статті тощо) літератури. Важливим у процесі формування уявлень про історичну персоналію належить методиці складання «історичного портрета». Історичний діяч повинен постати в уяві учнів людиною свого часу і з усіма власними особистісними особливостями. Сучасні українські методисти розробили різноманітні традиційні та інноваційні методики щодо формування в учнів уявлень про історичну персоналію. Умовно їх можна згрупувати таким чином: 1 група. Словесно-монологічні методи викладу матеріалу (пояснювально-ілюстративна методика): сюжетна розповідь, образна характеристика, пояснення, коротка доповідь, біографічна довідка, персоніфікація (подання матеріалу від першої особи – очевидця, учасника подій). 2 група. Словесно-діалогічні методи навчального процесу: драматизація (діалог двох або більше осіб –

представників різних верств населення, політичних сил, протидіючих сторін, які відображають різні погляди та позиції); уявне інтерв'ю (наприклад: діалог «журналіста» і «учасника подій»), бесіда; інтерактивні методики: групові навчальні технології, кооперативне навчання, дидактичні ігри, дискусійні методи, навчальні групові проекти тощо. Серед дискусійних методів особливу увагу приділяють «Судовому засіданню» – дискусії з елементами ігрового моделювання [1, с.29]. 3 група. Методи самостійної пізнавальної діяльності учнів: виконання рефератів, історичних есе, мультимедійних презентацій, публікацій, виконання завдань практичної роботи, складання історичних портретів, пошуково-дослідницька діяльність тощо. 4 група. Методи перевірки сформованості навчальних компетентностей: усне опитування, тестування, взаємна перевірка, програмований контроль, перевірка виконання практичних завдань щодо вивчення життя, діяльності та ролі видатних особистостей тощо.

Отже, реалізація компетентнісного підходу до вивчення життя, діяльності та ролі видатних особистостей в шкільній історичній освіті дає можливість багаторакурсно і багатоаспектно впроваджувати у процес навчання історію життєдіяльності непересічних осіб, запобігати модернізації історії, забезпечити накопичення певного досвіду задля формування у сучасній молоді усвідомлення сенсу власного життєвого шляху, необхідності подальшого саморозвитку та самореалізації.

Література

1. Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках всесвітньої історії: 7 – 8 класи / Передмова К. О. Баханова. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 160 с.
2. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. Всесвітня історія, 5 – 9 класи. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/
3. Коляда І.А. Теоретико-методичні засади висвітлення ролі історичної особи на уроках з історії України у 9 класі при вивченні теми: "Російсько-французька війна 1812 р. і Україна (І. Котляревський — організатор козацьких полків у війні 1812 р.)" / І.А. Коляда // Проблеми історії України XIX - початку XX ст. - 2013. - Вип. 21. - С. 301-310. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu19-20_2013_21_32
4. Пометун О.І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О.І. Пометун, Н.М. Гупан, В.С. Власов. – К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. – 208 с.
5. Основи філології. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/13N3R13_1.htm
6. Українська людина в європейському світі. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/76983/kulturologiya/mistse_rol_osobi_masi_publiki_narodu_istoriyi

Калюжка Н.С.,

*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім.
Г.С.Сковороди»,*

Україна, м. Переяслав-Хмельницький

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Освіта є засобом підвищення інтелектуального, духовного потенціалу людства, виховання патріота і громадянина, ефективним фактором модернізації суспільства. Стратегію та основні напрямки розвитку освіти України в XXI столітті визначає Доктрина національної освіти, де зазначено: «Система освіти має забезпечувати підтримку обдарованих дітей та молоді, розвиток у них творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості» [3].

На сучасному етапі освіта висуває найголовніше завдання – формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створення і розвиток цінностей громадянського суспільства. Головною метою стратегії радикальної модернізації освіти є створення умов для «розвитку, самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя» [3, с.4].

Першим освітнім рівнем, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів є початкова освіта. На сучасному етапі пріоритетним завданням навчання у закладах початкової освіти є закладення основи для всебічного розвитку здобувача початкової освіти, забезпечення подальшого становлення особистості, розвиток її розумових здібностей та творчого мислення.

До сучасних підходів розвитку творчих здібностей належить концепція творчого потенціалу (В. Моляко, Дж. Рензулі та ін.). Творчий потенціал розуміється як ресурс творчих можливостей людини. Дослідники стверджують, що всі діти є потенційно творчими. Саме тому творчі здібності можна розвивати у всіх, застосовуючи універсальні схеми не тільки для розробки системи навчання творчо обдарованих, які є моделями розвитку [2, с.21; 6, с.21]

Творчість, творча діяльність та креативні здібності стали актуальним предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (Ф. Вільямс, І. Волощук, Дж. Гілфорд, С. Гончаренко, А. Крафт, В. Моляко, Я. Пономарьов, О. Савенков, О. Савченко, С. Сисоєва, М. Холодна тощо). На недостатню вивченість та недооцінку пізнавальних можливостей здобувачів початкової освіти, розвитку самостійності їх мислення, що створює труднощі в

повноцінному творчому і загальному розвитку дітей неодноразово вказують Т. Боркова, А. Сорокіна, Є. Гур'янов та ін.

Навчання у закладах початкової освіти ставить за мету розвиток розумових здібностей, формування творчих здібностей учнів та якостей творчої особистості. Воно повинно здійснюватися програмному навчальному матеріалі.

У контексті нашого дослідження особливого значення набуває з'ясування змісту поняття «творчість», який залишається найскладнішим і неоднозначним у педагогічній та психологічній літературі.

Структурно-логічний аналіз процесу творчості дозволяє зробити однозначний висновок про необхідність існування двох компонентів творчого процесу: логічного і психологічного, які змінюють один одного та взаємодоповнюють.

Для формування творчої особистості в освітньому процесі важливими є інтелектуально-логічні здібності здобувачів початкової освіти, які виявляються у вмінні робити аналіз, виділяти істотне спільне і не брати до уваги несуттєве (абстрагування), формулюванні правильного визначення об'єкта, встановлення родових ознак і видових відмінностей, що свідчить про інтелектуально-логічне вміння аргументовано викладати і розкривати сутність питання, проблеми, способи її розв'язання, доводити, обґрунтовувати [4].

На початковому етапі навчання найбільш продуктивна форма мислення – наочно-дійова, потім додається образна і понятійно-логічна, що забезпечує переробку, засвоєння й узагальнення інформації.

Психолінгвісти прийшли до висновку, що мисленнєві уявлення і мовлення складають єдність. Дитина уявляє те, що бачила у природі або на картині. Здобувачам початкової освіти важко уявити те, що не спирається на конкретний предмет, ілюстрацію або власний досвід, в свою чергу, це приводить до того, що дитині важко відокремити продукт своєї фантазії від реальності. За умови правильно організованого освітнього процесу уявлення дітей змінюється, образи стають стійкими, краще зберігаються у пам'яті, стають більш різноманітними та цікавими.

Надійною основою успішної організації освітнього процесу є врахування психофізіологічних особливостей і закономірностей розвитку здобувачів початкової освіти. В ефективному освітньому процесі засвоєння школярами знань, умінь і навичок відбувається в органічній єдності із всебічним розвитком її особистості. Л. Рубінштейн зазначав, що «дитина розвивається, виховується і навчається, а не розвивається і виховується, і навчається» [5, с.25]. У такому випадку розвиваючим є навчання, яке зорієнтоване на «зону найближчого розвитку», тобто на те, що дитина може виконати під керівництвом і за допомогою дорослих.

Учитель повинен добирати такі методичні прийоми, у яких найповніше враховуються особливості дитячої уваги, сприймання, пам'яті, мислення, які

сприяють всебічному розвитку школярів – формуванню в них на відповідному мовному матеріалі прийомів розумової діяльності: аналізу і синтезу, класифікації, узагальнення, вміння робити висновки.

Оскільки пізнавальні процеси здобувачів початкової освіти забезпечуються художньо-образним мисленням, то необхідно правильно підібрати форми і методи роботи, які б сприяли розвитку асоціативного мислення. На розвиток творчих здібностей впливає методика використання асоціативних символів, яка застосовується у процесі асоціативного навчання. Метою асоціативного мислення є отримання нових оригінальних ідей, створення смислових зв'язків, стимуляція уяви, покращення запам'ятовування. Діти сприймають світ переважно зоровими образами. Коли дитина в своїй уяві з'єднує кілька зорових образів, цей взаємозв'язок фіксується мозком і надалі, під час згадування один за одним образів такої асоціації, мозком відтворюються всі раніше з'єднані образи. Все це спонукає до розвитку уяви, пам'яті і в загальному розумової діяльності. У своїй праці М. Зиганов й В. Козаренко називають терміном мнемоніка, який тісно пов'язаний з асоціативним навчанням [1].

Найпоширенішими засобами і методами розвитку творчих здібностей є гра, яка є засобом зацікавлення школярів і створення оптимістично-гуманної атмосфери і включає такі елементи (суперництво, лідерство, непередбаченість ситуацій, завзяття). При застосуванні в освітньому процесі гри формуються творчі та розвиваються загальні здібності. Різновиди гри на уроці можуть виконувати будь-які функції, домінуючою з яких є мотиваційна [7, с.196].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що зміст творчої діяльності включає роботу пам'яті, сприйняття, почуття, уваги, мислення та уяви. Творча діяльність, яка активізує розвиток творчих здібностей особистості, виступає гарантом формування потреби в постійному пошуку, накопиченні знань, розумінні їх смислу та значення, самостійному використанню, що необхідно для постійного зростання особистості з урахуванням вимог сучасності. Творча діяльність потребує певних здібностей мислення: до аналізу, синтезу, порівняння, розвиненого абстрактного мислення, оперування моделями, гнучкості, оригінальності та багатьох інших, що належать до розряду творчих. Під творчою здібністю розуміємо індивідуально-особливе поєднання якостей і властивостей особистості, що знаходить своє відображення у творчому стилі діяльності, котрий передбачає наявність оригінальності і новизни як в процесі діяльності, так і в її результаті.

Література

1. Мнемотехника. Запоминание на основе визуального мышления. М. Зиганов, В.Козаренко. М.: Школа рационального чтения, 2001.– URL: http://www.e-reading.co.uk/bookreader.php/131416/Kozarenko%2C_Ziganov_-mnemotehnika._Zapominanie_na_osnove_vizual%27nogo_myshleniya.html (дата звернення: 4.02.2020).

2. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Обдарована дитина. 2005. №4. С.2-9.

3. Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. (дата звернення: 4.02.2020).

4. Рагозіна В.В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей. Творчість, Духовність, гуманізм в просторі освіти : збірник доповідей науково-практичної конференції. Вінниця : «Універсум-Вінниця», 1998. С. 127-132.

5. Рубинштейн С.Л. Основи общей психологии. URL: http://yanko.lib.ru/books/psycho/rubinshteyn=osnovu_obzhey_psc.pdf (дата звернення: 5.02.2020).

6. Савенков А.И. Детская одаренность: развитие средствами искусства. М.: Педагогическое общество России, 1999. 220 с.

7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. К. : Рад. шк., 1949. С. 227.

Коваленко О.В.,

к.пед.н., доцент кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології, Сумський державний педагогічний університет імені Я.С. Макаренка,

Україна, м. Суми

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ГІДІВ-ЕКСКУРСОВОДІВ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

На даний момент, змістовною основою професійної підготовки фахівців туристичного супроводу (гідів-екскурсоводів) стає культура – цінності і осмислені знання, уявлення, які отримали відображення в мистецтві, релігії, традиції та людському досвіді. Однак, в умовах традиційної системи навчання присутнє вузьке розуміння культурологічного підходу – зведення до культурологічного аспекту, принципу культуроцентричності, що говорить про недостатність його методологічних обґрунтувань і неповноту використання можливостей в цій сфері.

У педагогічних роботах, дослідженнях прикладної культурології, акцентується необхідність цілісного розуміння культурологічного підходу в педагогіці, коли метою освіти, як «духовного виробництва», є становлення людини [1].

Більшість дослідників, які працюють в руслі культурологічного підходу в освіті, бачать його мету саме в подоланні дегуманізаційних явищ в суспільстві. Словник визначає культурологічний підхід в освіті як його бачення «крізь призму поняття культури, тобто його розуміння як культурного процесу, що здійснюється у відповідному культурному освітньому середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими смислами і служать людині, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатність до культурного саморозвитку і самовизначення в світі культурних цінностей» [3].

Дуже важливою умовою реалізації культурологічного підходу до професійної підготовки гідів-екскурсоводів виступає їх духовно-моральний розвиток. Духовний потенціал фахівця визначається ступенем його залучення не тільки до світової культури, а й національно-культурних традицій. До недавнього часу етнічні традиції вважалися мало не забороненою темою в нашій країні. Особистість трактувалася в рамках соціуму, за межами етносу. Сьогодні, коли вступають в діалог різні національні культурні традиції, відбувається їх взаємодія та збагачення, виникають сприятливі можливості для розуміння гідом процесів інтернаціоналізації суспільного життя, формування і функціонування загальнонародської культури [2].

Одним з ключових моментів в реалізації культурологічного підходу є необхідність забезпечення культурної ідентифікації особистості майбутнього гіда-екскурсовода.

Культурна ідентифікація розглядається як усвідомлення своєї приналежності до певної культури, прийняття її цінностей як своїх), вибір і здійснення культурного способу життя та поведінки. Це виховний процес, сутність якого полягає у встановленні подібності між собою і своїм народом, ціннісному відношенні до загальнонародської і національної культури, прагненні здійснювати професійну діяльність в формах культурного буття рідного народу і діалогічному спілкуванні з іншими народами та культурами. Культурна ідентифікація не може бути нав'язана ззовні. Вона обумовлена внутрішньо, має суб'єкту природу, є продуктом розвитку національної самосвідомості особистості.

Необхідно відзначити, що культурологічний підхід по відношенню до професійної діяльності фахівця туристичного супроводу (гіда-екскурсовода) має ряд нюансів, в яких виражається діалектика даного поняття. По-перше, сама професійна діяльність є невід'ємною частиною, феноменом культури. Тому її розвиток може бути забезпечено тільки в соціально-культурно-історичних рамках. Разом з тим професійна діяльність гіда це не тільки культурний саморозвиток, але й процес передачі, трансляції культурних зразків життя та поведінки. При цьому дуже важливо, щоб цей процес здійснювався саме в контексті культури, щоб в якості його результатів виступали не утилітарні знання, вміння та навички, а й освоєні цінності культури [2].

Як перспективи реалізації культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичного супроводу (гідів-екскурсоводів), ми розглядаємо становлення системи освіти нового типу – полікультурної освіти. Вона дає можливість глибше вивчити й усвідомити різноманіття народів, що населяють світ, побачити в цьому різноманітті загальне. Необхідне усвідомлення студентами того, що в світі існує безліч цінностей, що деякі з цих цінностей відрізняються від їх власних, що будь-які цінності

лежать в традиціях того чи іншого народу і є для нього закономірним плодом його досвіду й історичного розвитку. Тільки через полілог з іншими культурами можна досягти певного рівня самопізнання, так як при полілогічній зустрічі безлічі культур, кожна з них зберігає свою єдність і відкриту цілісність, одночасно збагачуючи іншу.

Очевидно, що в умовах досить багатонаціонального українського суспільства полікультурна освіта стає невід'ємною частиною професійної діяльності гіда-екскурсовода, джерелом і засобом її розвитку. Вона включає в себе культурологічні, етноісторичні знання, розуміння важливості культурного плюралізму, вміння виділяти і вносити до змісту освіти ідеї, що відображають культурне різноманіття світу.

Література

1. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва: Совершенство, 1998. 608 с.
2. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі : навч.-метод. посіб. Київ : Вища школа, 2008. 719 с.
3. Мир словарей: Культурологический подход. URL: http://mirсловarei.com/content_eco/kulturologicheskij-podxod-32415.html (дата звернення 29.02.2020)

Комісарик М.І.,

*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича,*

Сандуляк В.С.,

*вчитель української мови і літератури Чернівецької ЗОШ № 16,
Україна, м. Чернівці*

БЕЗПЕКА ДИТИНИ В ІНТЕРНЕТ ПРОСТОРИ

Актуальність проблеми безпечно перебування дитини в Інтернет просторі беззаперечна, проте необхідно зазначити як наявність значної кількості наукових і переважно науково-популярних публікацій, що стосуються цієї проблеми, так і обставину, яка застала її зазвучати повному: введення карантину водночас пов'язане з використанням засобів дистанційної освіти (власне, Інтернету) з метою, щоб учні шкіл не відстали від шкільної навчальної програми. Тобто, за суттю, частина батьківських заборон щодо тривалого «сидіння» в Інтернеті знімаються, адже, щоб виконати шкільне завдання, сучасному учню потрібно витратити не одну годину.

І закономірно виникає нериторичне питання: діти, які зустріли повідомлення про карантин, абсолютно не засмутившись – з бурхливою

радістю, – наскільки вони будуть схильні обмежити відвідування різних Інтернет сайтів (особливо ігрових, з музикою та фільмами) саме виконанням завдань, отриманих дистанційно (які, крім того, вчитель найближчим часом не перевірятиме)? Адже додаткову проблему для дитини та передумову для її відволікання від її вирішення складає те, що багато тем шкільних предметів їй доведеться розбирати і засвоювати або самостійно, або за допомогою батьків. Тому вважаємо, що наше припущення щодо того, що в Інтернеті школярі будуть шукати не тільки і не стільки завдання з різних предметів, які надішлють їм вчителі без будь-якої можливості перевірити, хто саме їх виконує, скільки використовуватимуть Інтернет як засіб розваги, особливо зважаючи на обставину, що за умови карантину більшість часу дитина змушена проводити вдома. Тут також варто зазначити, що, якщо ще десятиліття тому за аналогічних умов принаймні частина дітей взялися б за читання книжки, то сучасні діти, які, за різними даними [4; 3, с.44], з дошкільного віку освоюють Інтернет, а до середнього шкільного віку (і навіть раніше) знають про нього незмірно більше від багатьох дорослих, будь-яку книгу заміняє Інтернет (тим більше, що Інтернет – це і величезна бібліотека, в тому числі й «звукових» книг). Л.І. Пензай зокрема зазначає, що «Інтернет-технології стали природною частиною життя дітей і сучасної молоді», а «невміння працювати з комп'ютером і орієнтуватися в Інтернет-просторі в сучасному суспільстві можна порівняти з невмінням писати й читати» [4].

Перш, ніж говорити про застереження, які батькам варто нагадати своїм чадам, які будуть «дистанційно навчатися» через Інтернет, варто зазначити ті риси Інтернету, які приваблюють до нього, заставляють його цінувати (і не лише дітей):

- Інтернет дає можливість людині (дитині) бути собою, відкриваючи за умовною анонімністю чи аватаром власну індивідуальність, відверто висловлюватися чи коментувати інформацію;

- Інтернет – величезне джерело різної, на жаль, не завжди достовірної і надійної інформації: від новин до літературних чи наукових творів, – він дозволяє довірливій людині (дитині) не лише знайти відповідь майже на будь-яке питання (особливо з розряду тих, які незручно задавати батькам (дорослим)), але й скористатися ніким не перевіреною порадою;

- Інтернет – потужний, а іноді (в умовах значної відстані між співрозмовниками чи карантину) – незамінний засіб спілкування з людьми (друзями, однокласниками, рідними, вчителями), який стає неоціненним в умовах ізоляції;

- Інтернет – засіб релаксації, відпочинку (або просто без напруження провести час) – своєрідна заміна реального спілкування, спільних ігор з друзями, в умовах карантинної обсервації [5].

На нашу думку, ці в основному позитивні риси Інтернету активно експлуатуються дітьми різного віку та дорослими. А забувати, «зависаючи» в

Інтернет мережі, вони схильні про «темний» бік Інтернету, заглядати за який повинні застерегти батьки, особливо, тверезо зваживши особливості об'єктивної ситуації, що склалася в країні та світі. Тобто, практично жодна дитина, сідаючи за комп'ютер, не думає про ризики і небезпеки, з якими може там зустрітись.

Так, дитина в Інтернеті може, мимоволі піддавшись його маніпулятивному впливу, розкрити шахраям різного роду багато власної інформації (у тому числі і щодо своїх родичів); може, заглибившись перед виконанням завдання вчителя в гру «на кілька хвилин», втратити не лише відчуття часу, але й реальності в цілому; може стати Інтернет залежною (як зазначають науковці, «від кіберзалежності, за даними різних досліджень, страждають 14–16 % дітей, а 6–8 % мають важкі наслідки від такої залежності» [1]); здатна мимовільно чи й усвідомлено відвідати небажані (з погляду дорослих чи моралі) сайти і отримати недоречну для свого віку (чи й взагалі) інформацію; не оцінивши справжні ризики, може втратити кошти (Л.І. Пензай слушно зауважує, що можливий випадок, коли діти, які знають дані кредитної карти батьків, «можуть придбати практично що завгодно через Інтернет, від постера до розкішної машини, або сплатити послуги, що варіюються від онлайн-ігор до подорожі навколо світу» [4]), скачати програму з вірусом; познайомитися з неприємними, недобррозичливими чи й небезпечними людьми; крім того, батькам варто пам'ятати, що у «віртуальному світі знімаються заборони та обмеження морально-етичного й соціального характеру (насилля, руйнування, правові норми, що діють у реальності) [2]; додамо: на думку вчителів, «питання безпеки в Інтернеті більше рекламується виробниками антивірусного програмного забезпечення, ніж реально існує» [3, с.44].

Підсумуємо: насправді, застережень щодо використання Інтернету дитиною надто багато, щоб згадати їх усі, проблем, які можуть виникнути в результаті некритичного ставлення до інформації, отримуваної з Інтернет, безліч, тому батькам необхідно постійно (а не лише за специфічних умов карантину, що ситуаційно склалася) формувати у власної дитини культуру усвідомленого і критичного використання Інтернет мережі.

Література

1. Близько 15% школярів страждають від інтернет-залежності. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/-37950.html>.
2. Корольчук М. Діти в Інтернеті: реальні загрози віртуального світу. URL: <https://learning.ua/blog/201811/dity-v-interneti-realni-zahrozy-virtualnoho-svitu/>.
3. Оржеховська В. Про безпеку дітей у всесвітній мережі Інтернет. Рідна школа. 2011. № 6. С. 43–45.
4. Пензай Л.І. Стаття «Інформаційно-психологічний захист як основний чинник безпеки дітей в Інтернеті» URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/44581/.

5. Чуйко Г.В., Чаплак Я.В. Інтернет як частина суспільного інформаційного простору та засіб маніпуляції індивідуальною свідомістю. Технології розвитку інтелекту. 2019. Т.3. № 1. URL: http://www.psytir.org.ua/upload/journals/3.22/authors/2019/Chuyko_H_V_Chaplak_Y_V_Internet_yak_chastyna_suspilnoho_komunikatyvnoho_prostoru_ta_zasib_manipuliatsii_indyvidualnou_svidomistu.pdf.

Makarska Yev.H.,

senior lecturer,

Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaiev,

Ukraine, Kharkiv

INNOVATIVE TECHNOLOGIES AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS

At the present stage of society's development, the problem of forming a socially active, creative, competent personality, who independently generates new ideas, makes non-standard decisions, becomes especially relevant.

The formation of such personality is carried out in the conditions of widespread use of interactive learning technologies, the essence of which is that the educational process takes place under the condition of constant, active interaction of all participants. The specificity of foreign language teaching and the efforts to activate the learning process, make it more creative and individualized, necessitate the use of interactive technologies.

Modern technologies of education should be oriented to the student's personality, creating conditions for his / her expression and development, in which the desire to constantly optimize the educational process taking into account the peculiarities of the information society causes the need for new learning technologies. The use of interactive technologies is not the end in itself, but a means of creating the atmosphere of benevolence and understanding, eliminating the feeling of fear and self-doubt, overcoming the language barrier, trying to make the student more relaxed, adjust to success, show his or her ability to be creative.

It is quite common to use the project method, which completes the study of each topic of conversation during the academic year and demonstrates not only the language skills of each student, but also the ability to think creatively. In the process of project work, the responsibility for learning rests with the student himself as an individual and as a member of the project team. The main thing is that the student determines what information the project will contain and in what form it will be presented. The result of the project work of students is the development of creative thinking, the acquisition of skills of independent and group work, demonstration and explanation of the material.

The use of the interactive forms and methods of teaching is systematic and logically grounded in the educational process, where role-playing, dramatization, group discussions, etc. take the prominent place. These types of work are especially effective in the final stages of working on a particular topic. Their application enhances the personal and communicative orientation of learning, stimulates students' creativity and creates real conditions for achieving a practical learning outcome. Every interactive technology requires the prior consideration and training of students to work on this technology. As a result, discipline in the classroom using interactive methods goes beyond the traditional format. Interactive learning requires a change in the organization of the group, as well as a change in the amount of time it takes to prepare both students and teachers.

Under these conditions, interactive methods will help, on the one hand, organize students' communication and cognitive activities more effectively, and on the other hand, it will help students master learning strategies and develop their own effective style of cognitive activity.

The use of computers in the classroom reveals the reserves of the educational process, the personality of the student; increases the didactic capacity of the teacher. Performing computer programs enhances the professionalism of the future specialist; provides information through the visual and auditory channels; allows to learn and control the assimilation of the material in different modes of self-search and at different levels of complexity.

The use of a computer is appropriate for learning a foreign language and language material, as well as testing of foreign language skills development. Information technologies are known to be the main means of interactive learning. Modern teaching means and a wide range of information technologies enable the teacher to apply in the work the so-called problem-oriented learning in the individual rhythm of each student, to control the success with new interactive methods and thereby to diversify their own pedagogical technologies and forms of work.

The best technologies for learning by interactive methods are the intellectual map (mind map), that is, a schematic representation of the author's thoughts that allows to program a future message; a blog, that is, a website that allows to post professionally-oriented information about some theoretical and practical search for the purpose of presenting the views and experiences, communicating, commenting and editing; wiki, which is based on a super-textual environment and allows to organize, write, edit, edit, supplement and evaluate professionally-oriented information. These technologies are involved in the educational process and become an integral part of it. Such information and communication technologies enable people to become members of "virtual communities" of groups of students united by common goals other than territorial or age-based.

Максимюк М.В.,

*к.філол.н., викладач кафедри суспільних наук та українознавства
Вищий державний навчальний заклад України "Буковинський державний
медичний університет",*

Україна, м. Чернівці

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМИ ВНЗ

Світові тенденції розвитку, глобалізація освіти, політичні та суспільно-економічні зміни в Україні протягом останніх десятиріч стали передумовою привабливості отримання освіти в нашій державі студентами-громадянами інших держав. У процесі отримання освіти в українських ВНЗ студенти-іноземці стикаються з багатьма задачами, одна з них – необхідність вивчення української мови. І хоч фахові предмети в більшості ВНЗ викладаються для студентів-іноземців англійською мовою, знання української для них не менш важливе і необхідне, адже без знання мови держави, в якій проживаєш і навчаєшся, неможливе повноцінне спілкування з викладачами та іншими студентами, мова потрібна для встановлення контактів, розуміння культури країни. Все вищезазначене виступає мотивацією для вивчення української мови як іноземної.

Сьогодні є чимало визначень поняття «мотивація» (від лат. "movere" – рухати) – це спонукання до дії, здатність задовольняти потреби за допомогою будь-якої діяльності. Мотивацію також трактують як динамічний психофізіологічний процес, що визначає поведінку людини, її організованість та спрямованість, стійкість та активність [1]. При класифікації поняття «мотивація» психологи зазвичай виділяють такі види мотивації людини: зовнішня, внутрішня, позитивна, негативна, стійка, нестійка, індивідуальна, групова, пізнавальна тощо. Усі зовнішні процеси, що відбуваються у світі та безпосередньо стосуються нашої країни – яскравий приклад зовнішньої мотивації, яка не пов'язана зі змістом певної діяльності конкретної людини, а обумовлена зовнішніми обставинами. Внутрішня мотивація пов'язана зі змістом діяльності людини. Навчальна мотивація повинна враховувати: індивідуальні особливості студентів, сюди входить їх самооцінка, рівень інтелектуального розвитку тощо, процес навчання, особу викладача і його ставлення до навчального процесу, специфіку навчальної дисципліни тощо. Варто також брати до уваги мотиви, які спонукають людину до певної діяльності. Таким мотивом може бути прагнення самоствердження в суспільстві, завоювання престижу, отримання певного статусу, поваги людей. Важливим мотивом може бути також прагнення влади над людьми,

особистого впливу, бажання керувати людьми; прагнення до особистісного зростання, тобто мотив саморозвитку, реалізації свого потенціалу. Не менш важливим є мотив афіліації (приєднання), тобто прагнення повноцінної соціалізації [2]. Внутрішня мотивація, що пов'язана безпосередньо із самим предметом, ще називається процесуальною мотивацією. При цьому студентові подобається предмет (іноземна мова) та процес інтелектуальної діяльності. Для успішного навчання необхідне формування внутрішніх мотивів, які сприятимуть тому, що процес навчальної діяльності стане для студента важливим, сповненим сенсу.

Для формування мотивації до навчальної діяльності викладачі використовують багато методів та прийомів. Один із дієвих прийомів – створення навчальних ситуацій з поданням цікавої студентам у той момент інформації. Наприклад, це можуть бути нові наукові дані, інноваційні розробки, актуальна інформація, парадоксальні факти, незвичайні аналогії, тобто все те, що створює необхідну атмосферу, привертає увагу, тим самим опосередковано викликає живий інтерес до самого предмету [3]. Ще один дієвий прийом формування внутрішніх мотивів – це створення атмосфери, де присутнє емоційне переживання. Цього можна досягти або шляхом представлення незвичайних, парадоксальних чи сенсаційних фактів, або завдяки використанню спеціальних методичних видів роботи на заняттях. Це можуть бути рольові ігри, ситуаційні вправи, роботи в парах/групах, тощо [3]. Прийом створення ситуацій пізнавальної суперечки може містити завдання з провокативними ствердженнями чи запитаннями, на які потрібно відреагувати або відповісти. Ситуації пізнавальної суперечки також добре застосовувати в командній грі, при цьому кожна команда відстоюватиме протилежну точку зору. Цей прийом базується на тому, що при зіткненні точок зору або колізії інтересів виникає підвищений інтерес до теми.

Отож, є багато різноманітних прийомів та способів підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Відзначимо, що хоча зовнішня (як позитивна, так і негативна) мотивація є зазвичай потужнішою, викладач повинен створити таку атмосферу, при якій вивчення іноземної мови стане внутрішньою індивідуальною потребою студента.

Література

1. Орлов Ю.М. Потребностно-мотивационные факторы эффективной учебной деятельности студентов вуза. М., 1984.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. М., 2002.
3. Маркова, А.К. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. – М., 1990.

Онiщенко С.С.,

*заступник директора з виховної роботи Рубіжанської спеціалізованої школи
I-III ступенів №7, учитель музичного мистецтва, художньої культури,
інтегрованого курсу «Мистецтво», учитель вищої кваліфікаційної категорії,
учитель методист,*

Україна, м. Рубіжне

НАБУТТЯ ГРОМАДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБІВАЧІВ ОСВІТИ

Ми живемо у динамічному світі, що дуже швидко змінюється. Ці зміни стосуються усіх сфер нашого буття. Освітній заклад сьогодні має бути в авангарді суспільних змін. Сьогодні ми спостерігаємо перехід від світу запасів знань – до світу, в якому зростає збагачувальна сила співпраці в освітньому просторі. У попередні часи зазначалась мета освіти як відповідність стандартам, класно-урочна система, виконання програм. Сучасні потреби освіти – це персоналізація, дитиницентризм, зміна фокусу, форм та методів: лекцій на інтерактивні форми навчання і гейміфікація. Дитиницентризм передбачає модель виховання та навчання, яка орієнтована на розширення життєвого шляху дитини, її самореалізацію, увагу до системи цінностей та інтересів здобувача освіти задля формування в нього основних життєвих компетентностей. Адже, майбутній випускник – це цілісна, усебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно морально-етичних принципів і приймає відповідальні рішення; інноватор, який здатний змінювати навколишній світ, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя.

Сучасними освітніми тенденціями передбачено побудову індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача освіти через формування життєвих компетентностей особистості та розвиток психосоціальних навичок та цінностей. Формування навичок та цінностей, які необхідні для успішної самореалізації особистості: здатність її до свідомого суспільного вибору та діяльності на користь інших людей і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу, підвищення особистого освітнього рівня.

Потенціал кожної особистості у значній мірі залежить від її самореалізації. З цього приводу актуальним стає рівень психосоціальних (життєвих) компетентностей, які допоможуть особистості знайти себе у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства та бути упевненою особистістю здатною розраховувати на свої сили, використовувати набуті знання в реальному житті, ефективно

взаємодіяти з навколишнім середовищем, складати відносини між людьми. Світогляд людини закладається саме в школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та професійні якості. Школа для дитини – це не просто дім знань із предметів, а дім, де дають освіту для життя. Набуття життєвих навичок здобувачем освіти – це невід’ємна складова усього освітнього процесу. Пріоритетом стають ціннісні орієнтири, зокрема: морально-етичні (гідність, рівність, справедливість, толерантність, культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра та ін.); соціально-правові (верховенства права, нетерпимість до корупції, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність та ін.); особистісно-орієнтовані (самореалізація, лідерство, свобода, відповідальність та ін.). Громадянська освіта та виховання виступає провідною лінією і тому, стає актуальним питання щодо формування життєвих навичок: правових, економічних, етичних, екологічних.

Життєві навички – дослівний переклад з англійської «life skills»: «skills» – означає не лише навички (уміння відпрацьовані до автоматизму), а й здатність до чогось чи компетентність самої особистості. Життєві навички складаються з низки психологічних і соціальних компетентностей, які допомагають людині: ладнати зі своїм внутрішнім світом і будувати продуктивні стосунки з оточуючим колом, здатність її до соціальної адаптації, позитивної поведінки та подоланню труднощів, інтелектуального й емоційного благополуччя, позитивної й здорової поведінки у повсякденному житті.

Психосоціальні навички можна поділити на групи: емоційно-вольові, інтелектуальні, соціальні. До основних навичок відносять: навички ухвалення рішень, комунікативні навички, вираження почуттів і управління ними, навички критичного мислення, особиста безпека, ефективне спілкування, співчуття, повага до прав людини, робота в команді, протистояння негативним соціальним явищам, конструктивне вирішення конфліктів і їх запобігання, переговори, медіація, примирення. Перед педагогічною спільнотою та батьками стоїть завдання сформуувати психосоціальні навички, які стануть основними для щасливого особистого життя та успішної взаємодії особистості з суспільством. Мати ціннісне ставлення та психосоціальні навички – це сприймати об’єкт чи явище, бачити його внутрішню сутність, його призначення, розуміти його місце в людському житті. Таке ставлення формується в процесі соціально ціннісної діяльності наших майбутніх громадян.

Література

1. Андреева Г.М. Соціальна психологія. - М.,1999.
2. Грішнова О.А. Людський розвиток: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006.
3. Громадянська освіта: теорія і методика навчання.-К.: Видавництво ЕТНА-1, 2008 -с. 174.
4. Москаленко В.В. Соціалізація особистості.-К.: Вища школа, 1986,-с. 167.

Отравенко О.В.,

доцент, к.пед.н., доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

Україна, м. Старобільськ

СУЧАСНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Входження України до Європейського освітнього та наукового простору відкриває нові шляхи до вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в закладах вищої освіти. Сучасний випускник закладу вищої освіти повинен бути творчою особистістю, конкуренто здібною, професійно мобільною особистістю, володіти міцною фізичною і відмінною психологічною підготовленістю до подальшої життєдіяльності, досвідом суб'єктності, професійно-особистісною компетентністю; здатний розробляти і упроваджувати нові технології в процес навчання і виховання та працювати в умовах інноваційного освітньо-інформаційного простору [3, с.283].

Вагомий внесок у розробку методології та теорії педагогічної інноватики зробили педагоги: В.П. Беспалько, М.Б. Євтух, М.В. Кісіль, О.І. Пометун та ін. До проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури долучились такі науковці, як: О.Ю. Ажиппо, Т.Ю. Круцевич, Н.В. Москаленко, О.В. Отравенко, Н.Є. Пангелова, О.В. Тимошенко та ін.

Мета дослідження – визначити сучасні шляхи та інноваційні методи навчання щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах освітнього інформаційного середовища закладу вищої освіти.

Дослідження проводилось на базі Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» згідно пріоритетного напрямку науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики фізичного виховання «Перспективні напрямки підвищення якості професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту» (державний реєстраційний номер 0117U005556).

Для нашого дослідження цінним є прийняття у 2015 році Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [5], у якій визначено мету, напрями руху, першочергові пріоритети та індикатори умов становлення та розвитку України як сучасної європейської держави, а також створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка відповідає рекомендаціям і стандартам Європейського простору вищої освіти.

Діяльність Міністерства освіти і науки України в цьому напрямі визначається як надання методичної підтримки закладам вищої освіти у

створенні системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та створення системи зовнішнього контролю якості вищої освіти. На це указують затвердження нових стандартів вищої освіти, що відповідають національній рамці кваліфікацій та базуються на компетентнісному підході, створення системи, де всю наукову та науково-технічну діяльність координуватиме Національна рада з розвитку науки і технологій. Також для якісного забезпечення освітнього процесу надзвичайно важлива робота Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Саме цей незалежний орган забезпечує зовнішній контроль за якістю вищої освіти [6].

Згідно О.Ю. Ажиппо, проблема вдосконалення процесу оволодіння знаннями у закладах вищої освіти, стає особливо актуальною, оскільки індивідуалізація навчання студентів, насамперед, передбачає інтенсифікацію пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на сучасних методах і технологіях навчання (проблемному, комп'ютерному та ін.), які дають можливість здобувачам не тільки за короткий термін одержати необхідні професійні знання, уміння і навички, а й успішно поєднувати навчання у закладах вищої освіти з іншими видами діяльності [1, с.511-512].

Як підкреслює Т.Ю. Круцевич, щоб досягти високих результатів фізичної підготовленості на основі реалізації принципово нових підходів, заходів, технологій, необхідна кропітна робота у формуванні справді зацікавленого ставлення здобувача освіти до процесу самовдосконалення [7, с.92].

За О. В. Отравенко, інноваційна функція освітнього процесу пов'язана з підготовкою майбутніх учителів фізичної культури до реалізації різних нововведень, сучасних досягнень науки, передового досвіду. Найважливіше призначення професійної підготовки здобувачів за спеціальністю «Середня освіта (фізична культура)» полягає в перебудові їх мислення, формуванні аналітичних, дослідницьких умінь, що дозволяють глибоко проникати в суть процесів і явищ. Важливо, щоб кожен студент усвідомив сутність інноваційних процесів у професійній діяльності, навчився використовувати їх можливості. У зв'язку з цим необхідно на лекціях та практичних заняттях вирішувати завдання, які пов'язані з розвитком особистісного і професійного зростання майбутніх фахівців, їх готовністю до інноваційної діяльності та творчо їх реалізовувати у цілісному освітньо-інформаційному просторі закладу вищої освіти [4, с.228].

Слід підкреслити, що основною метою управління закладу вищої освіти є вдосконалення та розвиток його діяльності. Одним із головних завдань вищої освіти є формування нового типу здобувача – активного конкурентоспроможного суб'єкта, якісна підготовка висококваліфікованих фахівців, створення умов для всебічного розвитку особистості, надання можливостей до професійного самовизначення та самореалізації. Нові вимоги до освітнього процесу в закладах вищої освіти зумовлюють постійне вдосконалення освітніх програм, навчальних планів, сучасної методичної

літератури, педагогічних технологій, методів формування фахових компетентностей. Як підкреслює О.С. Кондур, крім цього, змінилися методи комунікації в освітньому процесі. На зміну підручникам, читання та конспектування лекцій прийшли контактні заняття, на яких подається коротка, ключова інформація. Звичні друковані підручники все частіше замінюють на новітні гаджети. Навчання переорієнтовується на сучасні практичні аспекти. Найпоширенішими методами навчання є: інтерактивні з використанням сучасних технологій; кейс-метод; метод ділової гри та ін. [2;3].

Впровадження ІКТ-технологій в освітній процес закладів вищої освіти спрямовано на формування активної, творчої особистості студентської молоді. Це дозволить створювати власні проекти, індивідуальні оздоровчі програми, відео-лекції, презентації з використанням комп'ютерної анімації, рисунків, фотографій, графіки, відео, музики, проводити тренінги та майстер-класи.

Таким чином, якість професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури ми розглядаємо, як систему організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок і професійної готовності до освітньої, наукової, фізкультурно-оздоровчої, спортивної діяльності, інновацій, творчої взаємодії, на засадах студентоцентризму та педагогіки партнерства, здобуття та розвиток достатнього для продуктивної креативної діяльності рівня компетентності у процесі навчання у закладах вищої освіти і практичній діяльності. Отже, майбутній фахівець стає активним суб'єктом навчання, активно опановує новими знаннями і сучасними технологіями, несе повну відповідальність за якість засвоєних знань і пристосування їх до реалій життя. Тому, необхідно враховувати інноваційний та творчий потенціал учасників освітнього процесу для забезпечення якості професійної підготовки фахівців в закладах вищої освіти.

Література

1. Ажиппо О.Ю. Сучасний стан і проблеми індивідуалізованого навчання студентів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / редкол. Т.І. Сущенко та ін. Запоріжжя, 2015. Вип. 42. С. 507-514.

2. Кондур О.С. Система професійної підготовки майбутніх фахівців із якості освіти у ЗВО: дис... на здобуття наук. ступеня д. п. наук зі спеціальності 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ. 2019. 532 с.

3. Отравенко О.В. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в інноваційному освітньо-інформаційному просторі закладів вищої освіти. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Випуск 11. Кам'янець-Подільський, 2018. С.282-291.

4. Отравенко О.В. Інноваційні методи навчання як основа якісної професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. ISSN: 2414-0325. Open

educational e-environment of modern University, special edition. 2019. С. 222-230. DOI: 10.28925 / 2414-0325.2019s21.

5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 22.01.2018).

6. Реформа освіти та науки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti> .

7. Теорія і методика фізичного виховання: підр. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2-х т. / Т.Ю. Круцевич, Н.С. Пангелова, О.Д. Кривчикова та ін.; за ред. Т.Ю. Круцевич. [2-ге вид., переробл. та доп.]. К.: Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, вид-во «Олімп. л-ра», 2017. Т.1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 384 с.

Пономарев А.С.,

*ст. преподаватель кафедры гуманитарных наук,
Национального фармацевтического университета,*

Украина, г. Харьков

К ПРОБЛЕМЕ ОТБОРА И СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ

Обучение русскому языку как иностранному в вузах Украины нефилологического профиля на сегодняшний день является актуальной проблемой, требующей изучения и оптимизации программно-методического обеспечения, применения специальных приемов и средств для формирования коммуникативной и профессиональной компетенции иностранных студентов. Оптимизируя программно-методическое обеспечение для конкретного контингента обучаемых, преподавателю необходимо придерживаться методических и педагогических целей обучения, а отбирая приемы и формы работы с учебным материалом, следует учитывать их потенциал для быстрого и эффективного усвоения и восприятия.

Обучение учащихся-нефилологов русскому языку как иностранному прагматично по своей целенаправленности. В силу этого эффективность обучающего процесса во многом определяется степенью соответствия содержания обучения, в том числе и учебного материала, социально обусловленным коммуникативным потребностям, возникающим у учащихся в той или иной сфере общения [1, с.137].

Специфика обучения в неязыковом вузе инженерного профиля в основном базируется на чтении, переводе и понимании научной литературы в данной сфере, что требует необходимости тщательного отбора и определения тематики текстового материала. Исследователи отмечают, что удачно подобранный научный текст является не только носителем новейшей

информации, но и средством обучения и усовершенствования профессиональных, языковых и социальных навыков студентов-филологов.

Началу обучения иностранных студентов в университете по выбранной специальности предшествует этап предвузовской подготовки, в рамках которого слушатели должны овладеть русским языком в соответствующем объеме: основной грамматикой; научным стилем речи; терминологической лексикой на русском языке по предметам общенаучного цикла (языком предмета); знаниями по предметам общенаучного цикла. В зависимости от профиля обучения формируется и цикл общетеоретических дисциплин на русском языке как иностранном. Например, для фармацевтического профиля предусмотрены такие дисциплины, как химия, биология, анатомия, математика.

Использование учебно-научных текстов на этапе предвузовской подготовки студентов-филологов является неотъемлемой частью общего учебного процесса. Очевидна необходимость подготовки студентов к чтению научной литературы, прослушиванию и конспектированию лекций, написанию рефератов, докладов на русском языке. Для этой цели используются тексты, отражающие специфику научной и учебной литературы. Введению учебно-научных текстов на занятиях по профильным дисциплинам должен предшествовать тщательный отбор материала, тексты должны соответствовать уровню владения русским языком. Таким образом, можно говорить об актуальности обращения к методическим вопросам, касающимся работы с учебно-научными текстами на этапе предвузовской подготовки иностранных студентов.

Необходимо отметить, что филологическому профилю обучения присущи свои особенности. На занятиях по русскому языку, а также по профильным дисциплинам в иностранной аудитории используется в основном тексты научного характера. Учебно-научный текст является единицей обучения. По мнению методистов, учебно-научный текст «в комплексе с другими средствами обучения создает оптимальные условия для наилучшего усвоения студентами заложенной в тексте информации и языковых средств ее выражения» [2, с.92].

Наибольшую актуальность на сегодняшний день имеет трактовка текста как «коммуникативной единицы», что связано с ведущим принципом коммуникативности при обучении русскому языку как иностранному. По этому определению важно такое построение текста, когда он выступает не только средством общения, но и высшей единицей обучения. При отборе же учебных текстов для определенного контингента (иностранцы студенты инженерного профиля) следует учитывать специфику обучаемых. Так, выделяя термин «инженерный текст», И.Б. Авдеева определяет его как «текст типового содержания, который включает типизированную экстралингвисти-

ческую информацию, характеризуется поддающейся программированию композицией и устойчивыми способами номинаций» [3, с.86].

Выбор стилей текстов в организации учебного процесса определяется уровнем владения учащимися языком на основных курсах и, прежде всего, направленностью на формирование у студентов навыков чтения и понимание литературы по специальности. Получается, что тексты вузовского учебника в максимальной степени должны быть сориентированы на особенности языка специальности, который обслуживают, в нашем случае, научный и официально-деловой стили. На самостоятельное чтение учащимся инженерного вуза целесообразно предъявлять также общенаучные и научно-популярные тесты, поскольку специалист, окончивший вуз, будет обращаться и к источникам вне специальной литературы.

Отбор текстов для основных курсов при изучении русского языка как иностранного должен составляться на базе речевого материала дисциплин соответствующего профиля. Следует учитывать, что учебные тесты создаются не с целью изучения самой специальности, а языка специальности и использоваться они будут на занятиях по русскому языку. Целесообразным будет использование лекций и текстов из учебников по специальным дисциплинам в качестве материалов к учебным текстам по русскому языку как иностранному.

Некоторые оригинальные тексты-источники необходимо подвергать методической переработке для превращения их в учебные, адекватные целям обучения. Преобразование, прежде всего, касается языковой (лексической и синтаксической) структуры текстов.

Тексты, отобранные для аудиторных занятий, должны быть актуальны и с точки зрения лексико-грамматического материала. Задача отбора лексического и грамматического материала в тексты решается на основе учета конкретных факторов, определяющих содержание обучения. Поскольку цель обучения иностранных студентов – изучение русского языка в профессиональной сфере, то лексический и грамматический материал, подлежащий изучению, должен включать те средства, которые обслуживают данную сферу.

Проблема отбора и содержания учебных текстов при обучении языку специальности иностранных студентов инженерного профиля должна занимать важное место при организации учебного процесса. Тщательно организованный материал, отвечающий требованиям и критериям отбора учебного текста, будет способствовать формированию у студентов не только коммуникативной, но и профессиональной компетенции. Как показывает практика, учёт специфики и контингента обучаемых поможет реализовать требование профессионально ориентированной подготовки при изучении русского языка как иностранного.

Литература

1. Супрун И.В. К вопросу отбора учебного материала для обучения иностранцев профессиональному общению на русском языке // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей. – М., 2000. – Вып. 12. – 148 с.
2. Чижова Т.И. Критерии отбора учебных текстов для практических занятий с иностранными учащимися // Материалы международной конференции «Проблемы интенсивного обучения неродным языкам». – СПб., 1994.
3. Авдеева И.Б. Архитектоника инженерного текста как объект описания подязыка специальности и как объект обучения ему : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1997. – 278 с.

Сніца Т.Є.,

к.пед.н., ст. викладач кафедри перекладу

*Національної академії Державної Прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,*

Україна, м. Хмельницький

ГЕНДЕРНЕ ПИТАННЯ У СВІТЛІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сьогоднішньому складному світі суперечностей усе більшої актуальності набувають питання налагодження та підтримання дружніх стосунків між державами, народами, культурами та окремими людьми. Стабільність буття, упевненість у завтрашньому дні, як банально та, може навіть, набридливо це не звучить, є саме тим, чого прагне зараз більшість людей на планеті.

Підготовка майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах передбачає не лише озброєння молодих людей необхідним багажем професійних знань та умінь, але й формування моральних якостей, підготовка їх до життя у соціумі. Дисципліна «Міжкультурна комунікація та комунікативні стратегії» є однією з таких, які сприяють формуванню цілісної особистості, вірних уявлень про цінності та світобачення молодих людей.

Вивчаючи основні теорії міжкультурної комунікації ми, безумовно, говоримо й про теорію культурних вимірів Г. Хофштеде, якого вважають засновником порівняльних міжкультурних досліджень. У 70-х роках минулого століття Хофштеде запропонував класифікацію, яка давала можливість порівнювати характеристики різних культур з метою аналізу культурних відмінностей та їх наслідків для соціальних процесів. Проте, як відомо, різняться не лише самі культури, а й представники всередині цих

культур. Тобто, можна стверджувати, що спілкування між чоловіками і жінками – це теж «міжкультурне спілкування».

Помилково вважати чоловіка і жінку абсолютно однаковими людьми. За свідченнями багатьох наукових досліджень до середини минулого століття історичні події розглядалися без урахування впливу чи то їхнього, чи то на них представників різної статі. Людина в історії сприймалася як певний узагальнений образ. Статеву приналежність почали розглядати як важливий фактор впливу на історичні події та розвиток людського суспільства наприкінці 60-х років 20 століття.

Протилежні характеристики чоловіків і жінок, такі як, наприклад, раціональність, стриманість перших і емоційність, відкритість останніх, продиктовані не біологічною приналежністю, а скоріше духовною, до тієї чи іншої статі. Подібні відмінності між фізіологічним і духовним станом виражені відповідно у англійських словах «sex» (стать) і «gender» (гендер) [2, с.131]. Ми вбачаємо суттєву різницю у використанні понять «стать» і «гендер». Так, стать осмислюється у категоріях «чоловік» і «жінка», а гендер – у термінах «мужність», тобто чоловіче начало і «жіночність» (жіноче начало) [1, с.3].

Сьогодні дослідженням гендерних аспектів присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних науковців. Сучасний світ вимагає у кожного з учасників комунікації, міжкультурного спілкування толерантності, розуміння та прийняття партнерів по комунікації, що базується на глибоких знаннях природи людських стосунків, уміння практично застосовувати отримані знання, накопичувати позитивний досвід з тим, щоб унеможливити спалахи нерозуміння, відчуженості, конфліктності та залишити по собі світ гармонії та миру.

Література

1. Рябов О.В. Национальная идентичность: гендерный аспект (на материале русской историографии): дис. ... д-ра филозоф. наук / О. В. Рябов. – Иваново, 2000. – 492 с.
2. Смирнова Е.В., Гендерные и социокультурные особенности коммуникации Вестник ВГУ, Серия “Лингвистика и межкультурная коммуникация”, 2005, № 2, с. 131-138.

Udovychenko I.V.,

Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor, vice-rector

Sumy regional institute of postgraduate pedagogical education,

Ukraine, Sumy

INTEGRATION OF NATURAL SCIENTIFIC AND COMPUTER- INFORMATION KNOWLEDGE AT GEOGRAPHY LESSONS IN THE GENERAL EDUCATION SCHOOL

Modern realities in the development of Ukrainian society have created new priorities for the educational sector. The speed of updating information and diversity of its transmission demands from teachers and pupils general mobility about its processing, geospatial world perception, skills of use of computer and information and communication technologies, which, in turn, is aimed at development and formation of geoinformational competence of participants of educational process.

Items topicality of usage the informational-communicational technologies and educational internet-services within the geography lessons in the general education school institutions were depicted in the article. The necessity of diversity of geography lessons using information and communication technologies is analyzed.

The conducted researches and practical experience allow us to conclude that collective work gives effective results when organization is systematic, accessible, and continuous. The principles of systematicity and continuity are aimed at consistent expansion and deepening of knowledge, skills of students during their work, including and information and communication technologies, and provide the organization of appropriate forms of work throughout the school year, both at Geography lessons and during extra-curricular activities.

Relevance of integration of natural, humanitarian knowledge in geography lessons; development of cross-curricular links in school education, which is conditioned by the current level of development of science and the requirements for the level of education of graduates of general secondary education.

The integration of scientific knowledge places new demands on teachers as professionals. That's why the role of human knowledge in the field, which is related to the specialty of sciences and the ability to comprehensively apply them in solving various educational and methodical problems, is increasing.

The modern teacher needs not so much to give a great deal of information about a topic, but to teach students to understand it, to find additional data through cross-curricular links, and even more to be able to use it and put it into practice.

Practically oriented, integrated approaches are used to make the teaching interesting, comprehensive, which allows the use of cross-curricular links, generalizations for the purpose of better learning of the educational material by the students.

The role of cross-curricular relationships in the development of personality traits that are formed under the influence of the educational functions of cross-curricular communication and students' knowledge, under the influence of the educational function of cross-curricular relationships; creativity and independence, under the influence of a developing function; complex perception of information – a constructive function is important.

Integrated, binary lessons are one form of cross-curricular implementation [6].

Thus, as even this small example shows, the speed of updating information and diversifying its means of transmission requires the teacher-student mobility to process it, the geospatial worldview, the skills of working with different sources of knowledge, which in turn are aimed at developing and shaping the geographical, language competencies of participants in the educational process [1].

The conducted research and practical experience make it possible to conclude that the use of binary lessons is one of the effective ways to increase students' interest in learning.

Ability to work at a cross-curricular level develops general educational skills and skills of students, provides them with the formation of a holistic system of ideas about the dialectical-materialistic laws of knowledge of the world in their interconnection and interdependence, and promotes a broader view and range of ideas.

Our studies have confirmed that significant opportunities for the implementation of integrated learning are embedded in the content of teaching at school, subject to the mobility of teachers, the availability of appropriate work skills, motivation to increase the level of practically oriented education of students – future competent graduates of general secondary education.

In view of the above, the prospects of our further exploration are to study the features of the profile teaching of geography of high school students.

The specificity of the teacher andragogical interaction, which teaches in the profile classes, that directed to increasing the proper scientific-methodic level, are depicted.

The expediency of diversity the methodical forms of work in the postgraduate teacher's education in the context of paradigm requests to the new ukrainian school is analyzed.

Literature

1. Bibik, N.M. (2004). Competency approach: a reflexive analysis of application. Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. Kyiv, K.I.S., 47-53.

2. Karpiuk, O.D. (2008). English language: [textbook for grade 8 comprehensive educational institutions]. Ternopil, Aston, 260.
3. Kostenko, L.V. (2006). Geography of Ukraine: [reference book]. Kharkiv, Vesta. 152.
4. Ovcharuk, O.V. Competent approach in contemporary education: world experience and Ukrainian perspectives: library for education policy. Kyiv, K.I.S. 112.
5. Palamarchuk, L.B. (2004). The territory of Ukraine: historical and geographical aspect. Library of the journal «Geography». Kharkiv, Osnova, publishing group. 143.
6. Rekunenko, V.V. (1995). Methods of conducting binary classes. Kyiv, UMK on training junior specialists. 277.
7. State standards for basic and full secondary education (2012). Uriadovy Kurier, 19, 5.
8. Topuzov, O.M., Nadтока, A.F., Pokas, L.A. (2008). Geography: Ukraine in the world: nature, population [textbook for grade 8 comprehensive educational institutions]. Kyiv, Genesa, 288.
9. Udovychenko, I.V. (2018). Conceptual bases of the content of teaching geography of high school students at the profile level: [monographia]. Kyiv, Pedagogical thought. 360.
10. Udovychenko, I.V. (2017). Features of «K-interaction» in geography lessons using information and communication technologies in high school. Computer in school and family. 4, 8-11.

Хортіва О.В.,

заступник директора з навчально-виховної роботи Рубіжанської спеціалізованої школи I-III ступенів №7, учитель англійської мови, учитель вищої кваліфікаційної категорії, учитель методист,

Україна, м. Рубіжне

НОВІТНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СУЧАСНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Одним із завдань сучасної школи є виховання підростаючого покоління, що відповідає за своїм рівнем розвитку умовам інформаційного суспільства. E-Learning, в дослівному перекладі з англійської, система електронного навчання, а саме, мережеве навчання за допомогою сучасних інформаційних технологій, сьогодні стало реальною складовою будь-якої освітньої діяльності і все частіше розглядається як найбільш ефективний вид навчання, що дозволяє оптимізувати освітній процес і надає нові можливості всім його учасникам. А ефективність сучасного уроку залежить, перш за все, від вміння, бажання і готовності вчителя мислити по-новому, впроваджувати у власну практику нові інформаційні технології, використовувати майже необмежені можливості мережі Інтернет в реалізації практичних освітніх завдань, тому що мережні технології нині вже не є лише джерелом доступу

до різноманітної інформації, а і одним із дієвих засобів отримання якісної освіти, тому що саме в процесі е-навчання, яке відбувається у цифровому середовищі, здобувачі освіти отримують реальну можливість будувати власну освітню траєкторію через цілковитий контроль над тим, чому вчиться, коли вчиться і як вчиться, самостійно обираючи цікаві теми і джерела, добираючи потрібні матеріали, плануючи власний навчальний процес.

Впровадження інформаційних технологій вже сьогодні істотно змінило освітній процес і призвело до вдосконалення діяльності всіх його учасників. Можливості використання Інтернет-ресурсів в освітньому процесі, як в урочний так і в позаурочний час, виявилися взагалі необмеженими, оскільки глобальна мережа створила умови для налагодження і підтримки контактів педагогів і їх вихованців з колегами і однолітками, що можуть знаходитись в будь-якій точці не лише України, а навіть земної кулі, співпраці з ними в реалізації найрізноманітніших проектів і досліджень за рахунок використання можливостей Інтернет-середовища. Сьогодні учні не просто можуть реально спілкуватися з однолітками з інших країн через соціальні мережі (Facebook, Twitter, Youtube, Instagram, числені блоги, форуми, чати), а мають змогу брати участь в численних он-лайн проектах всеукраїнського, європейського і, навіть, всесвітнього масштабу, а саме, вікторинах, творчих конкурсах, тестуваннях, олімпіадах, відео конференціях, он-лайн уроках та інших заходах, що проводяться в мережі Інтернет, що не лише сприяє розширенню освітніх меж, а й дає їм змогу відчувати себе представниками своєї держави на світовому рівні.

Говорячи про нові можливості, які привносять в освітню діяльність он-лайн технології, не можливо оминати розгляду особливостей застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі вивчення англійської мови. Інформатизація навчального процесу спонукає до перегляду традиційних форм і методів викладання іноземної мови, виникнення нових форм освітньої діяльності та модернізації вже існуючих. Особливо важливим є той факт, що завдяки глобальній мережі українські вчителі і їх вихованці отримали широкі можливості для участі в різноманітних заходах, які проводяться міжнародними навчально-методичними центрами Macmillan English, Oxford University Press, Cambridge English Language Assessment, National Geographic Learning. Ці міжнародні проекти – не просто модний тренд, а обов'язковий елемент сучасного освітнього процесу, який надає здобувачам освіти можливість з легкістю адаптуватися в глобальному світі, набувати актуальних знань і навичок, а також входити в дорослий світ готовими до самореалізації.

В зв'язку з вищезазначеним, хочу розповісти про наш дійсно унікальний досвід участі в цілком інноваційному проекті, який став можливим лише завдяки залученню до освітнього процесу сучасних телекомунікаційних технологій, Live Classes (Живі уроки), від навчально-методичного центру Pearson і компанії BBC, в якому ми приймаємо участь вже другий рік поспіль. Live Classes (Живі уроки) – це унікальний проект

для викладачів середніх шкіл та їх учнів віком від 9 до 19 років з усього світу. Організатори проекту проголосили його метою створення глобальної спільноти викладачів і їх вихованців для спілкування англійською мовою і їм реально вдалося це зробити. Учасникам проекту пропонується взяти участь в он-лайн уроках, що проводять в мережі високопрофесійні викладачі, які є носіями англійської мови (британці і американці за походженням), працюючи в провідних вищих навчальних закладах Європи. В одній он-лайн події беруть участь одночасно до десяти груп учнів з різних країн світу. Уроки проводяться на базі навчально-методичних курсів видавництва Pearson і відео матеріалів компанії BBC і будуються таким чином, що учні отримують можливість співпрацювати не лише з вчителем, а і з учасниками з інших країн світу. В першому сезоні проекту організаторами було запропоновано он-лайн уроки за двома темами: «Unusual School» (Незвичайна школа), для рівня володіння англійською мовою А2, який провів тренер з Великобританії Майкл Бренд і «Wild in the Heart» (З природою в серці), за рівнем В1, від вчителя з США Джона Вулфа. Протягом 2018-2019 н. р. було проведено понад 40 Live Classes, в яких взяли участь майже 4000 учнів з 256 шкіл з 30 країн світу.

На уроці з Майклом Брендом учні 8-А класу дізналися про шкільне життя в Британії, спілкувалися з однолітками з Греції, Італії, Латвії, Чехії та Угорщини, яким розповіли про свою школу і дізналися про те, як навчаються школярі в інших країнах світу. В свою чергу, для учнів 11 класу урок з Джоном Вулфом став не лише незвичайним цікавим досвідом практичного спілкування англійською мовою за актуальною тематикою, а і унікальним шансом практикувати свої навички аудіювання, що було особливо актуально в процесі підготовки до ЗНО.

Окремо слід розповісти про ще одну вдалу знахідку організаторів проекту, безпосередньо пов'язану з використанням можливостей сучасного он-лайн простору в освітній діяльності. Вони запропонували скористатися соціальною мережею Facebook в якості майданчика для спілкування, створивши в ній групу «Pearson & BBC Live Classes», де учасники проекту отримали змогу презентувати себе, свої домашні завдання, свої творчі розробки і дізнаватися багато нової цікавої інформації з сфери вивчення англійської мови. Ми зняли кілька відео і розмістили їх в групі «Pearson і BBC Live Classes» на Face Book. У них ми розповідали про себе, свої мотиви участі в проекті, свої захоплення, про те як ми вивчаємо англійську мову, про свою школу, шкільне життя. Я сама не очікувала, з яким захопленням мої учні будуть працювати над створенням цих відео, і з яким хвилюванням будуть читати схвальні коментарі організаторів та інших учасників проекту, які надавали високу оцінку їх творчим роботам! Для мене це було моментом істини, коли я зрозуміла, що мені таки вдалося дати моїм учням відчуття ситуацію успіху і реально мотивувати їх до подальшого вдосконалення своєї англійської.

Сучасність диктує свої правила та розставляє пріоритети у роботі вчителя. Становлення і розвиток суспільства породжує гостру необхідність в педагогах, що володіють високою професійною компетентністю, вмінням зацікавити дітей у вивченні власного предмета. Для того, щоб розуміти потреби сучасного учня, перш за все, варто пам'ятати, чим живуть діти сьогодні. Не варто сперечатись із потребами часу та боротись із явищем глобальної інформатизації нашого життя і повселюдної мобільності, необхідно застосовувати сучасні технології і технічні пристрої на користь освітнього процесу.

Література

1. Інноваційні технології у вивченні англійської мови. – К. : Шкільний світ, 2008. – 32 с.

2. Маслюк Ю.А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності // Інновації в освіті. – 2006. – № 1. – С. 117-123.

3. Мороз І.М. Використання мультимедійних технологій у вивченні іноземної мови // Англійська мова та література. – 2013. – №4 (374). – С.1-3.

Ярославцева М.І.,

*к.пед.н., доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,*

Фролова І.В.,

*викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,*

Україна, м. Харків

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Сучасний період розвитку суспільства в Україні відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти на основі національно-патріотичного виховання, що забезпечує умови для становлення духовно багатого майбутнього покоління. Сьогодні, як ніколи, є важливим вивчення й усвідомлення молодим поколінням традицій і звичаїв із метою відродження й становлення світоглядних принципів українського народу.

Теоретичні аспекти національно-патріотичного виховання молодого покоління на матеріалі народного мистецтва розробляли класики української

педагогіки, як Г. Вашенко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Центральною ідеєю виховання любові до Батьківщини в українських педагогів була ідея народності. К. Ушинський зазначав, що виховання, якщо воно не хоче бути безсилим, повинно бути народним [1].

Значний внесок у формування ідеї національного дитячого садка в історії української педагогіки зробила С. Русова [6]. Ознайомлення з народним декоративним мистецтвом, на її думку, розкриває широкі можливості для виховання в дітей і молоді національних почуттів.

Декоративне мистецтво України – це виготовлення та художнє оздоблення різних предметів та матеріалів. Сьогодні елементи національної творчості широко присутні в побуті, одязі, предметах декоративно-прикладного мистецтва. Із раннього дитинства вироби народних майстрів природно входять у наше життя. Вишита серветка, глиняна іграшка, народний посуд, мальована шкатулка радують і приваблюють нашу увагу.

Ознайомлення з різноманіттям декоративного мистецтва України допомагає дитині краще пізнати рідний край, вивчити його багатства, зрозуміти красу народної творчості та здобути певні національні цінності. Де б людина не була, вона завжди згадує свій край, де минуло її дитинство, зберігаючи любов до рідного краю на все життя.

Методика національно-патріотичного виховання дітей передшкільного віку ґрунтується на таких засадах:

- ознайомлення дошкільнят із декоративним мистецтвом України повинно природно «входити» в цілісний освітній процес, що будується на фоні краєзнавчого матеріалу;

- введення краєзнавчого матеріалу в роботу з дітьми з урахуванням принципу поступового переходу від більш близького дитині до більш віддаленого від дитини – культурно-історичних фактів;

- формування особистісного ставлення до творів народного мистецтва, створення умов для активного залучення дітей до художньої декоративної діяльності;

- розвиток музейної педагогіки, що надає можливість дитині налагодити діалог із культурним надбанням минувшини та сьогодення рідного краю;

- здійснення діяльнісного підходу щодо залучення дітей до історії, культури, народного декоративного мистецтва;

- залучення дітей до участі в народних святах, до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою;

- вибір методів ознайомлення дітей із декоративним мистецтвом, що перш за все підвищують їх пізнавальну та емоційну активність;

- створення відповідного розвивального середовища вдома та закладі дошкільної освіти, яке б сприяло розвитку особистості дитини на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал;

– організація роботи з батьками під девізом: їх знання та інтерес до декоративного мистецтва України повинні передаватися дітям.

Під час ознайомлення дітей передшкільного віку з декоративним мистецтвом України слід дотримуватися певних принципів: історизму, який реалізується шляхом збереження хронологічного порядку явищ, що розглядаються, і зводиться до усвідомлення двох історичних понять: минуле (давним-давно) і сучасне, (наші дні); гуманізації, який передбачає вміння педагога приймати позицію дитини, враховувати її точку зору, почуття та емоції; диференційованого підходу, який полягає у створенні оптимальних умов для самореалізації кожної дитини в процесі засвоєння знань про декоративне мистецтво з урахуванням віку, статі дитини, накопиченого нею досвіду; інтеграції, який реалізується в співробітництві з сім'єю, бібліотекою, музеєм тощо.

Отже, в наш час важливо, щоб кожен заклад освіти став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову. Засвоєння національних цінностей – тривалий процес. Вони не закладені у генах, це не природна якість, а соціальна, вона не успадковується, а формується цілеспрямовано, системно, з дотриманням певних принципів та використанням відповідних методів.

Література

1. Історія української школи і педагогіки : Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2003. 766 с.
2. Каплуновська О.М., Кичата І.І., Палець Ю.М. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук.ред. О.Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.
3. Котляр В.П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 200 с.
4. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку: методичний посібник / за заг. ред. Л.Л. Покроєвої. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2015. 472 с.
5. Пономарьова Г.Ф., Яценко В.В. Особливості патріотичного виховання у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Проблеми виховання патріотизму в сучасному українському суспільстві : матеріали I міжвуз. наук.-практ. Інтернет-конф. / Г.С. Гамрецька ; за ред. Г.Ф. Пономарьової ; Комунал. закл. «Харків. гуманіт.-пед. акад.» Харків. обл. ради. ; Хмельницька гуманіт.-пед. акад. (10 квітня 2015 року). Харків Хмельницький, 2015. С. 102-110.
6. Русова С.Ф. Дещо з філософії виховання. Вільна укр. шк. 1918. № 10. С.306-316.
7. Савченко Л.Л. Патріотичне виховання дітей як один з пріоритетних напрямів виховної роботи у ДНЗ. Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22–23 травня 2015 р.). Одеса, 2015. С.65-69.

ПСИХОЛОГІЯ

Амеліна А.А.,

студентка, Харківський національний медичний університет,

Україна, м. Харків

СЕКСОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ФРЕЙДА: АКТУАЛЬНІСТЬ У СЬОГОДЕННІ

Найвпливовішою сексологічною теорією першої половини ХХ століття був, безумовно, фрейдизм. На відміну від більшості своїх попередників Фрейд розглядає сексуальність не як приватний, локальний аспект людського життя, а як її основу і стрижень. Статевий потяг, "лібідо", за Фрейдом, джерело всієї психічної енергії індивіда. Усяке емоційне задоволення він називає сексуальним. Ядро того, що ми називаємо любов'ю, писав Фрейд, – це статева любов, метою якої є сексуальна близькість [1].

Цей потяг лежить і в основі таких "сексуальних" почуттів, як любов до самого себе, батьківська і синівська любов, дружба, любов до людства і навіть прихильність до конкретних предметів і абстрактним ідеям. Всі вони, за Фрейдом, прояви одних і тих же інстинктивних імпульсів. Тільки у відносинах між статями вони пробивають собі шлях до сексуального союзу, а в інших випадках відволікаються від цієї мети або не можуть досягти її. Проте первісну лібідонозную природу цих почуттів завжди можна розпізнати по спразі близькості і самопожертви.

Теза, що "сексуальні імпульси" включають всі емоційні і дружні потягу, які в просторіччі називають любов'ю, нерозривно пов'язаний у Фрейда з тим особливим значенням, яке він вкладає в поняття "сексуальність": "В першу чергу сексуальність відокремлюється від своєї занадто тісного зв'язку з геніталіями і розглядається як більш загальна тілесна функція, що має своєю метою задоволення і тільки опосередковано службовець цілям відтворення" [2].

Запропонований Фрейдом підхід до сексуальності, знімаючи жорсткий біологічний детермінізм, концентрував увагу на особливостях індивідуального розвитку. Фрейд аналізує найтонші нюанси психосексуальної мотивації, співвідношення "чуттєвого" і "ніжного" потягу, еротичних і нееротичних уподобань. Не обмежуючись вивченням психіки окремо взятого індивіда, він прагне виявити зв'язок індивідуального сексуальної поведінки з культурними нормами, розкрити філогенетичні коріння сексуального символізму, джерела та сутність найважливіших сексуальних табу і заборон, наприклад заборони інцесту (кровозмішення) або охорони невинності. Фрейд підкреслює, що деякі типові форми сексопатології, наприклад, психічна імпотенція, мають соціальні причини. Свою теорію він засновує не тільки на даних клініки, а й

на матеріалах історії, етнографії, вивченні біографій і творчості ряду великих людей (Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, Гете та ін.). Це робить його підхід справді енциклопедичним.

Конфлікт між сексуальністю і цивілізацією, за Фрейдом, принципово недозволено. Інстинктивне потяг людини спрямоване на егоїстичне самозадоволення, тому культура може існувати лише ціною придушення інстинктів. Придушення лібідо викликає неврози, але його розкріпачення означало б загальну анархію і загибель культури. Адже лібідо – єдине джерело психічної енергії [1].

Придушення сексуальності дозволяє переключити цю енергію на інші види діяльності – праця, художня творчість і т. д. (Фрейд називає це переключення сублімацією.) "Визволення" лібідо призвело б до того, що люди перестали б трудитися, сексуальність поглинула б усі їхні фізичні та психічні сили. Крім того, занадто легке безпосереднє задоволення потреб, Ероса, привело б врешті-решт до їх знецінення, посиливши інший фундаментальний імпульс людської психіки – інстинкт смерті і руйнування, Танатос.

У будь-якому випадку це означало б занепад культури. "Це вірно як для окремих індивідів, так і для народів. У епохи, коли не існувало перешкод сексуального задоволення, наприклад в періоди занепаду стародавніх цивілізацій, любов знецінювалася, життя ставало порожнім, і потрібні були сильні реактивні освіти, щоб необхідна емоційна цінність любові могла знову відродитися. У цьому зв'язку можна помітити, що аскетична тенденція християнства мала наслідком таке підвищення психічної цінності любові, якого ніколи не могла досягти язичницька античність".

Вплив фрейдизму на розвиток сексології у всіх її аспектах було виключно сильний. Він, як ніхто інший, підкреслив роль і значення сексуальності в людському житті. Якщо вікторіанська епоха вважала секс задоволенням, розвагою, без якого можна і обійтися, то тепер усвідомлюється його необхідність не тільки для дітовиробництва, але і для нормального функціонування особистості. Виключно цінних була вказівка Фрейда на органічний зв'язок сексуальних і сексуальних переживань і можливість переходу одного в інше. Це означає, що сексуальність не може бути зрозуміла поза цілісної особистості, а особистість – без урахування її сексуальних переживань. Взаємодія природного і соціального у розвитку сексуальності розуміється тепер не механічно, а на основі заломлення того й іншого в індивідуальній біографії, спонукаючи психотерапевта шукати витоки психосексуальних аномалій і труднощів в минулому досвіді особистості.

Плідною виявилася думка Фрейда про значення ранніх дитячих переживань, зокрема, відносин з батьками як емоційного фону і навіть безпосередньої причини формування певного стилю сексуальної поведінки. Аналіз неусвідомлених переживань – сексуальних символів, захисних механізмів, еротичних фантазій і сновидінь – був не тільки клінічно

важливий, але і стимулював порівняльно-історичне вивчення цих явищ на матеріалах історії релігії та культури.

І до сьогодні думки Фрейда залишаються актуальними, стають джерелом досліджень багатьох науковців, що відкривають нові грані концепції Фрейда, яка захопила усе ХХ століття.

Література

1. Сурова А.Б. Понятия "пол" и "либидо": метафизический и психоаналитический подходы (по работам В. В. Розанова и З. Фрейда) / А.Б. Сурова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики (входит в перечень ВАК). Тамбов: Грамота, 2014. № 2. Ч. 1. С. 180-182.

2. Матвієнко І.С. Дитина та її місце у філософії та психології З. Фройда / І.С. Матвієнко // Гілея. – Випуск 84. Філософські науки. – 2014. – С. 365-368.

Сергет І.В.,

*аспірант кафедри загальної та соціальної психології
Херсонського державного університету,*

Україна, м. Херсон

«ВНУТРІШНЯ КАРТИНА» ХВОРОБИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНУ АДАПТАЦІЮ ДО СТРЕСУ ПІД ЧАС ОНКОЛОГІЧНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ

Онкологічне захворювання призводить до виникнення серйозних психологічних та соціальних наслідків для хворої людини. Це пов'язано зі стресом, який отримує пацієнт під час встановлення діагнозу, під час лікування та, іноді, і під час ремісії онкологічної хвороби, його індивідуальною можливістю психосоціальної адаптації у нових умовах життя. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень, а саме дослідження Н.Н. Блинова, С.А. Місяк, Jacobsen, Holland, свідчать, що засіб реагування на хворобу іноді може знизити, а іноді підсилити емоційний вплив стресу на організм. На підставах параметрів, які виділив В.Д. Менделевич і за якими оцінюється будь-яка хвороба та формується психологічне ставлення до неї хворого: вірогідність смертельного результату; вірогідність інвалідизації та хронічного перебігу хвороби; больова характеристика хвороби; необхідність радикального або паліативного лікування; вплив хвороби на можливість підтримувати колишній рівень спілкування; соціальна значущість хвороби і традиційне ставлення до хворого з боку його мікросоціуму; вплив хвороби на сімейну та сексуальну сферу; вплив хвороби на сферу розваг та інтересів, можливо побачити, що важке захворювання, а онкологічне захворювання

відноситься до категорії важких, охоплює всі сфери життєдіяльності особистості [2]. Для хворих на рак суттєвим чинником для соціальної і психологічної адаптації до хвороби є не тільки безпосереднє відчуття загрози життю під час встановлення діагнозу, але і хронічний характер цієї загрози в подальшому, а також важке, довготривале, токсичне лікування та оцінка наслідків лікування і хвороби, можливість жити повноцінним життям. Як зазначають дослідження В.А.Чулкової, С.В.Пестеревої, В.В.Семиглазова, Т.Ю.Семиглазової, А.П.Карицького, діагноз розладу адаптації у хворих на онкологію залежить від оцінки співвідношення між: по-перше, формою, змістом та важкістю психопатологічних симптомів та їх зв'язком з прогнозом онкологічного захворювання; по-друге, історією онкологічної хвороби, терплячим ставленням пацієнта до стресу, сприйняттям хвороби, індивідуальним особливостям у преморбідному періоді; по-третє, стресовими подіями, ситуацією та життєвою кризою. Кожна людина має свій «бар'єр адаптації», а саме, кожна людина має свій рівень стійкості до стресу, що обумовлено особистісними особливостями, захисними механізмами, адаптаційними ресурсами [1].

Дослідники Lutgendorf et al., В.Н.Герасименко пов'язують зниження адаптаційних можливостей хворих на рак осіб зі стратегіями (заперечення, уникнення, самозвинувачення), орієнтованими на уникнення стресора. Почуття тривоги, пов'язане з сучасним станом, з перспективами у майбутньому переповняють пацієнта, що є причиною затримки адаптації хворого. Такий рівень тривоги, у онкологічно хворих, супроводжується вегетативними реакціями, що є болісним при відсутності навичку асимілювати емоції і пристосовуватися до них [3]. Вони частіше звертаються до «раціональності», таким чином відкидаючи емоції, сублімуючи тривогу до активних,але не завжди потрібних дій. Оцінка хворим наслідків онкологічної хвороби грає суттєву роль у психологічній адаптації до хвороби [6].

Дослідники В.Н.Герасименко, Б.Ю.Володин вважають необхідним для конструктивної психологічної адаптації до хвороби виявлення ресурсів, на які спирається онкохворий. Це характеристики соціального середовища, матеріальне становище, наявність медичної допомоги, психологічного ресурсного резерву організму, життєстійкості та базових переконань. Динаміку психологічної адаптації до стресу під час онкологічного захворювання можливо прослідкувати за класифікацією, яку запропонували А.Є.Личко і Н.Я.Іванов, що розкриває чуттєвий, поведінковий, емоційний, мотиваційно-вольовий і інтелектуальний компоненти особистості. При цьому, разом з фізичними змінами в організмі, хвороба формує нову соціальну ситуацію розвитку, порушує утворені патерни поведінки та діяльності, руйнує соціальні зв'язки, запускає роботу психічних процесів в

напрямку осмислення ситуації що склалась, і себе у цій ситуації, чим деформує особистісну ідентичність. Чуттєвий (тілесний) компонент внутрішньої картини хвороби хворої на онкологію людини, представлений у вигляді відчуття фізичного дискомфорту, больових відчуттів, їх інтенсивності [1]. Іпохондричність, стурбованість станом свого тіла відображає процес освоєння хворим простору хвороби. Він є закономірною реакцією в ситуації захворювання, пов'язаного з вітальною загрозою. У відсутність доступної для хворого інформації про захворювання, враховуючи непередбачуваний перебіг хвороби, будь-яка фізична симптоматика, тим більше больові відчуття сприймаються ним як загроза його життю. Інтелектуальний компонент внутрішньої картини хвороби онкологічно хворого містить уявлення і знання про хворобу, роздуми про неї [5]. Страх, який є супутником людини під час онкологічної хвороби, призводить до того, що люди не хочуть нічого знати про це захворювання і несвідомо захищаються від нього за допомогою «заперечення» і «витіснення» [3]. Однак більшість онкологічних хворих хочуть мати інформацію про захворювання, щоб контролювати своє життя. Спостерігається деяке протиріччя: «бажання знати» і «страх знати», яке вирішується таким чином, що хворий «бажає знати» тільки «сприятливу» для себе інформацію. Захворювання має таку складну природу, що відрізнити «сприятливу» інформацію від «несприятливої» досить важко. На інтелектуальний компонент внутрішньої картини хвороби впливають установки суспільства на онкологічне захворювання і інформація про хворобу, яка отримана з різних джерел, включаючи засоби масової інформації, літературу і спілкування з іншими людьми [1]. Завдяки цієї інформації відбувається оцінка хворим свого захворювання як небезпечного, загрозливого чи ні. Відсутність адекватної інформації створює невизначеність, яка підсилює тривогу.

Емоційний компонент внутрішньої картини хвороби онкологічно хворого містить перш за все страх смерті, болю і всіх тих різноманітних втрат і змін в житті, які тягне за собою захворювання на рак. Емоційний компонент внутрішньої картини хвороби містить також і інші негативні емоції: занепокоєння, тривогу, образу, гнів, почуття провини і сорому, а також емоційні стани агресії і депресії [5]. Ці емоції і емоційні стани виникають у відповідь на інтелектуальну оцінку захворювання і можуть бути обумовлені окремими симптомами і захворюванням в цілому, його тривалістю і ускладненнями. Тривога і депресія, яку часто відчувають онкологічно хворі люди, є показниками душевного болю, вони завжди підсилюють фізичний біль [7].

Мотиваційно-вольовий компонент внутрішньої картини онкологічної хвороби відіграє провідну роль у всій внутрішній картині хвороби, оскільки

від цього компонента залежить те, як хворий буде будувати своє життя в контексті свого захворювання. Він проявляється як через несвідоме людини, так і в її усвідомленій поведінці, направленої на одужання, звільнення від страждань, відновлення фізичного та душевного здоров'я [1]. Мотиваційно-вольовий компонент внутрішньої картини хвороби виражається в надії і терпінні в умовах очікування позитивного результату лікування і негативного прояву хвороби і лікування. Нерідко вербально виражені мотиви одужання і подолання хвороби не відповідають реальним установкам хворої на «рак» людини. На початку хвороби контроль ситуації хворий передає лікарю, але щоб дійсно одужати, зовнішнього контролю недостатньо, необхідно мати внутрішній контроль, тобто власний. Вказана обставина, призводить хворого до необхідності обмірковувати значення хвороби, її сенс і зміст свого життя, щоб відповідно до цього жити в умовах хвороби. Це важко та незвично, а ще вимагає душевної роботи [1].

Виділення критеріїв, таким чином, дозволяє диференційовано підійти до особливостей психологічної адаптації до стресу осіб з діагнозом онкологічного захворювання, а саме виявленню засобів психологічної допомоги, методам психологічної реабілітації та психокорекції психічного стану онкологічних хворих.

Література

1. Беляев А.М., Онкопсихология / А.М. Беляев, В.А. Чулкова, Т.Ю. Семиглазова, М.В. Рогачев. – СПб.: Издательство АНО «Вопросы онкологии», 2017. – 350 с.
2. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология :практическое руководство / В.Д. Менделевич. – М. : МЕД-пресс, 1999. – 592 с.
3. Непомнящая Н.И. О психологическом аспекте онкологических заболеваний / Н.И. Непомнящая // Психологический журнал. – 1998. – №4. – С. 132-145.
4. Мисяк С.А. Практическое пособие по медицинской, социальной и трудовой реабилитации онкологических больных и инвалидов / С.А. Мисяк. – изд. 2-е, перераб. и доп. – Херсон : Айлант, 2002. – 216 с.
5. Цветкова, И.В. Проблема психологического изучения внутренней картины здоровья / И.В. Цветкова // Психологические исследования. – 2012. – №1(21). <http://psystudy.ru>. 0421200116/0011.
6. Holland J. C., Gooen-Piels J. Psycho-oncology / J. C. Holland, J. Gooen-Piels // Cancer medicine. – 2003. – Pp. 202-215.
7. Lutgendorf, S.K. Quality of life and mood in women receiving extensive chemotherapy for gynecologic cancer / S. K. Lutgendorf, B. Anderson, N. Rothrock // Cancer. – 2000. – Vol.89. Pp.1402-1411.

Хубетов О.В.,

*аспірант кафедри психології Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України,*

Україна, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КОГНІТИВНИХ ЧИННИКІВ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ АДАПТАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ У ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

У сучасному світі особистість оточена різноманітною інформацією, що має безліч каналів комунікації, потужних засобів її передачі, легкість доступу. Інформаційна культура прагне зайняти домінуючі позиції у світовому культурному просторі. Вона є основою віртуально-інформаційного простору, що є принципово новим середовищем життєдіяльності людини, яке викликає зміни системи цінностей, особистого і громадського способу життя. З опорою на цю віртуальність багато людей здійснюють трудову діяльність, планування життя, спілкування з іншими людьми, впливають на погляди інших, формують свої думки [1]. Осмислення процесів соціально-психологічної адаптації, визначення чинників, що впливають на ці процеси у віртуально-інформаційному просторі, є важливою психологічною задачею. Щоб її вирішувати, потрібно проаналізувати особливості суспільства інформаційної культури, в якому відбувається соціально-психологічна адаптація особистості. Зазвичай у психології ця адаптація розглядається як складова частина соціалізації, що здійснюється через соціальний вплив цінностей великих і малих соціальних груп суспільства. Але сучасна людина здійснює свою діяльність в умовах всеохоплюючого інформаційно-комунікативного впливу. Це відкриває широкі можливості стороннього цілеспрямованого впливу на вибір індивідумом цінностей та ідеалів і навіть на визначення або зміну своєї ідентичності. Цікаво, що думки сучасних представників постмодерністської психології Ж. Лакана, Ж. Дерріда, Ж. Дельоза, Р. Барта, Р. Харрі, К. Мюррея [2] про вирішальний вплив зовнішнього соціального середовища на соціально-психологічну адаптацію та формування ідентичності, співпадають з висновками Л.С. Виготського, який доводив, що людина «вступає у взаємодію з природнім світом, не інакше як через середовище, і в залежності від цієї взаємодії середовище є важливим фактором, що визначає і встановлює поведінку людини» [3, с.12]. На думку психологів-постмодерністів в інформаційному суспільстві відбувається розмивання індивідуальності, яка формується дискурсами громадських соціальних практик, при яких особистість має лише ілюзію вибору [4]. При всій своїй широті спілкування в інформаційному суспільстві стає поверхневим. Втрата глибинного спілкування болісно позначається на формуванні індивідуальності.

Потрібно відзначити: інформаційна культура є переважно візуальною на відміну від вербального, письмового способу сприйняття інформації, який

домінував до кінця 20-го століття. Це ускладнює процес осмислення, аналізу явищ людської діяльності, тому що основною у візуально-образних засобах сприйняття інформації є емоціональна складова. Особливо важко робити аналіз, коли візуальна культура будується на «кліпах» інформації, які є уривчастими, не дають цілісної картини реальності. Споживачі інформації змушені складати цю картину самостійно. Пов'язані з інформаційною культурою соціально-культурні трансформації привели до зміни механізмів соціально-психологічної адаптації: людина отримала можливість конструювання не тільки картин реальності, але і своєї ідентичності за допомогою участі в інформаційно-комунікативних процесах. Це може породжувати ряд психологічних проблем. Складність конструювання ідентичності пов'язана з розумінням традиційних цінностей, кордонів соціальних груп. Людина стає суб'єктом, що присвячуючи себе багатьом видам діяльності, які не пересікаються між собою, нерідко людина втрачає при цьому цілісну картину світу, власну глибину самоідентичності. Наслідком перебування у віртуальній реальності може стати таке розмивання суб'єктності людини, яке підміняє єдність безліччю, що не є цілісною. В інтернеті людина набуває віртуальні статуси, імена, гідності, прив'язаності, віртуальне тіло, яке можливо легко змінити. Замість самоідентифікації при соціально-психологічній адаптації особистості відбувається процес її позиціонування у певному віртуальному середовищі. З іншого боку, при цьому формуються: індивідуальне місцеположення особистості у даній спільноті віртуального середовища, індивідуальний стиль спілкування, індивідуальні інтереси, сподівання та претензії, метою яких є завоювання уваги учасників спільноти. Так формується часткова індивідуальність – віртуальний образ у віртуальній соціальній групі, члени якої мають більше однакового ніж різного.

Враховуючи вищенаведений аналіз сучасного інформаційного суспільства, особливостей поведінки людей у віртуальному інформаційно-комунікативному просторі, можемо зробити наступні висновки щодо мети соціально-психологічної адаптації в цьому просторі та припущення щодо особливостей впливу когнітивних чинників на соціально-психологічну адаптацію:

1. В умовах інформаційного суспільства соціально психологічна адаптація має своєю метою формування інформаційно адаптованої особистості, яка здатна до адекватного сприйняття отриманої інформації і є налаштованою на її ефективне використання в діяльності [5].

2. Для успішності соціально-психологічної адаптації зі збереженням цілісної самоідентифікації в інформаційно-комунікативному просторі визначальну роль грають процеси, які забезпечуються здатністю до мислення, аналізу, саморефлексії, абстрагування, вмінням осмислювати ситуацію в цілому, робити висновки, відкритістю розуму; утриманням від судження при недостатності підстав – рівнями розвитку інтелекту та критичного мислення.

3. Критичне мислення є фундаментом для використання різних способів мислення, в тому числі і творчого, в залежності від ситуації, не втрачаючи

націленості на мету. Критичне мислення дозволяє проявляти когнітивну гнучкість, тобто здібність адаптувати мислення відповідно до вимог ситуацій, що змінюються.

4. Критичне мислення та когнітивна гнучкість – важливі фактори успішності соціально-психологічної адаптації особистості зі збереженням цілісної ідентифікації особистості у сучасних умовах інформаційно-комунікативного суспільства.

5. Коли соціально-психологічна адаптація прив'язана до формування віртуального образу особистості, тобто формування часткової ідентифікації як іміджевої складової соціальної успішності у конкретній соціально-інформаційній мережі чи групі, крім вище позначених факторів значним чинником успішності такої адаптації виступає ціннісна гнучкість, що позначається як здатність до досить легкої трансформації особистих цінностей.

Література

1. Кастельс М. Галлактика Інтернет. - Екатеринбург: У-Фактория, 2004, 273 с.
2. Белкин А.И. Флуктуация сознания и интегральной индивидуальности в условиях тотальной знаковой среды постиндустриального общества. Сборник материалов международной научно-практической конференции «Психология интегральной индивидуальности в информационном обществе» – Саратов: ИЦ «Наука», 2019. – 250 с. URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/conf/files/2020-01/psihologiya_integralnoy_individualnosti.pdf (дата звернення 24.03.2020).
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. -М., 2005 – 360 с
4. Lacan J. Ecrits. A selection. - L, 1977, 338 p
5. Тофлер Е. Третя хвиля / Переклад з англ. А. Євса. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.

Чайкіна Н.О.,

*PhD., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка,*

Україна, м. Полтава

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛІВ КЕРІВНИЦТВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Вимоги до управлінської діяльності не можуть бути втілені в життя без урахування психологічної своєрідності людини, яка виявляється і в диференціації статево-рольової реалізації управлінських функцій. Створення нових управлінських моделей, обмін досвідом керівників закладів освіти, поява нових форм організації освітнього простору обумовлює необхідність

професійної підготовки керівників як менеджерів з управління закладами освіти. Сучасний керівник навчального закладу повинен розумітися у всіх сучасних інноваційних технологіях, як управлінських, так і навчально-виховних, вміти адаптувати освітній заклад відповідно до етапу розвитку суспільства та соціального запиту на якісну освіту.

Модерний соціальний розвиток характеризується посиленням ролі жінок у всіх суспільно-професійних сферах, зміною статусно-рольового становища чоловіків і жінок в стратифікації суспільства, еволюцію гендерних настанов, цінностей, норм суспільної свідомості [5]. Часто розуміння гендеру зводять до статевих відмінностей, забуваючи що психологія гендеру враховує статеві відмінності у здібностях і можливостях різних психотипів (Н.О. Чайкіна, 2016). Але до кінця проблема гендерних можливостей ще не вирішена, зокрема, це стосується статево-рольових стилів керівництва закладами освіти.

Проблема гендерної освіти керівників закладів освіти та їх резерву є актуальною ще й тому, що в зв'язку з гендерними стереотипами та упередженнями часто виникають гендерно-рольові конфлікти, порушуються права людини, руйнуються міжособистісні стосунки внаслідок небажання багатьох працівників працювати під керівництвом жінки [3].

Усі ці якості, утворюючи певний комплекс, висвітлюють такі особливості управлінської взаємодії, як уміння відмовитися від стереотипів, уміння бути самим собою, відчуття професійної ідентичності, здатність до соціально-професійної взаємодії. На думку Т.В. Говорун [2] бажано, щоб в установах працювала паритетна кількість чоловіків і жінок, бо це підвищує емоційно-психологічний стан групи, урізноманітнює особистісні захоплення й інтереси, підвищує дієвість громадської думки стосовно закладу. Чоловічо-жіночі організації більш згуртованіші, а міжособистісні відносини оцінюються співробітниками більш позитивніше.

Також на гендерні відмінності в управлінні закладами освіти впливають особливості завдань, мотивація і статево-рольова поведінка групи. При цьому до характеристик завдань відносять креативність, індивідуальний або груповий способи підрахунку внесків учасників, стиль прийняття рішень, зв'язок з різними можливостями [1]. Гендерні відмінності в успішності вирішення задач в основному відображають особливості кожної статі, але спільним є залежність продуктивності праці від інтересів й мотивів.

Наші дослідження [5] дозволяють зазначити, що необхідно розрізняти жінок і чоловіків маскулінного, андрогенного і фемінного стилю статево-рольової поведінки/ Для жінок і чоловіків фемінного стилю статево-рольової поведінки більш властива уважність до колег, деталізація обов'язків, підвищена комунікативність, охайність тощо, однак недостатньо виражена ділова спрямованість, переважає орієнтація на неформальні відносини, підвищена емоційна чутливість (Н.О. Чайкіна, 2016). Вони хворобливіше переживають помилки і критичні зауваження, більш тривожні, гостріше реагують на неповагу до себе, постійно потребують схвалення і позитивного

оцінювання своєї праці, менш схильні до ризику, прагнуть до колегіальності у прийнятті рішень, часто надають ініціативу підлеглим. Фемінні типи керівників краще справляються з завданнями, які потребують вербальних здібностей, вони більш чутливі на виклики ситуації, більш товариські, поступливіше, гнучкі і експресивні у вирішенні завдань на основі прагнення до соціального лідерства. Разом з тим, вони більш конформні і залежні як від вертикальних, так і від горизонтальних впливів, надаючи перевагу слідуванню посадовим інструкціям і вказівкам «згори» у прийнятті управлінських рішень.

Для жінок і чоловіків маскуліного стилю статево-рольової поведінки більш властиво прагнення до статусної роботи, визнання її престижності, підвищена тривожність, авторитаризм і директивний стиль спілкування та методи адміністрування. Маскулінні типи краще справляються з моторними завданнями та інструментальним стилем рішення завдань, відсутністю дрібязковості, деякою агресивністю, раціональністю при оцінці проблемної ситуації, швидкістю у вирішенні управлінських питань на основі директивного чи авторитарного стилю керівництва закладами освіти.

Для жінок і чоловіків андрогенного стилю статево-рольової поведінки більш властива експансивність й динамічність у спілкуванні, товариськість, готовність до співпраці, демократичний стиль керівництва закладами освіти. У них вища емоційна стійкість у стресових ситуаціях, більш рівноцінність у налагодженні соціальних контактів, вони ефективніше застосовують індивідуальний підхід до підлеглих. Для таких керівників центральними комунікативними якостями, що визначають успішність управлінської діяльності є гнучкість у стосунках, повага до людей, рефлексивність, вимогливість до себе, доброзичливість, життєвий оптимізм. Андрогенні типи керівників часто проявляють уміння відмовитися від стереотипів і бути самим собою, більшу здатність до ефективної взаємодії, комунікативної врівноваженості, об'єктивності при оцінці проблемної ситуації, варіабельності поведінки в залежності від кожної конкретної ситуації. Вони сміливіші і активніші у налагодженні соціальних контактів, експресивніші й толерантніші у поведінці.

Отже, аналіз статево-рольових стилів керівництва закладами освіти дозволяє зазначити: в організації необхідно враховувати гендерні властивості керівників та організаційний розподіл праці, при якому більш високо цінуються сильні аналітичні здібності, прояв андрогенних властивостей, адекватне сприйняття соціально-психологічних змін у суспільстві, встановлення різнобічних зв'язків з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Вимоги підлеглих до керівників закладами освіти охоплюють такі положення: ставлення до підлеглих, як до особистостей, що передбачає підтримку й допомогу; наявність зворотнього зв'язку, оскільки більшості освітян значима їх роботи і вони прагнуть виконувати її краще; прагнення підпорядковуватися компетентному і андрогенному керівникові, часова можливість реального підвищення своєї кваліфікації, виявлення уваги до своїх пропозицій; визнання їх професійної кваліфікації; справедливість керівництва у прийнятті рішень.

Література

1. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій. Частина 1 // ПРООН. К., 2010. 303 с.
2. Говорун Т. Подолання гендерних стереотипів у навчально-виховному процесі // Матеріали Всеукр. гендерного освітнього форуму (17–18 лютого 2010 року) [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.gender.at.ua/publ/4-1-0-61.
3. Лозниця В.С. Психологія менеджменту. Теорія і практика / В.С. Лозниця. К. : «Екс Об», 2001. 512 с.
4. Нежинська О.О., Бондарчук О.І. Психологічні умови формування гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2014. 180с.
5. Чайкіна Н.О. Диференціальний аспект іміджу профспілкового лідера. / Психологія і особистість: науковий журнал. № 2 (10) Частина 2. Київ-Полтава, 2016. С. 237-247.

Щербакова І.М.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка,

Україна, м. Суми

МОТИВАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Сучасна психологічна наука пропонує широкий спектр теорій мотивації, проте досі немає єдиного концептуального підходу, в рамках якого було б створено єдину універсальну теорію мотивації. Виходячи з того, що мотиваційна сфера виконує спонукальну (викликає активність людини до професійної діяльності, потребу в ній), спрямовуючу (визначає мету професійної діяльності), регулюючу (визначає ціннісні орієнтації, мотиви професійної діяльності), змістовну (надає діяльності змістовного значення) функції, на нашу думку, актуальними є дослідження мотиваційних чинників навчальної діяльності студентів. Особливої актуальності дослідження мотиваційної складової навчальної діяльності студентів набувають у контексті реформаційних процесів, які відбуваються в освітній галузі й вимагають постійного мотиваційного моніторингу навчальної діяльності студентів.

Необхідно враховувати, що головний акцент реформаційних процесів освітньої галузі завжди робився на необхідності підвищення якості освіти. Так, на думку І.І. Кичко, А.В. Холодницької, незважаючи на те, що останнім часом з боку реальних і потенційних замовників (споживачів) освітніх послуг відбулося значне підвищення вимог щодо їх якості, у сучасних студентів відсутня зацікавленість в освіті, відсутні мотиви до навчання [1, с.22]. На нашу думку, подібні узагальнення змушують замислитися над трансформацій-

ними змінами мотиваційного комплексу студентів, а саме співвідношення трьох видів мотивації: ВМ (внутрішньої мотивації), ЗПМ (зовнішньої позитивної мотивації), ЗНМ (зовнішньої негативної мотивації).

О. Столярчук, О. Сергєєнкова звертають увагу на наявну суперечність між високим рівнем професійної компетентності та низьким рівнем фахової мотивації випускників закладів вищої освіти [2, с.165]. Саме тому, ми погоджуємося з І.І. Кичко, А.В. Холодницькою стосовно того, що одним із напрямів підвищення якості освіти має бути удосконалення мотиваційного процесу, зокрема системи мотивації учасників освітнього процесу [1, с.23].

Мотив (лат. *motus* – рух) – спонукання до дії, спонукальна причина дій і вчинків людини (у ролі мотивів виступають потреби, інтереси, емоції, установки). Відповідно, мотивація є системою спонукань, яка постає як сукупність стійких мотивів, а відповідно зумовлює активність людини, визначає її спрямованість [3, с.127]. Розуміючи, що мотиви «включаються» під впливом стимулів, як внутрішніх (відношення до справи) так і зовнішніх (дій людей), зауважимо, що позитивний вплив стимулів (матеріальних, творчих, моральних) можливий лише за умови, що вони усвідомлюються усіма суб'єктами освітнього процесу. Підкреслимо, що стимул перетворюється на мотив лише тоді, коли він усвідомлений людиною. Саме тому, вважаємо справедливим зауваження Р. Френкин стосовно того, що мотивація – це процес свідомого вибору людиною того чи іншого типу поведінки, що визначається комплексним впливом зовнішніх (стимули) і внутрішніх (мотиви) чинників [4, с.132].

Зауважимо, що на основі внутрішньої мотивації суб'єкти навчальної діяльності діють спокійніше, швидше, витрачають менше сил, краще виконують поставлені завдання. Необхідно враховувати, що вимоги до освіти як соціальної інституції, завжди були й будуть залишатися високими. Щодо проблеми відсутності мотивів до навчання у студентів, зазначимо, що при достатній науковій обґрунтованості мотиваційної складової навчальної діяльності студентів, в умовах навчальних закладів моніторинг мотивації пов'язаний з певними труднощами. Однією з проблем є недосконалість існуючої системи мотиваційного моніторингу мотивації навчальної діяльності студентів, а точніше відсутність дієвої системи мотиваційного моніторингу, яка б дозволяла приймати кваліфіковані рішення спрямовані на підвищення її ефективності.

Необхідно відзначити, що у психології праці, мотиваційний моніторинг є системою постійного спостереження і контролю стану мотивації діяльності з метою його оперативної діагностики й оцінки в динаміці, прийняття кваліфікованих управлінських рішень в інтересах підвищення її ефективності. Розуміючи значущість моніторингу мотивації навчальної діяльності студентів, необхідно постійно проводити роботу по збору інформації, тобто організувати планову діагностику. Щоб мати можливість впливу на

мотиваційну сферу суб'єктів навчального процесу, необхідно мати об'єктивну інформацію про наявний стан мотиваційно-потребової сфери кожного студента. Робота що проводиться у цьому напрямку, як правило свідчить про розбіжності у наукових підходах і напрямках пошуку. Зокрема, дослідження мотиваційних чинників підвищення якості освіти, набувають характеру з'ясування мотиваційних факторів навчальної діяльності. При цьому, моніторинг (діагностика) здатності цих факторів впливати на процес навчальної діяльності, зокрема її результативність, як це доведено численними дослідженнями, фактично відсутній.

Ми погоджуємося з А.І. Єфімовою стосовно того, що найбільш актуально проблема мотивації виступає на початковому етапі навчання (першому курсі), адже вона закладає основи успішності подальшого професійного навчання майбутніх фахівців. Дослідниця звертає увагу, що за результатами моніторингу мотиваційних чинників вибору спеціальності студентами першого курсу, переважає інтерес до змісту професії, впевненість в отриманні роботи, перспективи роботи у даній сфері, престиж вищого навчального закладу та отримання професійних знань [5, с.292-294]. Необхідно враховувати, по-перше, що процес навчально-професійної діяльності може супроводжуватися «вихолощенням» мотиваційної структури особистості студента, що відбувається за умови трансформації зовнішніх мотивів та відсутності перетворення зовнішньої регуляції в саморегуляцію. По-друге, що у процесі навчально-професійної діяльності має прояв феномен «перетікання смислу», який полягає у перетіканні від викладача до студента смислу процесу навчання (сміслоутворення), актуалізація якого має сприяти створенню інтелектуального університетського середовища [6, с.152].

Таким чином, постійний мотиваційний моніторинг дає змогу вивчити рівень сформованості потреб, домінуючі потреби, дає можливість розробити дієві засоби мотивації навчальної діяльності студентів. Мотиваційний моніторинг має бути постійною системою спостереження і контролю стану мотивації навчальної діяльності студентів з метою його оперативної діагностики й оцінки в динаміці, прийняття кваліфікованих рішень в інтересах підвищення результативності навчальної діяльності.

Література

1. Кичко І.І. Мотиваційні чинники підвищення якості освіти в Україні / І.І. Кичко, А.В. Холодницька // Формування ринкових відносин в Україні. – №9 (196). – 2017. – С. 20-25.
2. Столярчук О. Формування психологічної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності / О.Столярчук, О.Сергеєнкова // Humanitarium. 2019. – Том 42. – С. 164-173.
3. Щербакова І. М. Психологія праці: теоретичні і методологічні основи наукових досліджень: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Щербакова. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. – 144 с.

4. Фрэнкин Р. Мотивация поведения. Биологические, когнитивные и социальные аспекты / Р. Фрэнкин. – СПб.: Питер, 2003. – 651 с.
5. Єфімова А. І. Моніторинг мотиваційних чинників вибору спеціальності студентами факультету фізичного виховання URL: <https://dspace.bdpu.org/bitstream/123456789/423/1/Efimova%20A.%20Monitorynh%20motyvatsiinykh%20chynnykiv%20vyboru%20spetsialnosti%20studentamy%20fakultetu%20fizychnoho%20vykhovannia.pdf>
6. Кочарян О.С. Духовний вимір психологічного здоров'я студентської молоді: підходи та моделі / О. С. Кочарян, Я. К. Ягнюк // Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія», 2011, № 937. – С. 149-154.

ІСТОРІЯ

Ігнатенко М.М.,

*професор, д.і.н., завідувач кафедри загальної історії, правознавства
і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет ім. Григорія Сковороди»,*

Україна, м. Переяслав-Хмельницький

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЙНИКІВ ЧЕРНІГІВЩИНИ НА СТОРІНКАХ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

Вивчення минувшини окремих регіонів, міст і сіл України, так званої мікроісторії – важливий напрямок історичних студій. Неабияке значення для розгортання історико-краєзнавчого руху і поширення відомостей про минуле Чернігівщини за умов фактичної відсутності наукової періодики мали систематичні публікації музейників у місцевій пресі другої половини ХХ ст.

Цілий цикл статей, присвячених подіям Жовтневої революції та громадянської війни (згідно тогочасної нормативної термінології) на Чернігівщині, зокрема військовій діяльності М.О. Щорса, надрукував А.І. Левенко [1,2]. Доволі широкий спектр питань висвітлено у краєзнавчих публікаціях І.І. Єдомахи, М.Т. Яцури та В.І. Мурашка. У статтях І.І. Єдомахи висвітлювались події визвольної війни 1648–1654 на Чернігівщині, перебіг революції 1905–1907 рр. в регіоні [3,4]. Не залишилися поза увагою музейника питання культурного розвитку Чернігівщини. М.Т. Яцура більшість розвідок присвячує питанням революцій та видатним діячам тієї доби (відповідно до вимог радянського часу) [5]. В.І. Мурашко акцентує увагу на діяльності видатних історичних постатей Чернігівщини (І. Богун, М. Забіла та інші) [6,7].

Науковий співробітник Чернігівського історичного музею, а згодом завідувач відділу, заступник директора Чернігівського літературно-меморіального музею М.М. Коцюбинського Й.І. Давидов у 70-х рр. опублікував низку розвідок з історії краю козацької доби, а також статей про видатних діячів вітчизняної культури, життя яких було пов'язане з Чернігівщиною [8]. Проблемам охорони, вивчення та використання історико-культурної спадщини регіону присвятив свої численні публікації А.А. Карнабед [9], причому деякі з них мали широкий резонанс серед місцевої громадськості. У статтях мистецтвознавця А.К. Адруга, який працював у Чернігівському архітектурно-історичному заповіднику, а потім у Чернігівському історичному музеї, йшлося про видатні пам'ятки

архітектури, образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва, створені на території Чернігово-Сіверщини [10]. Маловідомі факти і нововиявлені відомості з історії Чернігівщини містять розвідки завідувачів відділів Чернігівського історичного музею С.О.Половникової [11] та Чернігівського архітектурно-історичного заповідника В.Я. Руденка [12].

Загалом, тільки на сторінках обласних газет протягом 40-80-х рр. ХХ ст. свої історико-краєзнавчі студії опублікували близько 30 провідних музейників Чернігівщини. Цей доробок далеко не рівноцінний за своїм змістом – автори не могли не рахуватися з реаліями тогочасного політичного і наукового життя, а також з наявністю цензурних вимог. Тим не менше, кращі публікації історико-краєзнавчого характеру у місцевих засобах масової інформації пробуджували або підтримували у читачів інтерес до минувшини рідного краю, запроваджували в обіг нові матеріали з історії Чернігівщини.

Література

1. Левенко А. Щорс на Чернігівщині / А. Левенко // Деснянська правда. – 1948. – 20 січня
2. Левенко А. Народний герой (до 100-річчя з дня народження М.О. Щорса) / А. Левенко // Деснянська правда. – 1959. – 30 серпня
3. Єдомаха І.І. Події визвольної війни 1648–1654 рр. на Чернігівщині / І.І. Єдомаха // Деснянська правда. – 1953. – 13 грудня
4. Єдомаха І. Повстання селян в лютому 1905 р. на Чернігівщині / І. Єдомаха // Деснянська правда. – 1955. – 2 березня
5. Яцура М. Чернігівщина в революції 1905–1907 рр. / М. Яцура // Деснянська правда. – 1956. – 27 жовтня
6. Мурашко В. Іван Богун (до 295-річчя з дня народження) / В. Мурашко // Деснянська правда. – 1959. – 28 березня
7. Мурашко В. Качанівка – пам'ятне місце / В. Мурашко // Деснянська правда. – 1960. – 24 червня
8. Давидов Й. Як чернігівські козаки під Азов ходили / Й. Давидов // Комсомольський гарт. – 1971. – 14 жовтня
9. Карнабед А. Сторіччя, в камінь переліті / А. Карнабед // Деснянська правда. – 1982. – 25 серпня
10. Адруг А.К. Перлина українського бароко (Катерининська церква) / А.К. Адруг // Комсомольський гарт. – 1986. – 13 вересня
11. Половникова С. Книги, які пережили віки / С. Половникова // Комсомольський гарт. – 1984. – 10 березня
12. Руденко В. Таємниці стародавніх печер / В. Руденко // Деснянська правда. – 1987. – 12 серпня

Любич О.А.,

к.і.н., доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін

Академії Державної пенітенціарної служби,

Україна, м. Чернігів

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ВІЙСЬКОВИХ ПОСЕЛЕНЬ НА УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

На початку 1810 р. граф Н.С. Мордвінов запропонував російському цареві, з метою зменшення витрат на утримання військ, створити для армійських полків сільськогосподарські садиби. Ідея сподобалась, і 14 червня 1810 р. О.А. Аракчєєву було доручено облаштувати перше пробне поселення для військових. Головною метою було сформувати особливу військову касту, резерв армії, який не потребував би державних витрат на утримання. Місцем розташування поселення було обрано Бобилецьке староство Климівського повіту Могильовської губернії. Поселенцями мали стати рядові та офіцери одного з батальйонів Єлецького піхотного полку. Військовий міністр особисто підрахував необхідну кількість земель і посівного зерна, склав план поселення, розробив типові проекти будинків тощо. Командиром експериментального військового поселення призначили генерал-майора Н.І. Лаврова. Вже, те що батальйон очолив генерал, свідчило про важливість цього заходу. До лютого 1812 р. облаштування поселення було завершено, але війна, що наближалася зупинила експеримент. 29 лютого 1812 р. Єлецький полк у повному складі виступив на Захід, боронити батьківщину від військ Наполеона.

Ще не закінчилася війна в Європі, а у Російській імперії вже повернулися до ідеї створення військових поселень. У «Маніфєсті» від 30 серпня 1814 р. імператор Олександр I писав: «Надеемся, что продолжение мира и тишины подаст нам способ не токмо содержание полков привестъ в лучшее и обильнейшее прежнего состояние, но даже дать оседлость и присоединить к ним их семейства». І знову Єлецькому піхотному полку було наказано взяти участь у створенні військового поселення. Експериментальне поселення складалося із одного батальйону і нараховувало 1 000 солдат. Через три роки кількість поселенців зросла до 2 337 душ, з яких 796 були солдатські дружини, а 540 діти. Аракчєєв доповів царю, що поселенці повністю забезпечені провіантом і мають значні запаси хліба. У їхньому розпорядженні був капітал допомоги у розмірі 28 тис. руб., організували медичне обслуговування поселенців та забезпечення інвалідів. Діти військових поселенців з семи років зараховувались до кантоністів, навчались у школах, а з 18 років їх зараховували у солдати. Єдиним

послабленням для них було те, що вони служили у стройовій армії не 25, а 20 років. Щоб видати дочку заміж військовий поселенець мав отримати дозвіл командира полку.

Взявши за основу досвід експериментального військового поселення 1 січня 1815 р. Аракчєєв «зложив главные основания устройства военного поселения». Ідея військових поселень набула конкретного змісту: у полку, який складався з трьох батальйонів, один батальйон складали військові поселенці, а два стройові солдати. У будинку господаря-поселенця мешкали та утримувались два солдати із стройових батальйонів. Їх називали «помічниками» військового поселенця і зараховували до його родини. Поселенцями-господарями ставали солдати, які відслужили не менше шести років у стройових батальйонах і були одружені, а також місцеві державні селяни у віці 18-45 років, які мали власне господарство. Селяни, які не мали його, але були придатні до служби ставали резервом стройових підрозділів. Кожне поселення мало 60 будинків і було розраховане для розміщення однієї роти. За штатним розкладом військового відомства рота нараховувала 228 чоловік, у поселенні їх мало бути не менше. У одному будинку мешкало чотири родини, які мали спільне нероздільне майно. Життя поселенців було розписане по хвиликах від підйому до відбою. У визначений час брали участь у військових навчаннях і займались стройовою підготовкою, землеробством, будівництвом і ремонтом полкових будівель, рубкою лісу, копанням каналів та прокладанням шляхів. Дуже часто поселенців використовували для робіт у господарствах офіцерів-поміщиків.

У 1821 р. російський уряд видав наказ про переведення у положення військового поселення 45-ти державних селищ Катеринославської (Верхньодніпровський повіт), Чернігівської (Стародубський повіт, Шосткінський пороховий завод) і Херсонської (Єлизаветградський і Олександрійський повіти). В яких загалом мешкала 1 871 ревізька душа. У цей же час було створено штаб окремого корпусу військових поселень.

Взявши до уваги те, що військові поселення неможливо повністю ізолювати від зовнішнього світу. У серпні 1822 р. російський імператор затвердив «Правила о торговле и промышленности военных поселян», у яких було сформульовано основні положення, що стосувались цього виду діяльності, та визначали можливість військових поселенців у питанні торгівлі [1, с.34]. Згідно з цим документом поселенці мали право проводити торгівельну діяльність виключно з дозволу командира поселеного полку або ескадрону та комітету полкового управління. Дозвіл на торгівельну діяльність видавався на два роки, після цього, проводилась інспекція стану поселеного господарства. Якщо виявляли недоліки дозвіл скасовували. Військові поселенці, які торгували хлібом та худобою мали повідомляти у

комітет полкового управління про кількість проданого та прибуток з його реалізації. «Правила» обмежували торгівельну діяльність приватних промисловців на території військового поселення.

До 1825 р. військові поселення були створені майже у всіх губерніях європейської Росії. Військові поселенці стали складати 1/3 частину особового складу російської армії. Витрати на облаштування поселень були швидко погашені й держава додатково отримала у казну 32 млн. рублів. Але повноцінного поповнення регулярній армії військові поселення не забезпечили, замість цього вони часто ставали осередками непокори [2, с.13]. 19 листопада 1826 р. було видане «Положение о полном составе поселенного пешего полка и его обязанностях». Головна його особливість була у тому, що військові поселенці-господарі та ті, хто їм допомагав звільнялись від стройової служби, не отримували зброю, однострої та грошове утримання. Поселенці-господарі здобули право займатися промислами, торгівлею, самим обирати спадкоємця або наступника. У березні 1828 р. військовим поселенцям було дозволено, без сплати податків, торгувати виробами сільського господарства за межами свого поселення. На території військових округів почали відкривати ярмарки. На яких мали право торгувати своїм товаром військові поселенці, приїжджі купці, міщани та козаки. Пріоритет мала дрібна торгівля хлібом та худобою, тому річні обороти цих ярмарок були невеликими. Нововведення суттєво не покращили ситуацію у військових поселеннях. У зв'язку з цим у 1831 р. більшість військових поселень перетворили на округи «орних» солдат. Запровадження поземельного оброку для поселенців і «орних» суттєво погіршило їх матеріальне становище. Через малоземелля у Чернігівській губернії у 1852 р. не вдалося створити військові поселення для розміщення 2-х легких кавалерійських дивізій, як хотів Микола I. І нарешті у 1857 р. всі військові поселення і округи «орних» солдат були скасовані, як такі, що не виправдали себе, а їх особовий склад із землями було переведено у відання Міністерства державних маєтностей [3, с.7].

Література

1. Липовская Т.Д. Социально-экономическое положение военных поселян на Украине (1817-1857 гг.). Днепропетровск. 1982. 83 с.
2. Ефстафьев П.П. Восстание военных поселян Новгородской губернии в 1831 г. Москва. 1934. 420 с.
3. Карцов П.П. О военных поселениях при гр. Аракчееве. Русский вестник. № 2. 1890. С. 3-14.

Присяжнюк О.М.,
доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»,

Україна, м. Одеса

ОСМАНСЬКА ІДЕОЛОГІЧНА ТРАДИЦІЯ ТА ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ В СТАМБУЛІ

Офіційна ідеологія в Османській імперії рубежу XIX–XX ст. представляла собою досить складну систему поглядів на принципи будівництва держави і механізми її функціонування. Ця система була спрямована на регулювання широкого кола проблем і дозволяла генерувати різні способи легітимації влади. Імперська військова символіка залишалася найважливішим інструментом стабілізації влади [1, с.10]. Піддані повинні були асоціювати фігуру султана з військовою могутністю імперії. Оскільки військова та духовна міць тісно взаємопов'язані, образ султана невіддільний від сприйняття армії. Лише будучи доповненим військовою компонентою, він став однією з найважливіших офіційних церемоній Османської імперії. Однак в процесі знищення імперії та становлення незалежної турецької держави відбулася трансформація цієї доктрини в бік піднесення військової могутності минулих століть [1, с.12]. Перевага була віддана такому інструментарію, який, демонструючи мінливість імперської влади, цілком стабілізував і виправдовував значення військової міцності у свідомості громадян.

Основа музейної колекції Військового музею в Стамбулі була закладена після завоювання у 1453 році. Її ядром став арсенал зброї та військового спорядження, обладнаний в будівлі церкви Святої Ірини, на території палацу Топкапи. Після завоювання Єгипту у 1516 році сюди було перевезено зброю, що зберігалася в арсеналі мамлюків в Олександрії. Поступово зібрання арсеналу поповнювалося здобиччю, взятою в ході турецьких завоювань, а також подарунками іноземних послів та різними диковинками. Султан Ахмед III в 1726 році наказав здійснити реставрацію будівлі та перейменувати зібрання на «Арсенал» [5].

Сама будівля та виставлені в ній експонати серйозно постраждали при правлінні Селіма III і Махмуда II в ході заворушень яничар 1807 і 1826 років. Після ліквідації яничарського корпусу у 1826 році, по гіркій випадковості хтось із яничарів вирішив, що зброя, яка лежала там, їхня, і безліч цінних екземплярів зброї було просто знищено. Ще більших збитків завдали неналежні умови зберігання, через які багато експонатів безповоротно загинули. Лише у 1846 році в правління Абдул-Меджида I з ініціативи Ахмеда Фетхі-паші колишній арсенал був переобладнаний в музей старожитностей. Експозицію музею становили два відділення: колекція

старожитностей та колекція старовинної зброї. Султан Абдул-Азіз передав значну частину колекції старожитностей Археологічному музею Стамбула, після чого колекція зброї в церкві святої Ірини отримала свою нинішню назву Військового музею.

Колекція зброї постійно збільшувалась, тому у 1876 році в якості другого арсеналу та складу зброї почали використовувати будівлю ліцею Харбіє (Harbiye lisesi). На початку ХХ століття директором Військового музею був призначений Ферік Ахмед Мухтар-паша, який провів масу перетворень. У 1908 році було змінено офіційну назву на Султанський військовий музей, засновано бібліотеку, побудовано тир, а потім і кінотеатр [5]. Ферік Ахмед Мухтар-паша очолював музей до 1923 року та однією з яскравих його заслуг було відродження при музеї військового костюмованого оркестру «Мехтер». Цей оркестр має свою славу історію. Джерела припускають, що походження цього оркестру сходить до ХІІІ століття, в епоху сельджуків. Такі оркестри були у складі військ яничар і йшли попереду війська, підвищуючи його дух перед нападом. Традиція вважає, що оркестри мехтер були засновані у 1229 році, коли султан сельджуків Кейкубат ІІІ зробив беєм Османа Газі та вручив йому литаври і чашу як символи звання. Коли султан Махмуд ІІ знищив корпусу яничар, ансамблі мехтер також були розігнані, до тих пір, поки Ферік Ахмед Мухтар-паша не відновив цю традицію [4, с.189].

Оркестр знову був скасований у 1935 році за наказом міністра оборони Зека Апайдіна Бея і відновлений у 1952 році як установа, що представляє історичний інтерес. Сьогодні оркестр дає вистави кілька разів на тиждень в музеї і на офіційних церемоніях – як нагадування про колишню славу османів. У оркестру є свій характерний крок, маршу, чий ритм збігається зі словами: «милосердний боже, милостивий боже». Оркестр мехтер марширує позаду свого командира, чорбаджібаші, на якому головний убір, званий юскюф. За ним, праворуч і ліворуч йдуть, важливо маршируючи, носильники червоних та білих штандартів. Позаду них – дев'ять носіїв «плюмажів атаки», розташованих за червоними штандартами. Потім йде начальник оркестру, в центрі, за ним човган (дзвінки інструменти у формі півмісяця), зурни, труби, наккаре (маленькі литаври), цимбали, давул (басові барабани) і в кінці – кюс (великі барабани-литаври), які везуть на конях [4, с.191].

Музиканти оркестру стають у вигляді півмісяця та всі продовжують грати, крім наккаре, які сидять по-турецьки по праву сторону півмісяця; а проти годинникової стрілки рухаються зурни, басові барабани, цимбали і труби. Під час маршу музиканти роблять паузи через кожні три кроки, повертаючись наліво-направо в привітанні [5]. Оркестри мехтер – перш за все військові оркестри, тому вони включають в себе військові барабани близько метра заввишки, звані харбі кюс або кюс. Їх возили на верблюдах і гра на них за допомогою паличок вимагала величезного вміння. Евлія Челебі

писав: «Кожен кюс – величиною як купол лазні. Вони грають в свята і кожен їх звук подібний до грому» [2, с.219].

Крім вищезазначених інструментів, повний склад оркестру мехтер також включає в себе два типи зурни (джура і каба), курренай (вид рогу зі скошеним кінцем), свисток мехтер – духовий інструмент, подібний до кларнету, тамбурин і перкусійні інструменти. Під час вистав кюс розташовують на землі, в колі музикантів, а під час маршів їх возять на парі верблюдів або коней. Барабанщик б'є по кюсу справа і зліва. Кожну частину музикантів очолює ага. Начальник музикантів барабанщиків – башмехтер ага, а начальник всього оркестру – мехтербаші ага. Все ага і музиканти-чевган носять білі тюрбани навкруги кавуків (шапок), червоні халати поверх жовтих сорочок, шалі навколо талій та жовті шкіряні черевики. Решта музикантів одягнені так само, тільки їх кавуки і халати темно-синього кольору [5].

У 1950 році вмістилищем музею остаточно став будинок Османської військової академії (ліцею Харбіє), розташований недалеко від площі Таксим. Після реставраційних робіт у 1993 році Військовий музей набув свій нинішній вигляд і знову був відкритий для відвідувань. Музейна колекція налічує понад 9 000 експонатів, які розміщуються в 22 виставкових залах. Хронологія експозиції охоплює період з XV століття по сьогоднішній день. Серед експонатів широко представлена зброя та захисне спорядження XV–XVIII століть, вогнепальна зброя XVIII–XX століть. Частина виставок присвячена історії найбільш значущих воєн в історії Туреччини: завоювання Константинополя у 1453 році, битви при Галліполі, Турецькій війні за незалежність. Одним з найцікавіших предметів, виставлених у музеї, є ланцюг, який візантійці протягнули поперек входу в бухту Золотий Ріг, щоб затримати флот султана Мехмеда II у 1453 році. На окрему увагу заслуговує зал, присвячений Мустафі Кемалю Ататюрку. Інтерактивний проект Warspot пропонує познайомитися з деякими цікавими експонатами і побачити своїми очима, що носив і чим воював турецька воїн у XV–XVIII століттях [3].

Література

1. Абидулин А.М., Аюпова Н.И. Символы власти в Османской империи во время правления султана Абдул Хамида II (1876-1909). Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2015. № 1. С. 9-16.
2. Зайцев И.В., Орешкова С.Ф. Османский мир и османистика. М.: ИВ РАН, 2010. 516 с.
3. Козленко А. Военный музей в Стамбуле; [Електронний ресурс]; Режим доступу до ресурсу // <https://warspot.ru/9933-voennyu-muzey-v-stambule>
4. Рог А.В. Эволюция жанровой парадигмы в искусстве Турции XX века: парадоксы новизны в рецепции европейской традиции. Східний світ. 2016. №73. С. 181-201.
5. Military Museum and Cultural Center Command. Catalog. 65 p.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО

Губар О.В.,

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління
національною безпекою Національної академії державного управління
при Президентові України,*

Україна, м. Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ КОМПОНЕНТИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Аналіз сучасної наукової літератури свідчить, що існуючі системи забезпечення біологічної безпеки виявились неготовими до реагування на реалізацію таких загроз як пандемії, панзоотії, панфітотії. Так у 2020 році ВООЗ прийшла до висновку про поширення захворювання спричиненого новим корона вірусом у світовому масштабі та оголосила про пандемію COVID-19. За оцінками групи моделювання Імперського Коледжу Лондона, у разі не вжиття необхідних заходів реагування, внаслідок пандемії COVID-19 може постраждати 90% населення світу, приблизно 40,6 мільйонів людей можуть загинути [1].

В Україні ситуація погіршується внаслідок реформування державного управління забезпеченням біологічної безпеки розпочатого з 2015 року [2, 3]. Проведені реформи характеризуються відсутністю системності, послідовності та цілеспрямованості, а також невдалими спробами впровадження в національну систему досвіду іноземних держав, без урахування національних інтересів та особливостей країни. Було ліквідовано Державну санітарно-епідеміологічну службу України та реорганізовано шляхом злиття державні підприємства, установи, організації, а також унікальні науково-дослідні установи епідеміологічного та мікробіологічного профілю та утворено одну державну установу у сфері управління МОЗ. Запровадження реформи державного управління суб'єктів забезпечення біологічної безпеки, що здобула підтримку з боку ЄС, проведення кадрового оновлення державних службовців [4], унеможливили якісне та ефективне виконання суб'єктами забезпечення біологічної безпеки завдань в частині формування державної політики у сфері біологічної безпеки та прийняття необхідних державно-управлінських рішень щодо відстеження, оцінки, прогнозування та реагування на випадки реалізації загроз національним інтересам у сфері біологічної безпеки. Зазначене вище призвело до інституційної слабкості, структурної розбалансованості, непрофесійності та неспроможності системи державного управління у сфері

біологічної безпеки, а також спричинило втрату наукового потенціалу країни, ускладнило проведення епідеміологічного моніторингу за небезпечними інфекційними захворюваннями, індикації та ідентифікації небезпечних біологічних агентів на території країни. На переконання автора ефективність та якість функціонування системи державного управління забезпеченням біологічної безпеки в значній мірі пов'язана з удосконаленням механізмів державного управління цією системою та усуненням існуючих недоліків в системі державного управління.

Найважливішими недоліком є недостатнє врегулювання організаційних, правових, інформаційних компонентів механізму державного управління забезпеченням біологічної безпеки. Незважаючи на те, що відносини, які виникають в процесі забезпечення біологічної безпеки врегульовані низкою нормативно-правових актів, правова компонента механізму державного управління забезпеченням біологічної безпеки потребує удосконалення. Нормативно-правові акти, що врегульовують питання забезпечення біологічної безпеки містять прогалини та мають суттєві недоліки, що обумовлює недостатню правову врегульованість сфери забезпечення біологічної безпеки та перешкоджає ефективній організації і функціонуванню системи забезпечення біологічної безпеки. У цьому контексті існує необхідність внесення змін до існуючої законодавчої бази, яка регламентує діяльність суб'єктів забезпечення біологічної безпеки та усуненні прогалин у відповідних правових нормах. Результати аналізу положень чинних нормативно-правових актів дають підстави зробити висновок про недосконалість визначень термінології та понятійного апарату у сфері біологічної безпеки та відсутність єдиного понятійно-категоріального апарату в цій сфері. Виявлено випадки механічного перенесення до нормативно-правових актів різноманітної термінології, що використовується в науковому обігу, допускає альтернативні тлумачення та ускладнює розуміння і застосування прийнятих законодавчих актів. Також відмічається використання некоректного перекладу термінів з іноземних мов. Деякі положення чинних нормативно правових актів не кореспондуються між собою. Виявлено відсутність правових норм щодо кримінальної відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання біологічних матеріалів, зокрема інфікованих, або потенційно інфікованих збудниками небезпечних інфекційних захворювань.

Зважаючи на викладене існує необхідність удосконалення правових норм в частині визначення правил обігу, транспортування, вивільнення утилізації небезпечних для живих організмів біологічних агентів, а також посилення відповідальності за порушення правил поведінки з небезпечними біологічними агентами та небезпечними біологічними матеріалами, зокрема інфікованим або потенційно інфікованим збудниками небезпечних інфекційних захворювань.

Література

1. Report 12: The Global Impact of COVID-19 and Strategies for Mitigation and Suppression. Imperial College London. London, 2020. URL: <https://www.imperial.ac.uk/mrc-global-infectious-disease-analysis/news--wuhan-coronavirus> (дата звернення 27.03.2020).
2. Реформа ВІЛ-послуг у дії «Актуальність створення національного Центру громадського здоров'я та контролю за захворюваннями. Аналітичний звіт» серпень 2015 року, номер контракту: AID-121-A-13-00007 «DELOITTE CONSULTING, LLP». Київ, 2015. URL: <http://www.hivreforminaction.org/u-health/project/aktualnist-stvorennja-nacionalnog> (дата звернення 25.03.2020).
3. Питання Міністерства охорони здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2015 р. № 909-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248466367> (дата звернення: 25.03.2020).
4. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на заходи з реалізації комплексної реформи державного управління. Київ, 2018. URL: https://tp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/27-1_2018/Zvit_27-1_2018.pdf (дата звернення 25.03.2020).

Мейко О.В.,

*к.в.й.с.к.н., Начальник кінологічного навчального центру Державної
прикордонної служби України,*

Україна, м. Хмельницький

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНИХ СТРУКТУР ПРИКОРДОННИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Проблеми реформування правових соціальних утворень є актуальними для сучасної української держави. Оскільки правова система повинна забезпечити захист та підтримку згаданим вище утворенням, а також усім громадянам. У центрі нашої уваги проблеми такої правоохоронної відомчої структури як Державна прикордонна служба, зокрема правове підґрунтя формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу.

Проектування наукового базису щодо формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу є пріоритетною управлінською задачею. Ключовим призначенням організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу є інтенсифікація зв'язків між її структурними елементами.

Організаційно-штатну структуру прикордонних підрозділів можна представити у формалізованому вигляді, оскільки це дає змогу відображати усі її елементи. Нами виокремлено такі значущі характеристики згаданої структури прикордонного підрозділу: чіткість поділу праці за відповідними посадами (керівник підрозділу, його заступник і т. д.); наявність згрупованих посад (відділ або відділення); ієрархічність системи посад

(провідний співробітник, співробітник тощо); компетентності відповідно до посад у структурі; впорядкованість зв'язків між посадами згідно обсягу посадових обов'язків.

Формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу є глибоко свідомими процесом, оскільки повинен враховувати мету, завдання та специфіку діяльності Державної прикордонної служби України. Організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу створюється задля приведення системи прикордонного відомства із умовами її функціонування.

У Державній прикордонній службі організаційно-штатна структура має пріоритетний статус, оскільки першочергово відбувається формування саме згаданої структури, у якій відображено спеціалізацію служби і масштаби її існування в суспільстві, рівень використання технологій, основна техніка, і що найважливіше – організаційні форми професійної діяльності.

Організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу повинна відповідати інтересам прикордонного відомства.

Організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу є надзвичайно складним об'єктом вивчення, оскільки це є компонента важливо стратегічного соціального інституту українського суспільства – Державної прикордонної служби України, і її можна тлумачити як політику держави, політику окремого відомства, політику по відношенню до її військово-службовців та працівників.

Таким чином, організаційно-штатну структуру прикордонного підрозділу можна трактувати як у вузькому, так і у широкому смислі.

Згідно широкого тлумачення організаційно-штатної структури – це є сукупність норм, правил, що формують людські ресурси відповідно до стратегії прикордонної служби. За таким поясненням, усі заходи щодо формування згаданої структури виступають як відбір, побудова штатного розпорядку, атестування, навчання та просування за соціальними кар'єрними щаблями. Якщо тільки так сприймати організаційно-штатну структуру, то усі подані вище заходи плануються та узгоджуються заздалегідь, а увага зосереджується переважно на повноваженнях та стилі управління її керівників.

Згідно із вузьким трактуванням, організаційно-штатна структура прикордонного підрозділу є системою побажань, правил та обмежень у взаємовідносинах між представниками прикордонної служби та самою службою.

Ефективність формування організаційно-штатної структури залежить від чіткого розподілу прав і обов'язків для кожного рівня структури, детальної регламентації завдань підрозділам структури та окремим особам, створення відповідних правил і інструкцій, формування корпоративної культури прикордонного колективу, з метою слідування інтересам спільної справи.

Ми звернули увагу на проблему формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу, оскільки вона на сьогодні потребує на особливу увагу, і є переважно пасивним та реактивним процесом, а стратегія як така, взагалі відсутня.

Тому у запропонованому дослідженні, нами здійснено спробу проаналізувати нормативно-правову базу формування організаційно-штатної структури прикордонного підрозділу.

Від 1994 року по 2003 рік, Державна прикордонна служба України пройшла шлях значущих змін. Зокрема, було трансформовано Прикордонні війська України в Державну прикордонну службу, як українську правоохоронну структуру. Такі зміни було реалізовано з метою впровадження сучасних технологій охорони та захисту державного кордону, забезпечення раціональної кадрової політики щодо комплектування та професійної підготовки персоналу, надання прикордонній службі статусу структури європейського зразка.

Таким чином, враховуючи той факт, що в Україні створено Державну прикордонну службу (надалі – ДПСУ), 03.04.2003 року було затверджено Закон України «Про Державну прикордонну службу», яким і по сьогодні керуються у визначенні правових основ структури та забезпечення організації прикордонного відомства, її загальної чисельності, функцій та повноважень [2].

Задля уникнення розбіжностей між існуючими законодавчими документами по відношенню до ДПСУ, було спроектовано Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з утворенням Державної прикордонної служби України», яким узгоджено зміни до декількох кодексів та більше сорока українських законів.

Ще одним нормативним документом є Положення про затвердження Адміністрації ДПСУ, яке з'явилося 04.08.2003 року. Відповідно до запланованих процесів реформування ДПСУ, було створено нову модель охорони кордону із оновленими цілями та змістом. Щодо організаційно-штатної структури, то вона було суттєво зменшена за кількісним виміром, проте зосереджена увага була на удосконаленні потенціалу та ресурсів персоналу прикордонних підрозділів. Таким чином, за новими законами було запропоновано втілення положень сучасного державного менеджменту, утворення кількох рівнів охорони та захисту кордону за всіма напрямками.

Важливу роль у становленні ДПСУ, а отже і у формуванні організаційно-штатної структури її прикордонних підрозділів відіграють Укази Президента України. До прикладу, у 2006 році було оприлюднено Указ Президента України «Про Концепцію розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року», а Кабінетом Міністрів України було ухвалено «Комплексну програму реконструкції та розвитку державного кордону до 2015 року». Обидва документи у своєму

змісті передбачали процеси модернізації ДПСУ за європейськими стандартами [1;3].

Надалі, у 2012 році було ухвалено новий зміст «Стратегії національної безпеки України», у якому було відображено цілі та завдання, а також механізми захисту української держави як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз [3].

Вивчення змісту та ролі, проаналізованих вище юридичних документів, що є правовим підґрунтям функціонування прикордонної служби України, дало змогу дійти висновку, що згадане правоохоронне відомство пройшло логічний шлях у своєму розвитку від військ до служб, з метою якісної реалізації реформістських процесів, щоб відповідати не лише європейським, але й світовим стандартам.

Література

1. Литвин М. М. Стратегія розвитку державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. URL : dpsu.gov.ua/upload/file/14.doc.e

2. Про Державну прикордонну службу України [Електронний ресурс] : Закон України від 03 квіт. 2003 р. № 661-IV // Відом. Верхов. Ради. – 2003. – № 27. – Ст. 208. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15.

3. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»: Затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 р. № 389/2012) [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>. 13.

Мельничук Т.І.,

*аспірант кафедри тактико-спеціальної підготовки
Академії Державної пенітенціарної служби,*

Україна, м. Чернігів

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АЛГОРИТМУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМУ ПРАВОСУДДЯ

Хвиля цифрової трансформації, в тій чи іншій мірі, має вплив на всі сфери життя сучасного суспільства усіх країн світу. Не стала винятком й судова система.

В рамках сучасного прагнення нашої держави до реформування судової системи відповідно до європейських стандартів вважаємо актуальним розглянути питання про доцільність запровадження алгоритмів штучного інтелекту в процедуру здійснення правосуддя та чи зможе машина замінити суддо, покращити або, хоча б, полегшити процедуру прийняття рішення судом.

Так, у Сполучених Штатах "роботи-адвокати" вже працюють і, здається, спілкуються живою мовою з людьми. У Китаї також нещодавно було протестовано та використано технологію штучного інтелекту, до функцій якої входить розрізнення запитів сторін по справі та переклад звуків у символи.

У червні 2019 року відбулося 32-е пленарне засідання Європейської комісії з питань ефективності правосуддя, одним з обговорюваних питань було посилення співпраці з Європейським Союзом та Організацією економічного співробітництва та розвитку стосовно застосування Європейської Хартії етики щодо використання штучного інтелекту в судових системах.

Як вбачається зі змісту Хартії, на даному етапі розвитку та намагання впровадити програми штучного інтелекту, відбуваються дослідження щодо використання штучного інтелекту в судовій системі, в тому числі, програм, щодо обробки судових рішень та даних, які вони містять. Так, на разі існують приватні компанії, що розробляють масові системи обробки даних судової практики, що виступають як інструменти «передбачуваної справедливості» з метою передбачення рішення суддів. Такий підхід має своїх прихильників та критиків. Перші вбачають в цьому шлях до прозорості, передбачуваності та стандартизації судової практики, останні ж, в свою чергу, вказують на обмеження та упереджене міркування програмного забезпечення, що в подальшому може призвести до стандартизації судових рішень, що базуватиметься на чистому статистичному розрахунку і в результаті призведе до порушення основних принципів правосуддя.

Немає сумнівів у тому, що деякі програми штучного інтелекту, які ще знаходяться на стадії розробки або тестування, такі, що розроблені для вдосконалення юридичних досліджень, можуть бути дуже корисними для швидкої та більш ефективної обробки судової практики, враховуючи значне навантаження.

Однак, ці алгоритми залишаються вузькоспеціалізованими для одного конкретного завдання, виникають проблеми розмежування в хаотичних ситуаціях або при наявності недостатньої кількості даних для прогнозування.

Несуперечливість судових рішень в загальному її розумінні ніколи не досягається. Це питання опису, який судді використовують у своїх аргументах, що має на меті, в першу чергу, переконати себе в обґрунтованості конкретного рішення, ніж в тому, щоб чітко та об'єктивно описати всі етапи, в результаті проходження яких було прийнято рішення [2].

Однією з цілей, на втілення в життя яких направлено створення та вдосконалення алгоритмів штучного інтелекту, є гарантія принципу рівності всіх учасників процесу перед законом, адже ті чи інші психологічні чинники можуть стати причиною неумисної людської упередженості. Однак, чи можна за допомогою лише тільки машинних методів провести всебічний аналіз всіх обставин конкретної справи?

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України, рішення суду має бути законним, обґрунтованим та вмотивованим. Відповідно до ч. 3 ст. 370, ч. 1 ст. 94 КПК України, обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження. [1, с.256,67]

В процесі обґрунтування судом вирішується питання оцінки та тлумачення фактичних обставин справи, які він вважає доведеними або недоведеними. Оскільки, закон, в залежності від тих чи інших обставин, носить суперечливий характер, обґрунтування залежить від правових міркувань судді, які, в свою чергу, базуються на власному внутрішньому переконанні.

На думку радянського вченого-юриста М.С. Стоговича, враження, отримані суддею в процесі встановлення істини є матеріалом для формування внутрішнього переконання, а внутрішнє переконання суддів, в свою чергу, є впевненістю у правильності їх висновків, що може бути досягнута шляхом всебічного дослідження обставин справи, що були достовірно встановлені. [3, с.336-337]

Отже, можна зробити висновок, що кореляція великої кількості інформації шляхом автоматизованої обробки даних, не може замінити розуміння й індивідуальне сприйняття обставин конкретної справи, так як реалізація вищезазначених вимог кримінального процесуального законодавства України стосовно ухвалення рішення суддею, можлива не лише за умови застосування спеціальних знань, умінь та навичок, а й за наявності відповідної психологічної підготовки, внутрішньої дисципліни, відповідного морально-етичного виховання, готовності приймати рішення та нести за це відповідальність.

Одночасно, враховуючи величезний об'єм судової практики, актуальним залишається питання вдосконалення технології, здатної більш ефективно та швидко систематизувати та обробляти судові рішення в електронній формі, що сприятиме більш якісному аналізу існуючої практики як діючими суддями при ухваленні рішення, так й іншими учасниками процесу для реалізації своїх прав.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. текст. Київ : 2020. 420 с.
2. Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. URL: https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/Ethical_charter_EN.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
3. Стрोगович М.С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. М. : Наука, 1968. Т. 1 : Основные положения науки советского уголовного процесса. 470 с. URL: http://kalinovsky-k.narod.ru/b/strogovich/Strogovich_1.pdf .

Пірог А.С.,

*студент юридичного факультету Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара,*

Науковий керівник: *к.ю.н., Литвин Олена Петрівна,*

*доцент кафедри адміністративного і кримінального права юридичного
факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Україна, м. Дніпро

ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ ДАКТИЛОСКОПІЇ

Дактилоскопія, що в перекладі з грецької мови означає «спостерігати палець», у сьогоденні являє собою чудовий приклад того, як зі звичайного способу ідентифікації людини у вузьких обставинах кримінального провадження внаслідок суспільно-технологічного прогресу він набув на диво надзвичайного поширення. Прикладом поширення суто криміналістичного поняття дактилоскопії на інші сфери є побут – розпізнавання смартфонами (що, звичайно, мають подібну функцію) своїх власників за відбитками пальців. Не дивлячись на те, що відбитки пальців рук відомі людству ще з часів давнього світу, започаткування дактилоскопичної реєстрації відносять лише до другої половини ХІХ століття й пов'язують з іменами Уільяма Гершеля, чиновника британської колоніальної адміністрації в Індії, та Генрі Фолдса, шотландського лікаря-місіонера в Токію, які проводили свої дослідження практично одночасно, але незалежно один від одного. Їх напрацювання стали підґрунтям для однієї з перших ґрунтовних робіт, присвяченій папілярним візерункам, – «Відбитки пальців» Френсіса Гальтона. Часом остаточного визнання відбитків пальців як доказів можна вважати вересень 1902 року, коли в Лондоні за вчинення крадіжки з домоволодіння був засуджений до семи років ув'язнення злодій Гарі Джексон, вина якого вперше в судовій практиці була повністю доведена за допомогою дослідження відбитків пальців, які він залишив на свіжопофарбованому підвіконні [1].

На долонній поверхні кінцевих (нігтьових) фаланг пальців рук є рельєфні папілярні лінії – будова яких обумовлена рядами гребешкових виступів шкіри, розділених борозенками. Ці лінії утворюють складні шкірні узорі (дугові, петлеві і завиткові), які володіють наступними властивостями: індивідуальність; відносна стійкість; відновлюваність (при поверхневому порушенні шкірного покриву папілярні лінії відновлюються в колишньому вигляді). Все це дозволяє здійснювати: криміналістичну ідентифікацію особи по відбитках пальців рук, виявлених на місці злочину; встановлення злочинця, раніше зареєстрованого як судимого, за допомогою дактилоскопичної реєстрації; ідентифікацію непізаного трупа; розшук осіб, зниклих

без вести; встановлення факту скоювання декількох злочинів однією особою або одного злочину декількома особами [2].

Починаючи аналізувати дактилоскопію в традиційній криміналістичній сфері її розуміння виникає потреба у введенні в аналізований семантичний простір таких співвідносних аспектів, як криміналістичний облік і кримінальна реєстрація. Криміналістичний облік – це наукова система реєстрації певних об'єктів та їх ідентифікаційних ознак для запобігання злочинам, їх розкриття, розшуку та впізнання об'єктів, узятих на облік. Його система й застосування базуються на суворому дотриманні законності. Криміналістичний облік базується на індивідуальності і об'єктів та їх унікальних ознак. Стає зрозуміло, що криміналістичний облік не може обійтись без теоретичних та практичних аспектів дактилоскопії. Щодо кримінальної реєстрації, то треба сказати про її більш вужче значення і застосування. Завдання кримінальної реєстрації – забезпечити органи дізнання та попереднього слідства необхідною інформацією, потрібною для розкриття та розслідування злочинів. Дані кримінальної реєстрації використовують у профілактичній та адміністративно-правовій діяльності. Кримінальна реєстрація означає облік інформації, яку використовують тільки в оперативно-розшуковій, слідчій і кримінально-виконавчій практиці. Тому кримінальна реєстрація зосереджена в органах МВС і прокуратури. Криміналістична інформація може зберігатися в банках даних, які існують в установах, поліклініках, лікарнях, військоматах, відділах соціального захисту населення, спортивних організаціях. Одним з головних методів кримінальної реєстрації і виступає дактилоскопія. Виникає ситуація, коли існування методики дактилоскопії є дуже важливою складовою ефективних криміналістичних засобів, і тому є досить природним законодавча систематизація ідентифікації осіб на національному рівні у вигляді дактилоскопічного обліку. Йому підлягають особи, які на території України обвинувачуються у вчиненні злочинів або засуджені, розшукуються, затримані за підозрою у занятті бродяжництвом, а також громадяни України, які вчинили за її межами злочини і відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, що набрали чинності в установленому порядку. Згідно Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України, дактилоскопічний облік призначений для:

- розшуку людей, які зникли безвісти;
- встановлення за невпізнаними трупами особи людини;
- підтвердження особи людини, яка раніше була піддана дактилоскопіюванню;
- встановлення осіб, які залишили сліди рук на місці події;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів рук при вчиненні різних злочинів [3]

Новітні технології в сьогоднішній покращують процес дактилоскопічного обліку, автоматизуючи його. Це здійснюється шляхом впровадження автоматизованих ідентифікаційних систем. Особливість організації в Україні полягає в тому, що дактилоскопічний облік наразі функціонує одночасно у двох галузевих службах органів внутрішніх справ: у Департаменті інформаційних технологій МВС України та у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України. На державному рівні дактилоскопічний облік ведеться Департаментом інформаційних технологій МВС України за допомогою інформаційно-пошукової системи з прізвищ і дактилоскопічних обліків криміногенних осіб», яка забезпечує зберігання, автоматизований облік і видачу у встановленому порядку правоохоронним органам оперативно-довідкової інформації на осіб, які вчинили злочини на території України, були заарештовані, засуджені, затримані за бродяжництво, сховалися від слідства і суду [2]. Застосування автоматизованих ідентифікаційних систем суттєво підвищує ефективність дактилоскопічного обліку і вирішує ключові завдання, головними серед яких є: підвищення результативності; прискорення обробки інформації дактилоскопічних перевірок; поліпшення якості отримуваної дактилоскопічної інформації; можливість функціонування локально здійснюваних дактилоскопічних обліків як єдиної діючої системи.

Незважаючи на постійний розвиток технологій і наукової думки в умовах стрімких змін в практично усіх аспектах матеріально-правового забезпечення криміналістичних досліджень і діяльності, дактилоскопія змогла зберегти свої базові підходи, і лише почерпнути у технологій кращі риси, при цьому не видозмінившись. Але доцільним є покращення матеріально-технічного забезпечення дактилоскопічного обліку, щоб він проводився на належному, актуальному для світового досвіду дактилоскопії, професійному рівні.

Література

1. Товальд Ю. Век криміналістики. М. : Прогресс, 1991. С. 332-333.
2. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти. – Кол. авторів: Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін./ За ред. В.Ю.Шепітька.– К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 598 с.
3. Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 вересня 2001 р. № 785, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 25 грудня 2001 р., в редакції зі змінами від 26.08.2011 р.

ПОЛІТОЛОГІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Линник О.І.,

*співшукач кафедри публічного управління та міжнародних відносин
ННТУ імені М.П. Драгоманова,*

Україна, м. Київ

КОМПРОМІС І КОНСЕНСУС ЯК ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні розвиток багатьох країн змушує їх вирішувати проблеми, від яких залежить подальший цивілізаційний хід багатьох регіонів планети, тобто мова йде про пошук консенсусу між різними, часто ворожими, національними, соціальними, політичними силами стосовно основних цінностей, які є базовими для розвитку демократії. Без такої згоди не може бути мрій про успішне здійснення радикальних структурних реформ.

Найуспішніше процес формування консенсусу на демократичній платформі відбувався у Голландії, Великій Британії, країнах Північної Європи, а ствердження основних демократичних цінностей та інститутів проходило безперервно упродовж кількох століть, цьому сприяли певні соціальні, економічні, політичні, правові, соціокультурні фактори, пріоритет яких сприяв становленню громадянського суспільства. Однак, коректно було б називати це явище не громадянським суспільством, а громадянським консенсусом, оскільки саме на основі консенсусу формується той вид суспільства, який ми знаємо сьогодні під назвою «громадянське».

Для прикладу візьмемо ситуацію в Голландії XVII століття, коли неприйнятність ортодоксальної кальвіністської меншості стримували представники інших релігійних сект, оберігаючи суспільство від створення клерикальної держави. Відтоді Голландія стала країною терпимості, чим і привабила до себе тогочасну європейську еліту підприємців, яких тоталітарна реакція пост реформаторської церкви змушувала покидати батьківщину. Голландська республіка стала «спільнотою крамарів», яка шанувала приватні економічні інтереси як священні та недоторканні, і практикувала повною мірою реалізації принципу вільної ініціативи. Таким чином, консенсус голландської нації формувався переважно на інституціоналізації принципу непорушності права, насамперед, – права приватної власності, і свободи ініціативи та конкуренції. Інша країна – Велика Британія – у тому ж XVII столітті не уникла жорстких соціальних і політичних конфліктів. Свій консенсус піддані цього королівства зуміли

сформувати в основному завдяки знаменитій «Хартії вольностей», яка започаткувала жорстке підпорядкування правовим нормам на протидію жорстким соціальним конфліктам. Також успіх Великої Британії спирався на геополітичну вищість «володарки морів», її духовні цінності, трудову мотивацію англійців (послідовників протестантської церкви). Потужний економічний розвиток сприяв формуванню середнього класу – головної опори демократії, громадянського суспільства і стабільності у державі. Сучасна наддержава – США – демонструє ще важливіше значення непорушних прав і свобод для громадянського консенсусу. Науковці звертають увагу на масштаб згоди американців стосовно ідеалів: «На відміну від більшості європейських спільнот у Сполучених Штатах був і є широкий консенсус з основних політичних цінностей та переконань» (С. Гантінгтон). Нарешті, приклад «елітного» консенсусу в Іспанії 1970-х рр. став класичним зразком техніки досягнення консолідації нації та утворення громадянського суспільства. Іспанська політична система стала відображати не інтереси одної політичної сили чи соціальної групи, а баланс інтересів усіх політичних акторів, що і стало запорукою реалізації іспанського консенсусу. Досвід цих кількох країн свідчить про те, що саме консенсус став фактором, який відіграв визначальну роль у становленні громадянського суспільства. Звичайно, конфлікти продовжують існувати і в США, і в Голландії, але все ж таки перевага в їх вирішенні надається методу діалогу, а не конфронтації.

Тепер, що стосується України. Так повернення М. Грушевського до радянської України політичний компроміс з більшовицькою владою. Аналіз багатьох історичних джерел, тогочасної партійної публіцистики, мемуарної літератури переконливо доводить, що це не було ні випад кистою, ні політичною наївністю, а був тривалим і складним процесом, глибоко детермінованим, насамперед, світоглядом М. Грушевського, еволюцією певних складників його політичної ідеології під впливом динамічних процесів революційної доби. Важливими підставами для цього компромісу стали політичні, економічні, суспільні процеси в УСРР та СРСР. Більшовики вийшли переможцями в революції і громадянській війні; відбулася певна корекція національної політики, розпочалася українізація; в КП(б)У зосереджувалася значна частина колишніх членів українських політичних партій; більшовики відмовилися від жорсткого централізованого курсу «воєнного комунізму» і вдалися до різкої лібералізації економіки; радянські республіки об'єдналися в федеративний союз на зовнішньо рівноправних засадах. Ці реалії видимої радянської дійсності, ситуативно накладені на внутрішнє переконання та установки М. Грушевського, й створили підґрунтя компромісу з владою. Існували й інші мотиви повернення – науково-організаційного, морально-психологічного, матеріально-побутового характеру.

Досягнення угоди М. Грушевського з більшовицькою владою тривало майже чотири роки. Від його першого офіційного звернення до ЦК КП(б)У в липні 1920 р. до отримання охоронних грамот на початку 1924 р. Це був складний і суперечливий переговорний процес, у якому були задіяні і сам М. Грушевський, і його емісари, більшовицьке керівництво, радянські дипломати, закордонні посередники. На цьому шляху М. Грушевський зробив чималі політичні поступки. Не всі вони були обумовлені лише її вимогами. Ще раніше він став на дещо модифіковану радянську платформу, далі задекларував визнання принципів III Інтернаціоналу, погодився з відмовою більшовиків працювати з УПРС, а потім і порвав з нею, засудив альянс з С. Петлюри з Ю. Пилсудським, зобов'язався не брати участі в політичній роботі.

Досі в історичній літературі не зроблено спеціального аналізу угоди М. Грушевського з більшовицькою владою. Ймовірно, як цілісного письмового документа, її не існувало, а умови вироблялися поступово, під час переговорів. Вони стосувалися обрання М. Грушевського дійсним членом ВУАН, створення для нього спеціальної кафедри, керівництва історичною секцією, заснування друкованих видань, тощо. Окремо йшлося про гарантії безпеки вченого та його родини.

Обрання М. Грушевського до Академії наук СРСР у 1929 р. було наслідком його компромісу з більшовицькою владою, а також як наслідок компромісу можна розглядати й досить загадкове звільнення М. Грушевського невдовзі після його арешту в Москві в березні 1931р. у справі контрреволюційної, антирадянської організації «Український національний центр». Немає сумніву, що, йдучи на компроміс, М. Грушевський вірив у можливість позитивної трансформації більшовицької влади, радянської системи, прогресу в національно – державній розбудові УСРР.

Однозначної оцінки повернення М. Грушевського на Батьківщину, його компромісу з більшовицькою владою не існує. І з моністичного погляду чи вона можлива. Навіть неприхильні до нього сучасники були змушені з часом відкоригувати свої негативні кваліфікації цього неординарного кроку вченого і політика з урахуванням відомостей про його життя на особисту драму. Водночас слід зазначити, що М. Грушевський заплатив непомірно високу, жертвовну ціну за свій компроміс із більшовиками. Це – життя його і більшості членів родини. У таборах ГУЛАГу загинули донька Катерина, брат Олександр, племінник Сергій. І з цього погляду його приїзд у СРСР навряд чи може бути виправданий. Історія, як відомо, немає умовного способу. М. Грушевський жив, працював, боровся і страждав. І це – цілком вписується в загальний контекст його служіння українському народові.

Варто сказати, що в 29-річній історії незалежної України є досить прикладів компромісів як публічних, так і прихованих. А проголошення незалежності 24 серпня 1991 року було результатом негласного компромісу між частиною партійної еліти та національно – демократичними силами. Ці

взаємні поступки стали підставою для загальнонаціонального консенсусу, коли більшість громадян України на всеукраїнському референдумі підтримало Акт про незалежність.

Другий, не менш яскравий приклад компромісу, який останнім часом іноді згадують, – дострокові парламентські та президентські вибори 1994 року. Їхнім підсумком стала легітимна й демократична передача влади від одного президента до другого. Події 1994 року значною мірою були переломними в історії країни, заклавши засади політичної системи, яку пізніше назвуть «кумівською». Не треба забувати, що підставою для цього перелому стали певні суспільні настрої, переконання в тому, що «так далі жити не можна». Саме це прагнення до певного порядку, до певних «правил гри», які хай і не зовсім відповідають ідеалом демократії, проте забезпечують відносну економічну стабільність. Подальші досягнення ще будуть об'єктивно оцінені.

Отже, консенсус менш жорсткий спосіб вирішення проблем, хоча деякі сторони завжди залишаються в програші, а компроміс доцільний тоді, коли іншого виходу у сторін немає. Недосягнення компромісу призводить до боротьби сторін, які вирішують свій спір навіть шляхом війни.

Література

1. Дзеркало тижня №31 (660) 24 – 31 серпня 2007, «Про компроміс і консенсус», автор: Сергій Гриневецький.
2. Політологія / за ред. І.С. Дзюбка, К.М. Лемківського. – К.: «Вища школа», 2001. – 415с.
3. Дзеркало тижня №37 (616) 30 вересня – 6 жовтня 2006, «Михайло Грушевський і більшовицька влада: ціна політичного компромісу», автор: Руслан Пиріг.
4. Міжнародний центр перспективних досліджень для USIAD в Києві «Досягнення консенсусу щодо реформ в Україні», 2007.
5. Введение в общую теорию конфликтов. Дмитриев А.В., Кудрявцев В.Н., Кудрявцев С.Н. – М., 2003 г.

Чижова О.М.,

*професор кафедри публічного управління та міжнародних відносин,
НПУ імені М.П. Драгоманова,*

Україна, м. Київ

ПРАГМАТИЗМ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Після розпаду СРСР Україна, як і більшість держав пострадянського простору, стала на шлях побудови ринкових відносин, але нормалізації і укріпленню економіки заважало багато факторів, таких як: невідосконала

законодавча система, перетинання політики з власним бізнесом або навіть краще сказати власного бізнесу з політикою «народних мужів» (що і понині існує). Слід згадати про те, що більшість наших політиків виховані соціалістичним устроєм і на комуністичних засадах, що накладає відбиток дублювання політики соціалізму. Можливо, дехто і може сказати, що пройшло багато часу і що багато є політиків молодого покоління, у яких сформовано своє прагматичне бачення розвитку політичної та економічної ситуації. Однак, слід не забувати, що це покоління виховувалося саме старою гвардією, а тому виникає ще одна проблема нашого суспільства, коли професійні кадри набираються не за здібностями чи прагненням працювати, а за так звані красиві очі чи приналежність до тої чи іншої сім'ї, хоча немає нічого поганого в тому, що діти наслідують своїх батьків і йдуть в політику продовжувати їх добрі справи – слугувати народу, а не так, як деякі, продовжувати сімейний бізнес і прикривати свої гріхи за депутатською недоторканністю. Так, напевно багато хто помітив, як всі на виборах кричать: «зніmemo недоторканність», а пройшов місяць, другий і всі затихли як з одного боку, так і з іншого. Слід сказати, як нам не замилували б очі обіцянками і якби нам не розповідали, які вони чесні, немає у нас таких політиків, які б працювали для народу. Таких одиниці і їх або затопчуть, або допоможуть їм прискорити завершення їх політичної кар'єри, бо не може простий народ пробитися до політичної еліти ніяк. А якщо, навіть, і пробивається хтось, то зазвичай бачимо картину – «с грязи в князи», а отримавши владу і гроші, людина, яка не мала ніколи справу з такими речами, просто змінюється на очах і знову повторюється та ж історія з поганими політиками. Та, насправді, не все так погано як здається, вже пройшов той час, коли країнами правила сталева рука і репресії, а в сучасному політикумі найважливішу роль відіграє розум. Тому можна твердити: наша країна і не занепала, бо хватає у нас розумних і кваліфікованих кадрів, які все ж перше думають, а потім вже роблять і є патріоти (люди віддані справі, а не грошам), є сильний, вольовий, роботящий народ, який в руках розумного і сильного лідера може за короткий термін вийти на перші позиції в світі, і не буде ніяких економічних нестабільностей, а буде впевнений розвиток і достаток в кожній родині. І можна буде встановлювати нормальні ринкові відносини лише тоді, коли ми наведемо порядок всередині нашої держави. А це до снаги тільки тоді, коли наш середній клас, якого в нас одиниці, стане переважати (бо всі знають що саме середній клас, це стабільний розвиток економіки, а переважна більшість саме середнього класу це міць кожної держави) і в нас не буде багатих і бідних, а буде золота середина, яка поведе нас вперед до процвітання. Сьогодні ці питання дуже актуальні. Непотрібна нам в нашому суспільстві демократизація суспільно – державного розвитку як прагматична орієнтація України в світі, а потрібна демократизація суспільно-державного

розвитку як орієнтація на зміцнення всередині самих себе, що не ми прагматично і марно прагнули зорієнтуватись в світі, а світ зорієнтовувався на нас. Поки ми не усвідомимо, що нас ніде і ніхто не чекає, на даний момент, навіщо сподіватись на когось і марно мріяти про щось, коли ми самі можемо перевернути гори, у нас багата природа, є практично всі мінерали. Непогана наукова база, ось що нам потрібно розвивати і на що звертати увагу, ось де наше майбутнє.

Політичні процеси вимагають потребу теоретичного осмислення проблем політичного розвитку, що виникають і динамічно змінюються в сучасних умовах, хоча існуючі наукові дослідження свідчать про необхідні можливості подальшої розробки широкого кола питань, пов'язаних з процесами демократизації, які відбуваються в нашій державі.

Демократія – це одна із суспільно-політичних, морально-правових і культурних цінностей, оскільки виражає права людини та єдність загальнолюдських, класових, інтернаціональних і національних інтересів у політичному житті, а демократизація, організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу її джерелом і носієм суверенітету у розв'язанні проблеми суспільного врядування [1, С.177].

Наукове розуміння демократії полягає у визначенні її як основного способу організації, упорядкування та регулювання відносин між усіма елементами соціальної структури суспільства. Йдеться про економічну та соціальну демократію, а рівень розвиненості громадянського суспільства залежить від співвідношення цих сторін демократії, яка і є суттєвою ознакою цього суспільства. Але при цьому необхідно додати традиційні погляди на демократію як обов'язковий атрибут тільки владної сфери.

У зв'язку з цим потрібно ширше застосовувати прагматичний підхід до розуміння процесів, що відбуваються у політичній сфері. Такий підхід передбачає єдність соціологічного й політичного вимірів прагматизму та його критеріїв: емпіричний прагматизм Джеймса, інструменталізм Дьюї, операціоналізм Бріджмена, концептуалізм Льюїса, гуманізм Шиллера.

Сьогодні в суспільні думці з прагматизмом асоціюється багато ідеалів і цінностей – народовладдя, індивідуальні свободи і права людини, плюралізм, толерантність, загальний добробут, справедливість, гласність. Як один з напрямів філософії Модерну, прагматизм претендує на проект «реконструкції філософії», який ґрунтується на критиці традицій європейської методики, зокрема, дуалістичної філософії Декарта. Однак, у реальному житті не завжди прагматизм їх гарантує, а в перехідних суспільствах, в умовах незавершеності політичних процесів, використання цих критеріїв протистоїть ідеї розвитку (плюралізм. Прагматизм. Демократія, наприклад, можуть призвести до послаблення керованості суспільством або навіть до встановлення недемократичних форм правління). Доцільно згадати, що ідеї прагматизму систематизував, виклав,

популяризував та прогнозував Джеймс, який створив власну оригінальну теорію прагматизму, що спиралася на його філософію радикального емпіризму, психологію функціоналізму та тлумачення релігійного досвіду як необхідного елементу життя людини та її практичних дій. Отже, серцевина проблематики українських реформ має витoki з багатого світового досвіду, який зростає з потреб суспільної практики, хоча не досить реальною є адаптація цього досвіду до української специфіки.

В сучасній теорії і практиці прагматизм Дьюї переносить увагу із внутрішніх на зовнішні чинники емпіричного досвіду, а це створює умови для досягнення високих цілей.

Дотримуючись емпіристської концепції прагматизму, Шиллер критикував інтелектуалізм з нехтування людиною – помірними засадами досвіду й істини, які сприяють поєднанню об'єктивних потреб суспільного розвитку з інтересами багатьох соціальних груп. Тому трансформаційні процеси, які мають місце сьогодні в Україні розглядаються з точки зору пізнання у реальному контексті дослідження як певний конфліктний (як твердить Дьюї) екзистенційний акт. Інструменталізм Дьюї зосереджується на питанні про придатність ідей бути інструментами оптимального вирішення проблемних ситуацій, які склалися нині в Україні. Так, можна спостерігати хаотичність соціальних трансформацій, а межі сфери соціального хаосу не залишаються зміненими, вони постійно рухаються, а амплітуда цих рухів визначається тим, які компоненти домінують на тому чи іншому етапі історичного розвитку певного суспільства. Соціальний аспект прагматизму виокремлюють Браун, Колен, Мід, Морріс, Хук та інші [2, С.510-511].

Ч.С. Пірс, У. Джеймс і Дж. Дьюї у своїх працях досліджували прагматизм як інструмент рулювання суспільних відносин. Вони ототожнювали значення і в кінцевому результаті істинність поняття чи судження з практичними результатами, згідно якими основними перешкодами консолідації демократії в Україні є слабкість політичних інтересів, а також недостатньо активна участь населення в політичному житті країни. Щоб подолати ці недоліки, як твердять політологи, потрібен час для розробки наукових гіпотез. Згідно Пірсу, наукові гіпотези повинні оцінюватися, наскільки це можливо, висновками, які перевіряються, а також їх простотою і здатністю справлятися з новим доказом. «Тінізація суспільства» стає суттєвим негативним фактором, який зменшує можливість формування наукової гіпотези, або гіпотез, необхідних при визначенні стратегії розвитку українського суспільства, яка приймає характер істини на думку У. Джеймса і пов'язана з прагматизмом [3, С.28].

Прагматизм, як відомо, виник у 70-ті рр. у США. За Пірсом прагматизм – це готовність діяти особливим чином, прагнення до емоційного спокою, психологічне задоволення від подолання сумніву, з метою забезпечення «зацікавленому суб'єкту» його цілеспрямованої діяльності в сфері

політичних відносин, а звідси політичний прагматизм – це орієнтація на досягнення ефету політичної діяльності залежно від гуманістичних, моральних критеріїв без урахування віддалених наслідків; від спирається на установки філософії прагматизму – користь раціональність, успішність [4].

Слід нагадати, що американський мислитель Дж. Дьюї вважав еталоном людського досвіду морально-політичний досвід, згідно з яким для України є плідними судження науковців про актуальність проблеми пізнання та трансформації цивілізації європейського типу в рамках світового цивілізаційного процесу. Однак, на думку вченого сьогодні виявляється розрив між два типами людського досвіду:

– перший – це наука та її застосування до технологій, що досягли практичних успіхів;

– другий – майнові суперечності, війни, конфлікти у сфері соціально – політичного життя.

Отже, ідея Дьюї полягає в тому, щоб метод, який виправдовує себе в науці, застосовувати до політичних проблем, вирішення яких визначалось не авторитетом, не власними інтересами, а розумом, інтелектом. Як і в реальному житті, необхідно подолати розрив між наукою та цінностями і привести їх до можливої єдності. [5, С.70]

Література

1. Політологічний словник. За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антонюка. – К., 2005. – С. 177.
2. Філософський енциклопедичний словник за ред. В.І. Шинкарука – К.: Абрис, 2002. – С. 510-511.
3. Політологічний енциклопедичний словник – К.: генеза, 1997. – С. 283.
4. Введение в политологию. Словарь – справочник (под ред. В.П. Пугачова), – М.: Аспект – Пресс 1996.
5. Большой толковый социологический словарь. Давид Джерри, Джулия Джери. Т.2 (П-Я). – М.: Вечеаст, 1999. – С. 70.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ЕКОНОМІКА

Butko L.V.,

Associate Professor, PhD (Candidate of Philology), associate professor of the Department of Humanities, Culture and Arts Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University,

Vasylenko D.P.,

teacher of the Department of Humanities, Culture and Arts, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, Kremenchuk

IMAGE OF THE MODERN LIBRARY: PROBLEMS OF THE REALIZATION

The cardinal cultural, social, and economic changes in society that have been observed recently have also led to the transformation of the traditional socio-cultural institutions, one of which is the library.

It is clear that, due to many objective reasons, that the traditional library is losing its position as an organization that can be accessed if it is necessary to find out the literature you need. Only with an adaptation to the requirements of the present day library does not only retain its socio-cultural position, but also becomes a powerful multicultural center.

All this has caused a lot of attention of experts to the question of the image of the library, especially in the aspect of its practical implementation.

Traditionally image is interpreted as intentionally designed for the benefit of the organization, which is based on the peculiarities of activity, internal laws, properties, advantages, qualities and characteristics, an image that deliberately enters the consciousness (subconscious) of the target audience, meets its expectations and analogy [2, c.87].

With regard to the image of the library, it is understood as an image of the library, formed in the minds of various social groups in the course of its activities, activities that the library manages to increase its popularity. It should be noted that the image of the library is formed precisely under the influence of its functioning. Therefore, the priority for improving the image of the library is its activities and its organized projects.

It should be noted that, despite the urgency of the issue of the library image, national science does not pay enough attention to it, nor does it represent recommendations for improving the modern image and branding of libraries.

However, foreign researchers are quite active in publishing works on the image of the library. Basically, these materials are debatable. Works dedicated to the image of libraries and their employees in the public mind are interesting. Most publications are "anti-stereotypical" because they are created primarily to debunk stereotypical perceptions of the library and the library profession.

M. Matvyeyev emphasizes two approaches to the problems of library image: technocratic and psychological [1].

The first approach is to improve the logistics of the library. Modern problems of the library can be solved by improving its financing, which will allow to change qualitatively a material and technical base, to increase funds and salaries of librarians.

However, the main aspect of improving the image of the library is psychological. It is related to the status, that is, the position of the library in society, and the prestige of the library profession, that is, its attractiveness.

In our opinion, these approaches should be considered in close collaboration. Even with more emphasis on technocratic. To a great extent, for example, the status and prestige of the library profession depends on the working conditions of librarians and on their salaries, which may just provide the best funding for the library.

Traditionally, the image of the library is divided into external and internal. External includes the exterior and interior of the library, the appearance of librarians, their voice, manners, as well as PR libraries, including advertising, corporate identity, library activity, organization of social and cultural events, etc.

The internal image of the library consists of its management, psychological climate in the library, organizational culture.

It should be emphasized that improving the image of the modern library is a difficult issue from the point of view of methodology as well, since the external and internal image of the library are inseparable concepts that complement each other.

The internal image must be considered as an integral component of the external image. Employees are the main informants of users about the inner atmosphere and real work, so a negative internal image will quickly lead to a loss of trust in users as quickly as a negative external image.

On the other hand, the components of the external image largely form the image of the internal one. Decent wages and good working conditions greatly influence the formation of a good psychological climate in the team, the desire to perform quality work, the opportunity to recruit highly qualified employees and more. That is, the right motivation is able to compete in the profession.

Positive internal image provides a friendly atmosphere in the team, gives confidence in the future of each employee, encourages more active work, improving their skills, etc., which positively affects the appearance of the company.

It is clear that to a large extent the components of the library's image are unable to provide its staff without due attention from the public and the authorities.

Any PR activities also need strong funding. Only under this condition they will be effective.

That is why, in our opinion, the issue of attention to libraries by the state is urgent today, which envisages the creation of special programs, state support, creation of conditions for attracting extra budgetary financing, motivation for encouraging businesses to support the library structures.

Therefore, the question of the image of the libraries is relevant at all times. However, due the current political and economic situation in the country, they are becoming increasingly important in light of the library's cultural and propaganda mission. If the state now pays attention to the library, its image, launching a process of improving the image of the library and enhancing the prestige of the profession of librarian, positive results in terms of raising the level of culture of society, the formation of humanistic values, promotion of patriotism, promotion of national ideas, popularization of the social culture atmosphere in the country.

Literature

1. Matveyev M.Yu. Imidzh biblioteki i «vechnyye» problemy bibliotечноy professii. Vestnik SPbGUKI. 2004. № 1. S. 12-28.

2. Semenov A.K., Maslova E.L. Psychology and ethics of management and business. M.: Information and Implementation Center «Marketing», 1999. 200 p.

Спіцина А.Є.,

*к.пед.н., доцент кафедри економіки,
Національного транспортного університету,*

Україна, м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Особливість становища молодих людей у суспільстві полягає в тому, що з одного боку вони входять соціальний простір, який організовано незалежно від них попередніми поколіннями; а з іншого боку молодь може змінити та перебудувати відповідні соціальні структури. Економічна культура – проміжне явище, яке знаходиться на межі економічної і соціальної реальності суспільства. Людина змінює навколишній світ, але й він змінює людину, продукує нові вимоги до неї.

В Україні дефініцію «економічна культура» почали досліджувати лише з 2000-х років, дефініцію «бізнес-культура» – ще пізніше, і досі під бізнес-

культурою здебільшого розуміють лише діловий етикет. Актуальність поставленої проблеми вагомо зростає і в зв'язку з курсом на зростання ролі людини економічної, як суб'єкта економічної поведінки взагалі.

Українські вчені І. Давидов і Г. Задорожний, аналізуючи сутність перетворень у життєдіяльності людини під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, зазначають: «Сучасний рівень техніки та технологій не просто створює умови, а певним чином змушує людину перетворюватися у постлюдину («після-людину»), непомітно для неї самої втягуючи її у віртуальний штучно створюваний світ комп'ютерно-інформаційних ігор. Цей новосвіт починає собою все більше замінювати ту первинну реальність, де людина залишається людиною зі своїми почуттями, турботами, людськими цінностями, мріями, совістю та відповідальністю» [2, с.3-4].

Сьогодні суттєво зріс інтерес економічної науки до людських творчих здібностей, до шляху їх активізації, що збігається із загальною закономірністю розвитку сучасної науки в цілому: об'єднанням зусиль і концентрацією досліджень на проблемі людини. З точки зору економічної теорії це передбачає перехід до "людського виміру" життя суспільства загалом та окремої людини зокрема.

Англійський економіст А. Маршал висунув своє розуміння "економічної людини", сутність якої формується як у процесі трудової діяльності, так і під впливом тих ресурсів, які вона створює в процесі праці. Маршалівська модель сучасної йому "економічної людини" представлена такими характерними рисами й властивостями, як самостійність, впевненість в собі, обачність, швидкість у виборі рішень і в судженнях та раціональність. За його переконанням найстійкіший стимул до ведення господарської діяльності – це бажання і можливість отримати за неї матеріальну винагороду. Отже, в класичній моделі "економічної людини" домінують суто раціональні мотиви: отримати максимальний результат при мінімальних витратах в умовах обмеженості використовуваних можливостей і ресурсів, тобто переважає раціональна максимізація власної вигоди [4, с.45].

Сучасні економісти (С. Беккер, К. Бруннер та ін.) запропонували модель "людини винахідливої, оцінюючої, максимізуючої", тобто людини, яка прагне до експерименту, пошуку, що оцінює навколишній світ і вміє робити раціональні рішення; максимізуючи свою вигоду в умовах неповноти інформації та обмеженості часу для прийняття рішення. Цю модель можна ідентифікувати як сучасна модель "економічної людини". Найпомітнішими якісними ознаками сучасної економічної людини, стає, по-перше, інтелектуальність (проявляється в тому, що дедалі більша частка працівників протягом свого робочого дня зайнята інтелектуальною працею, пошуком та використанням необхідної інформації, вирішенням завдань проблемного типу); по-друге, інноваційність (полягає в особливій здатності

сприймати, розуміти, прагнути і вміти ввести новачі в економіці); по-третє, здатність до партнерства (такий вид організації справи, при якому всі члени беруть участь як рівні компаньйони), по-четверте, освітня мобільність (здатність людини до безперервної освіти, безперервного навчання і перенавчання).

Освіта є переданням знань та інформації майбутнім фахівцям з метою виконання завдань виховного та пізнавального характеру. За своєю структурою та змістом освіта – це складне, неоднозначне, багатомірне поняття. Досить часто освіту визначають як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок» [2, с.25].

Зміст освіти як суспільного феномена розкривається в таких аспектах: 1) освіта як результат, як сума суспільно- значимих знань; 2) освіта як процес передання знань та інформації, втілення навичок та умінь, тобто навчальний процес; 3) освіта як організаційно-економічна система, тобто як галузь соціально- економічної діяльності.

Економічна культура є складовою освіти і спрямована на підвищення якості майбутніх фахівців та ефективності підприємницької діяльності.

Сучасна економічна освіта повинна сформувати у студентів як майбутніх фахівців у обраній галузі не лише суто професійні знання, ділові, підприємницькі навички, а й економічну культуру. Економічна освіта сприяє розвитку прогресивного економічного мислення на основі глибокого розуміння тих процесів, що відбуваються у механізмі функціонування сучасної ринкової системи, транзитивній економіці. У свою чергу, це дає можливість критично підходити до аналізу українських реалій економічного життя, заходів державної політики в економіці та соціальній сфері.

Отже, економічна культура та економічна освіта як взаємопов'язані компоненти буття сприяють створенню модерної, ефективної економіки. Відповідно економіка як жива система, особливий простір, в якому перебуває кожна людина, може розглядатися як система знань, необхідних для формування економічного мислення, поведінки, економічної культури, що досягається в процесі отримання економічної освіти.

Найбільш суттєві якісні характеристики економічних процесів та інститутів залежать від рівня економічної культури суспільства.

Як дієвий інструмент формування економічної культури суспільства, організації економічного життя економічна культура, як і культура загалом, виконує низку певних функцій у суспільстві:

- Економічна культура виконує роль соціальної пам'яті суспільства, і не лише в тій його частині, яка пов'язана з економічними відносинами.
- Економічна культура створює і зберігає еталони економічної поведінки.
- Економічна культура транслює з минулого в сучасність цінності і норми, які лежать в основі економічних дій і відносин.

– Економічна культура створює нові та оновлює старі цінності й норми, які регулюють розвиток економіки.

Носієм знань, компетенцій, інтелекту, інновацій є людина і перш за все економічно активна, що й обумовлює її провідну роль у розбудові та функціонуванні нової економіки. Отже, нова економіка – це передусім нова економічно активна людина, яка є її стратегічним ресурсом, провідною продуктивною силою. Якщо в економіці індустріального типу людина перебуває біля техніки, обслуговуючи її, то в новій економіці вже техніка перебуває біля людини, посилюючи її продуктивну силу. Так, один з найавторитетніших фахівців у галузі менеджменту Пітер Друкер у публікації в часописі «Harvard Business Review» підкреслює, що центр тяжіння у трудових відносинах швидко зміщується від ручної праці до праці інноваційної, до працівників знань, тобто до тих, хто створює нове знання й активно його використовує [1, с.10].

Література

1. Друкер П. Менеджмент. Вызовы XXI века / Питер Друкер ; пер. с англ. Наталии Макаровой. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012.

2. Духовно-культурні чинники соціоекономічної динаміки : монографія молодих вчених / під наук. ред. д.е.н., проф. Г.В. Задорожного, к.е.н., доц. І. Давидова. – Харків : Точка, 2013.

3. Бруннер К. Представление о человеке и концепция социума: два подхода к пониманию общества / К. Бруннер // THESIS. – М. : ИДГУ-ВШЭ, 1993. – Вып. 3. – С. 51-72. 3. Менеджмент в организациях : Сокр. пер. с англ

4. Маршалл А. Основы экономической науки [Текст] / Альфред Маршалл ; [предисл. Дж. М. Кейнс ; пер. с англ. В.И. Бомкина, В.Т. Рысина, Р.И. Столпера]. – М.: Эксмо, 2007. – 832 с. – (Антология экономической мысли).

ЕКОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА

Гриценко Н.Л.,

*провідний бібліограф, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського,
Україна, м. Київ*

ВИРІШЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІДОМОСТІ МАС

«Хочеш змінити світ – почни з себе»

Махатма Ганді

В сучасну епоху, швидкі темпи науково-технічного поступу ознаменувались значними досягненнями в усіх сферах людського буття, з іншого боку, це привело до виникнення глобальних руйнівних процесів, які не тільки загрожують розвитку суспільства, а й ставлять під питання саме існування життя на планеті Земля.

Констатація сучасних викликів людству, вже не обмежується простим переліком, вони мають свою систематизацію, класифікацію та ієрархію, охоплюючи, всі області людської діяльності.

Глобальні проблеми сучасності визнано світовим співтовариством, для їх вирішення створено чимало організаційних структур і наукових центрів, як національного, так і світового значення. Однак, рекомендації які вони надають, в основному, зводяться до суто економічних. Апелювання до морально-етичних засад, як важелів вирішення глобальних проблем, спостерігається досить рідко, а якщо це і має місце, то в списку вони розміщені на останньому місці, як другорядні та меншовагісні.

Це говорить про значне зміщення ціннісних орієнтирів людини і соціуму, в бік раціоналізму та ігнорування духовними засадами. Розвиток суспільства розуміється однобоко, як покращення матеріального добробуту за будь яку ціну, без урахування завданої шкоди навколишньому середовищу та іншим людям.

Тому, не зважаючи на всі зусилля, які докладає прогресивна світова спільнота, глобальні проблеми не тільки не наближаються до свого вирішення, але й збільшуються в кількості та доходять до катастрофічної глибини.

Попередження про даний розвиток подій, ми чули з вуст великих представників людства: Махатма Ганді, Карла Юнга, Вільяма Блейка, Альберта Ейнштейна, Льва Толстого, Володимира Вернадського, Нірмали Шрівастави, однак мало хто зрозумів їх пророцтва і, тим більше, прийняв до відому.

Працюючи над темою ноосфери, великий український вчений Володимир Вернадський, звертав увагу на кардинальні зміни у вигляді Землі, внаслідок безпрецедентних масштабів перетворювальної діяльності людини і попереджав – якщо суспільство не буде розвиватись на розумних основах, узгоджуючись з законами природи, то загибель всього живого на Землі невідворотна [1].

І хоча, він вважав, що негативні аспекти техногенної діяльності є тимчасовими і мають бути переборені, сьогодення показує, що практична діяльність людини не наближає її до сфери розуму, а віддаляє від неї.

Переглянути своє відношення до реальності закликає і Нірмала Шрівастава: «Народам слід задуматися над питанням, чому сучасна цивілізація знищує всі людські цінності. Нам зараз потрібно ретельно проаналізувати, куди ми зайшли через невірні дії, де ми ухилилися зі шляху прогресу? Як ця деградація проникла в наше суспільство? Звідки у багатьох з нас почуття розчарування, безвиході і невпевненості? Чому навіть у розвинених, передових країнах світу люди гинуть від психічних і фізичних розладів? Наука не дає відповіді на це питання. Звернемося тоді до духовності» [2].

В сучасну епоху розвиненого інформаційного суспільства величезний вплив на свідомість та формування ціннісних установок здійснює глобальна мережа інтернет. Вільний доступ до створення та розповсюдження інформації отримали не тільки міжнародні, державні, наукові установи, а й широкий загал суспільства, задовольняючи таким чином свої професійні, культурні, освітні та творчі потреби. Разом з тим, з'явилися і досить негативні та небезпечні тенденції. Насамперед, пов'язані з втручанням у психіку людей, які широко застосовуються для маніпулювання свідомістю та для розповсюдження різного роду деструктивних ідей. Отримавши унікальні можливості, для задоволення своїх комунікативних потреб, замість спрямування їх на загальний розвиток, і тут, був знайдений спосіб, перетворити їх на шкідливу, а в перспективі і на глобально небезпечну річ.

В величезних масивах різнопланової інформації, з кожним днем дедалі важче здійснити повноцінний вичерпний пошук та з'ясувати справжню цінність і достовірність інформації. Таким чином, суспільство потрапляє в стан певної дезорієнтації, стаючи жертвою пропаганди та засилля бездуховності.

В даній ситуації, всі соціально відповідальні установи, а особливо, бібліотеки, які є скарбницями загально цивілізаційних надбань, мають підвищити свою активність в допомозі людству з визначенням ціннісних установок та скерувати його увагу на дійсно важливі, глобальні за значенням проблеми, які потребують невідкладного вирішення, що вбачається можливим тільки через призму відродження духовних цінностей, як основу формування колективної відповідальної свідомості людей.

Перед обличчям реальних загроз, все більше людей починає шукати вихід із цивілізаційного тупіку, замислюючись над сенсом життя та переймаючись відповідальністю за його збереження і гармонізацію.

Як відгук на нагальні потреби сьогодення, в результаті напруженої праці та глибоких роздумів, над проблемами людства, видатної особистості нашого часу, Нірмали Шривастави, було здійснено найбільше відкриття в царині духовності, яке стало не тільки логічним продовженням теорії ноосфери В. Вернадського (про досягнення повної гармонії взаємовідносин Людини Розуму і природи), а й відкрило шлях до практичного втілення її в життя.

Дане відкриття базується на метасучасній науці сахаджа йога, яка є спонтанним союзом свідомості індивідуума із всепроникаючою Божественною енергією, що виникає завдяки пробудженню залишкової енергії Кундаліні, вона «дрімає» в кожній людині, перебуваючи біля основи хребта в трикутній кісточці, званої сакрумом, тобто священній кісточці.

Її пробудження запускає трансформацію свідомості до більш високого рівня, що є нагальною потребою сучасності, адже вирішення будь яких проблем не можливе на тому ж рівні свідомості на якому вони виникли, необхідно піднятися вище. І тільки через трансформацію окремого індивіда можливе досягнення трансформації на масовому рівні.

Цей процес є живою роботою всередині нас, для його здійснення, в ході всієї еволюції сформований досконалий механізм (енергетична система, тонке тіло). Це свідчить про наше невід'ємне природне право отримати свою самореалізацію (союз Мікрокосмосу з Макрокосмосом).

Основним методом сахаджа йоги є медитація, вона полягає в досягненні стану без думок, в якому нічого не заважає пізнавати істину із першоджерела. Інформація про навколишній світ досягає нас, минаючи фільтри понять мислення. Саме через сахадж медитацію, відновлюються моральні якості закладені в кожній людині, як основи збалансованого функціонування цілісної системи мікрокосмосу. Встановлюється почуття умиротворення, толерантності, розвивається усвідомлення єдності усіх елементів світобудови, а звідси і гармонійне співіснування з ними.

В основі сахаджа йоги лежать ведичні знання про людину та Всесвіт, що ніяким чином не йде в розріз з нинішніми науковими знаннями, а навпаки за допомогою сучасних можливостей отримує експериментальне підтвердження древніх понять.

Для поглибленого вивчення впливу методів сахаджа йоги в різних сферах людської діяльності було проведено безліч досліджень. Результати яких зафіксовано та представлено для ознайомлення світовому співтовариству, на міжнародних наукових конференціях, в ЗМІ та Інтернеті.

Враховуючи, що здоров'я є вагомим чинником для кожної людини, найбільше досліджень впливу сахадж медитації, проведено в області

медицини. Висновки зроблені в результаті клінічних опробувань, засвідчили, що приведення в баланс тонкої (невидимої) енергетичної системи людини, в значній мірі підвищує процес одужання, при чому застосування хімічних препаратів зводиться до мінімуму, а інколи і повністю уникає їх.

Були відмічені позитивні наслідки у боротьбі з тривогою, депресією, стресом, що за ствердженням медиків, є основними причинами великої кількості недуг [3]. Враховуючи сучасну направленість засобів масової інформації, коли людина весь час піддається стресомодуючим факторам, саhadж медитація є надзвичайно цінним методом захисту від інформаційної агресії.

Також, зафіксовано відчутне покращення стану у людей з синдромом дефіциту уваги і гіперактивності, при підвищеному кров'яному тиску, астмі, епілепсії, цукровому діабеті [4]. Насправді, легше було б перерахувати на що не впливають методи саhadжа йоги, однак слід зазначити, що ефективність їх застосування залежить від рівня просвітлення даної особистості.

Медитація по методу саhadжа йоги дозволяє повністю позбутись наркотичних, спиртних та інших руйнівних залежностей. Зафіксовано покращення імунітету на генетичному рівні та позитивні результати в лікуванні вірусних інфекцій, раку, СНІДу та збоченої сексуальної орієнтації.

На тему застосування методів саhadжа йоги, було захищено ряд наукових робіт, серед яких – кандидатська дисертація доктора Хакл В. Вплив Саhadжа Йоги на рівень споживання наркотиків за матеріалами досліджень, проведених при Віденському університеті, 1995 р. [5].

Ефективність лікування з застосуванням методів саhadжа йоги, наглядно демонструє, збільшення людського потенціалу в самоціленні. Відновлення морально етичних норм та духовних якостей людини, веде до покращення фізичного, емоційного та психічного здоров'я. Такі висновки були оприлюднені професором нейропсихології Катьою Рубій, в Інституті психіатрії при Королівському коледжі Лондона [6].

Незважаючи на оздоровлюючий ефект саhadжа йоги, її засновниця Нірмала Шривастава неодноразово наголошувала на тому, що цілення не самоціль даної системи, а лише побічний ефект. Основним є духовна трансформація, яка служить на благо як однієї людини, так і всього людства в цілому.

Відомий психіатр Карл Юнг, в одному із своїх інтерв'ю зазначав: «Ми більше потребуємо розуміння людської природи. Тому що єдина реально існуюча небезпека – це сама людина. Вона – велика небезпека. А ми, на жаль, цього не усвідомлюємо. Ми нічого не знаємо про людину. Мізерно мало. Психіка людини повинна вивчатися, тому що ми – джерело всього можливого майбутнього зла» [7].

Організація ЮНЕСКО солідарна з баченням видатного швейцарського психолога, в її Конституції записано, що оскільки, війна починається в свідомості людей, то саме з свідомості людей вона має бути викорінена.

Завдяки медитації, яка вносить в свідомість людей мир, гармонію, повагу і толерантність, сахаджа йога визнана партнером Центру по Досягненню Миру ЮНЕСКО. Адже, тільки досягнувши миру всередині ми насправді стаємо інструментами його досягнення, як в наших країнах, так і у всьому світі. Тож, сахаджа йога є життєво необхідною інвестицією, яка приносить досконалість практично в усі сфери життя і містить в собі невичерпний потенціал не тільки вирішення глобальних проблем людства, але й основу процвітаючого майбутнього.

Досягнення сахаджа йоги були високо оцінені світовою спільнотою. За видатні заслуги перед людством, в ім'я духовного відродження та за миротворчу діяльність Організація Об'єднаних Націй в 1989 р. нагородила Нірмалу Шриваставу Медаллю Миру. Єдиний Міжнародний фонд в 1997 р. заніс її ім'я в список найвидатніших людей планети. Вона була двічі номінована на здобуття Нобелівської премії миру. З 1989 по 1994 рік Нірмала Шривастава запрошувалася в ООН для обговорення шляхів і методів досягнення миру в усьому світі, та неодноразово проводила там програми сахаджа йоги для дипломатів [8]. Це далеко не повний перелік, який свідчить про самовіддану сподвижницьку діяльність видатної особистості нашого часу. Та найбільше визнання заслуг Нірмали Шривастави лежить в серцях її послідовників, життя яких змінилось кардинальним чином – наповнилось сенсом, миром і радістю, вони удостоїли її високого звання – Шрі Матаджі (у перекладі з хінді «Шрі» – це звернення до шанованої, поважної особи, «Матаджі» – Матінка).

Таким чином, трансформація свідомості людини вже почала свій поступ по планеті Земля. Однак, незважаючи на виняткову важливість, та актуальність даних знань, через недостатню поінформованість суспільства, вони ще не отримали широкого розповсюдження та застосування.

Усуенню цього пробілу, могли б посприяти всі соціально відповідальні установи, які мають справу з інформацією, до числа таких, безумовно, належать і бібліотеки.

Сучасна епоха, відкриває небачені до тепер можливості поширення інформації, тож бібліотеки, як ніколи раніше, мають шанс виконати свою надважливу місію. Особливо ті, що йдуть в ногу з часом і за своїми функціями вже давно перетворились на інформаційно-аналітичні центри, освоївши новітні технології, прекрасно орієнтуються в пошуку та відборі інформації з усієї світової мережі, мають відпрацьовані канали комунікацій та виступають в ролі експертів і аналітиків з різних питань. Вони могли б ініціювати збір та поширення надзвичайно цінних та актуальних для сьогодення знань, про використання сахаджа йоги в різних областях

людської діяльності: соціології, педагогії, медицині, мистецтві, а також у вирішенні екологічних проблем, підвищенні врожайності без застосування хімічних добрив. Ознайомлення та практичне застосування світовою спільнотою, даної метанауки, принесе необхідне сьогодні, просвітлення в свідомість людей на масовому рівні, без якого неможливе вирішення глобальних проблем. Якщо просвітлення не досягне масового рівня і ми не станем на захист духовних цінностей, шансів на виживання не залишиться.

«Ми повинні прокинутися і усвідомити той факт, що за останні десятиліття нашим моральним цінностям було завдано величезної шкоди в результаті чого, наші діти, батьки і сім'ї опинилися під несприятливим впливом хаотичних факторів сучасності.

Забезпечення мирного суспільно-політичного ладу можливо тільки за рахунок грандіозних зусиль по відродженню моральних цінностей. Для досягнення цієї мети нам слід починати з коренів. Ми повинні приділяти максимально можливу увагу своїм дітям, їх належному вихованню. Бо сьогоднішні діти – це завтрашні громадяни. Дітям сьогоднішнього дня судилося формувати майбутнє суспільство. І не інвестиції в озброєння гарантують воістину мирне майбутнє. А саме інвестиції в наших дітей принесуть неоціненні дивіденди у вигляді миролюбного, спокійного і морального суспільства в найближчому майбутньому», – такими словами звертається Шрі Матаджи до людства [9].

Сьогодні вже замало простого констатування деградації духовних цінностей та наслідку до яких це призводить. Необхідно діяти. І всі, хто вірить у загальнолюдські гуманістичні цінності, зобов'язані скористатися даною можливістю, аби відстояти їх і вберегти цей світ від руйнування.

Література

1. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. М.: Наука, 1991. 271 с.
2. Сахаджа Йога. Глава 1. Сахаджа-Йога. URL: <https://sahaja-lib.info/?p=63>
3. Роль Сахаджа Йоги в преодолении стресса: Научные материалы. URL: <http://www.yoga-gazeta.ru/article1094.htm%20http://www.yoga-gazeta.ru/article1207.htm>
4. Польза от занятий Сахаджа Йогой. Результаты экспериментов URL: http://sahajayoga.by/index.php?option=com_content&view=article&id=168&Itemid=227
5. Раи У. Просветленная медицинская наука. Бесплатная библиотека России. URL: <http://www.libed.ru/knigi-nauka/753849-5-1-prosvetlennaya-medicinskaya-nauka-prosvetlennaya-medicinskaya-nauka-knige-vracha-urai-raskrivayutsya-medicinskie.php>
6. Medical research into the benefits of Sahaja Yoga meditation. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pK2W2kY1U9c>
7. Видеоинтервью с Карлом Юнгом. Избранное. 2017.20.07. URL: <http://izbrannoe.com/news/video/unikalnaya-zapis-videointervyu-s-karlom-yungom/>
8. Сахаджа йога взгляд со стороны. URL: <http://sahaja.narod.ru/http://sahaja.narod.ru/index.html>
9. Нирмала Шривастава Метасовременная эпоха. Глава 8. Мир на Земле. Сахаджа библиотека. URL: <https://sahaja-lib.info/?p=122>

Демочко Г.Л.,
доцент кафедри суспільних наук,
Харківського національного медичного університету,

Бобрусь М.Є.,
студентка 1 курсу 1 медичного факультету,
Харківського національного медичного університету,
Україна, м. Харків

«КОРОНАВІРУСНА» ПАНІКА: ПОГЛЯД ЗІ СТОРОНИ

Вчергове світ сколихнула жаклива новина – виявлена нова вірусна хвороба, незнайома медикам. Коронавірус – це гостре вірусне захворювання, що характеризується переважним ураженням дихальної системи і шлунково-кишкового тракту. Коронавірус є зоонозної інфекцією за походженням [1, с.66].

У людей сприйнятливість до коронавірусу дуже висока, захворювання уражує всі вікові групи. На сьогоднішній день патогенетичні механізми розвитку коронавірусної інфекції вивчені недостатньо. Вхідними воротами для інфекції є слизова оболонка верхніх дихальних шляхів. При ураженні збудником 2019 nCov інфікування стрімко поширюється на бронхи і легені. Для людини загрозливими є респіраторні і кишкові коронавіруси.

Найчастіше зустрічається респіраторний різновид захворювання, який зазвичай діагностується, як гостра респіраторна вірусна інфекція. Віруси нестійкі у зовнішньому середовищі. Збудники не можуть передаватися через предмети, дверні ручки, посилки, продукти (банани, мандарини, м'ясо, риба і). Вони миттєво гинуть при температурі понад 50 градусів, руйнуються під дією хлороформу, формаліну, етилового спирту або ефіру. Коронавірус добре переносить заморожування.

Вірус передається повітряно-крапельним, повітряно-пиловим, фекально-оральним шляхом. До факторів передачі відносяться виділення носоглотки, блювотних мас, фекалії птахів, тварин, хворої людини.

Для більшості коронавірусних інфекцій інкубаційний період обмежений 2–3 доби. Однак, для коронавірусу 2019 nCov цей період може становити від 1 до 14 днів (в середньому 10 днів).

Протягом усього цього періоду людина може заражати інших. Протікає захворювання, найчастіше, як звичайний грип, парагрип або будь-яка інша гостра респіраторна інфекція з усіма характерними для них ознаками.

Вірус став відомий широкому загалу з кінця грудня 2019 року, коли його виявили в китайському місті Ухань (провінція Хубей) з населенням 11 млн [2]. У чоловіка вперше підтвердили новий тип коронавірусу SARS-CoV-2, що

викликає атипову пневмонію (спочатку вірус отримав назву 2019 nCoV). 30 січня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила спалах коронавірусу надзвичайною ситуацією, що має міжнародне значення.

24 лютого в організації не виключили, що вірус може викликати пандемію. Станом на початок доби 28 лютого в Китаї зареєстровано 78 824 випадки зараження новим коронавірусом, померло 2788 осіб. За даними ВООЗ, станом на 27 лютого поза Китаєм зафіксовано 3664 випадки зараження в 46 країнах, загинуло 57 осіб.

Українські громадяни також виявилися перед загрозою ураження вірусом, тому 20 лютого 2020 року Україна евакуювала з Уханю 45 своїх громадян та 27 іноземців [3]. Разом з 22 членами екіпажу літака і персоналу вони заселилися в медичному центрі Національної гвардії України "Нові Санжари" в Полтавській області.

Жителі Нових Санжар Полтавської області були проти розміщення евакуйованих в селищі. Протестуючі почали закидати автобуси і поліцейських камінням, розбили вікна в декількох автобусах. В результаті зіткнень за медичною допомогою звернулися дев'ять правоохоронців і один цивільний. Розпочато шість кримінальних проваджень за фактом масових заворушень [4].

Даючи оцінку протестним настроям, президент Володимир Зеленський за два дні до евакуації висловився так: "У нас є кілька варіантів щодо розміщення евакуйованих. Ми повністю готові. Але найголовніше – ми забираємо наших громадян. Якщо ви побачите статистику, там навіть не дорослі люди, а хлопчики і дівчатка, все майже ... багато 90-х років народження. І я хочу звернутися до деяких політичних партій, які звертаються до людей, ми цю інформацію знаємо. Звертаються до місцевих жителів, підбивають їх перекривати дороги ", – зазначив президент В. Зеленський. Також він сказав: «Ми повинні з вами розуміти, що забираємо своїх громадян, які такі ж громадяни, як і ми Ми привеземо всіх наших громадян з Китаю, тому що це наш обов'язок – конституційний і людський ...» [5].

Відзначимо, що на контрасті із Західною Україною і Київською областю повелися деякі інші регіони. Медичні установи Одеси і Харкова заявили, що готові прийняти наших співвітчизників, які прилетять з Уханю. І тому немає ніяких обурень у місцевих жителів і протестів місцевих властей. Точно сказати, що послідувало раніше – протести населення або піар на цьому окремих політиків – складно. Однак вже можна стверджувати, що всю кампанію по евакуації українців з Китаю українська влада інформаційно провалила, давши можливість політикам і місцевим популістам роздути паніку серед населення.

Нові Санжари остаточно оговталися від коронавірусної паніки. Живуть собі як раніше, ніби нічого й не було – ні багать, ні бунтів, ні каменів. За цей час Нові Санжари пройшли складну метаморфозу. Від жорстокості і

фанатизму, з яким жителі намагалися не пропустити прибулих з Китаю в селище, і до цілковитої апатії, що охопила селище 5 березня, в день, коли евакуйованих нарешті випустили з санаторію.

Сьогодні приклад Нових Санжар вчергове виявив незрілість нації, неосвіченість та демонстрацію споконвічної позиції «моя хата з краю». Повернення громадян до своєї країни – їхнє повноцінне право, а обов'язок України – надати прихисток. Прикро за те, що українці, охоплені панікою, не поставили людське життя, як вищу цінність... Мабуть, цьому ще треба вчитися багато років.

Література

1. Короваева И.В., Вовк С.И., Панченко Л.А. Новый коронавирус – возбудитель атипичной пневмонии / И.В. Короваева, С.И. Вовк, Л.А. Панченко // *Анали Мечниковського Інституту*. – 2005. – №1. – С. 66-74.

2. Вспышка коронавирусной инфекции COVID-19 / Всесвітня організація охорони здоров'я // *Електронний ресурс*. – Режим доступу: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.

3. Страх и ненависть в Новых Санжарах. Горящие шины, 10 пострадавших полицейских, разбитое окно автобуса – хроника непростой эвакуации / НВ // *Електронний ресурс*. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukraine/events/novye-sanzhary-24-zaderzhannyh-novosti-ukrainy-50071482.html>.

4. Лисицын Н., Каташинская А., Солодовник М., Мартынок К. Эвакуация украинцев из Уханя: все подробности / Н. Лисицын, А. Каташинская, М. Солодовник, К. Мартынок // *Комсомольская правда в Украине*. – 2020. – 13 марта.

5. Коронавірусна дезінфекція. Що буде з евакуйованими з Китаю українцями та чому не варто їх боятися / НАШ // *Електронний ресурс*. – Режим доступу: <https://nash.live/news/health/prilit-ukrajintsiv-z-kitaju-vsi-podrobitsi.html>.

ТУРИЗМ І СПОРТ

Давиденко Ю.М.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 242 Туризм

Київського національного лінгвістичного університету,

Україна, м. Київ

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ФРАНЦІЇ

Франція є однією з найбільш туристично привабливих країн світу. Кількість туристів, які відвідали Францію у 2019 році складає близько 90 млн. туристів. Потужна індустрія і високотехнологічне виробництво дозволяють Франції створювати різноманітні туристичні проекти. Франція має добре розвинену туристичну інфраструктуру, яка включає транспорт, заклади харчування, готелі, а також організацію турів, забезпеченість інформацією, картами, сувенірами тощо. Останнім часом усе більшого значення в розвитку туристичної галузі Франції набувають об'єкти для проведення конференцій, нарад, симпозіумів, а також індустрія розваг [1].

Слід зазначити, що якісно новий етап розвитку туризму у Франції припадає на період після завершення Другої світової війни. Саме в перші повоєнні десятиліття Франція відразу ж стала докладати зусиль до залучення іноземних туристів. У повоєнний період партійно-державне керівництво та громадськість країни взяли на себе зобов'язання з організації нової, розгалуженої мережі туристських організацій і установ. Задля цього був розроблений і здійснений цілий ряд заходів. Франція стала першою країною в Європі, яка проголосила політику «відкритих дверей». Для туристів із низки країн були скасовані в'їзні візи. Активно відновлювалися готельне та ресторанне господарство. Був введений «туристський курс» обміну іноземної валюти. При проїзді по залізниці іноземним туристам надавалася знижка. Але, незважаючи на пільги, Франція була однією з найбільш «дорогих» країн для туристів. Саме з цієї причини з 60-х років ХХ ст. намітилася тенденція скорочення тривалості перебування іноземних туристів у Франції. Одночасно з цим більше французів стало від'їжджати за кордон, зростання туристичних витрат було вище, ніж приріст доходів від міжнародного туризму [1].

Через зниження економічних показників туризму уряд Франції в програмі економічного і соціального розвитку на 1966–1970 рр. додали розділ, де були вказані заходи із заборони зростання дефіциту туристського балансу. Були розроблені заходи на залучення іноземних туристів і

скорочення виїзду французьких туристів за кордон. Відкрилися навчальні заклади з підготовки кадрів для індустрії туризму, багато уваги і засобів приділялася поліпшенню стану доріг. В кінці 60-х років був прийнятий і реалізований план розвитку прибережного та сільського туризму на південно-західному узбережжі Франції. У 1967 р. в Парижі було засновано «Товариство з розвитку національного туризму» з метою зменшення кількості поїздок французьких туристів за кордон, і відповідно з метою збільшення частки місцевого туризму [2].

У 70–80-і рр. ХХ ст. в'їзний туризм у Франції розвивався досить швидкими темпами. В даний час Франція має позитивне туристичне сальдо. У країні наявна високорозвинена інфраструктура. Прийняття Шенгенської угоди та скасування візового режиму сприяли зростанню туристичних потоків.

До особливостей, що приваблюють туристів у Францію відносять [3]:

1. Вигідне географічне розташування, а саме наявність кордонів з 8 країнами, зокрема, на північному сході з Бельгією, Люксембургом і Німеччиною, на сході з Німеччиною, Швейцарією, південному заході з Іспанією й Андоррою, на південному сході з Італією та Монако, на півдні омивається Середземним морем, на заході – Атлантичним океаном.

2. Особлива туристична привабливість французьких міст: Париж, Страсбург, Ліон, Ніцца, Бордо, Канны, Тулуза, Авіньйон, Марсель, Орлеан, Руан;

3. Сприятливі природно-кліматичні умови Франції. Клімат у Франції, за винятком гірських районів і північного сходу країни, переважно помірний, з м'якими зимами. Зокрема, для Нормандії і Бретані характерним є морський клімат, що поширює свій вплив на всю західну частину країни.

Окремо слід виділити державну підтримку у сфері туризму. Зокрема, основними органами, що регулюють сферу туризму і готельного бізнесу у Франції є [4]:

– Міністерство ремесл, торгівлі і туризму (Ministere de l'artisanat, du commerce et du tourisme);

– Національна рада з туризму (Conseil national de Tourisme), консультативний орган при міністерстві;

– Організація Atout France займається популяризацією туризму у Франції.

– високий рівень розвитку готельно-ресторанного бізнесу.

Здобутки Франції в плані розвитку готельної сфери були відмічені багатьма країнами Європи, і тому не даремно вони використовують для класифікації своїх готелів саме французьку модель, побудовану на основі поділу готелів на категорії від нижчої – «одна зірка», до вищої «п'ять зірок».

Французька кухня, яка завжди була прикладом для наслідування в мистецтві кулінарії. Багато слів з французької кухні увійшли в термінологію

багатьох країн. Крім того, експертами міжурядового комітету ЮНЕСКО з охорони нематеріальної культурної спадщини було узгоджено, що французькі традиції приготування і прийому їжі являють собою унікальний культурний феномен і гідні включення до списку Світової спадщини людства.

У Франції надзвичайно багата культурна спадщина (У списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Франції налічується 44 об'єктів (станом на 2020 рік) [5].

До найкращих і найпопулярніших курортів Лазурного берегу відносять Канну, Ніццу, Сан-Тропе, Антіб. До речі, 270 пляжних французьких рив'єр відмічені Блакитним прапором, і це підтверджує їх екологічність [6].

Залізничний вокзал Gare du Nord в самому центрі Парижа Франції обслуговує приблизно 190 мільйонів пасажирів на рік і вважається найзайнятішою станцією в Європі та третьою найзайнятішою у світі. Наявність понад 29 000 км залізниці, дає змогу відвідувачам Франції швидко подорожувати з одного кінця Франції в інший не потребуючи автомобіля, що робить його ще більш привабливим та легким для відвідування туристів усіх куточків Франції [6].

Провівши загальну характеристику особливостей розвитку туризму у Франції було встановлено, що на сьогоднішній день, ця галузь динамічно розвивається, цьому сприяють ряд чинників, таких як: вигідне географічне положення, культурно-історична спадщина, велика кількість готельно-ресторанних закладів, наявність ресурсів для розвитку різноманітних видів туризму. Розглядаючи подальші перспективи розвитку індустрії туризму у Франції, можна сказати, що країна продовжить бути лідером серед туристичних прибуттів з показником вищим за 90 млн туристів у 2020 році.

Література

1. UNWTO Tourism Highlights 2018 Edition. Взято з: http://tourli.net/wto/WTO_highlights_2018.pdf
2. Визначення взаємозв'язку між рівнем розвитку туризму та соціально-економічним розвитком Франції. Взято з <https://studfile.net/preview/8152760/>
3. Географія та клімат Франції. Взято з <https://sites.google.com/site/stranishengena/francia-ta-zagalni-vidomosti-pro-franciu/geografia-ta-klimat-francie>
4. Шикіна О. В. Тенденції розвитку готельної індустрії Франції // Глобальні та регіональні аспекти інноваційного розвитку економіки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Одеса, 23 березня 2018 р.). – Одеса: ОНЕУ, 2018. – С. 203-207.
5. UNESCO World Heritage Sites in France. Взято з <https://everything-everywhere.com/unesco-world-heritage-sites-france/>
6. 17 Reasons why France is so popular. Взято з <https://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/france/articles/17-reasons-why-France-is-so-popular>

Дордука Є.А.,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 242 Туризм*

Київського національного лінгвістичного університету,

Україна, м. Київ

ДІЛОВИЙ ТУРИЗМ У НІМЕЧЧИНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІТЬ

На сьогоднішній день туристичний сектор економіки має високі темпи розвитку, які зумовлені зокрема включенням до нього нових перспективних видів туризму. Одним із них є діловий туризм, що з'явився в країнах Європи порівняно недавно, але вже встигнув зайняти достойну нішу на ринку туристичних послуг. Основна відмінність ділового туризму від традиційного полягає в тім, що головна ціль подорожі – це розвиток бізнесу, участь у професійних виставках, ярмарках, семінарах, конференціях, ведення переговорів із партнерами, організація ділових зустрічей [1, с.51].

Поняття «діловий туризм» («корпоративний туризм») виникло порівняно нещодавно. У світі про нього заговорили як про прибутковий і самостійний вид туризму в 1970–1980-х роках. Нині він належить до найприбутковіших субгалузей туризму.

В англійській мові, яка є міжнародною мовою не тільки бізнесу, але й туризму у сфері ділового туризму застосовується термін «business travel». Згідно з Кембріджським словником це поняття перекладається, як: «поїздка, яка відбувається з діловою метою» [2]. На сьогодні існує англійський термін-абревіатура MICE, який достатньо точно відображає значення бізнес-туризму: M – Meetings (зустрічі), I – Incentives (інсентив-заходи), C – Conventions (конференції), E – Exhibitions (виставки). (Cambridge English Dictionary) [1, с.52].

Міжнародний досвід туризмознавства свідчить, що особливо привабливим серед перспективних напрямів даної сфери є діловий туризм. Сьогодні діловий туризм формує економіку багатьох держав, регіонів, стає важливим чинником стабільного розвитку світової індустрії гостинності Німеччини.

Основа кожної ділової подорожі – організація програми зустрічей та заходів, які є спланованими та насиченими. Вона включає в себе оформлення візи, трансфер, розміщення в готелі згідно з побажаннями клієнта та екскурсії, що обираються з урахуванням його графіку. Також компанії, що організують бізнес-подорожі беруть на себе клопоти, щодо розселення зарубіжних партнерів.

Незалежно від економічної ситуації ділові подорожі завжди будуть актуальні, адже без ділових переговорів з партнерами, виставок, конгресів розвиток бізнесу може просто зупинитися.

До основних цілей здійснення ділових подорожей належить:

- організація зустрічей і переговорів з партнерами;
- проведення нарад з керівництвом і колегами, представників філій і дочірніх структур;
- інспекція роботи представництв і філій;
- встановлення і налагодження ділових контактів;
- відвідування професійних заходів (виставок, конференцій, ярмарок);
- навчання співробітників;
- звернення в державні структури різних країн з метою отримання сертифікатів, ліцензій, дозволів.

Особливістю ділового туризму є те, що це зазвичай дорогі поїздки, яким відповідають послуги найвищого класу і на яких впливає чинник сезонності.

На ринку ділового туризму помітну роль відіграють країни Центральної і Східної Європи. В першій половині 1990 х рр. цей сегмент туристського ринку розвивався особливо динамічно у постсоціалістичному просторі. В 1995 році доля бізнес-подорожей в регіон була найвищою у світі – близько 30% [3]. На сьогоднішній день ейфорія у відносинах з заходом поступила рівним діловим контактам, однак ЮНВТО прогнозує посилення привабливості Центральної і Східної Європи як ринка ділового туризму в перших десятиріччях XXI ст. [1, с.53].

Як правило, для вивчення історії розвитку ділового туризму в Німеччині дослідники застосовують наступну періодизацію: доісторія туризму (приблизно до 1850 р.); елітарний туризм (1850–1914 рр.); соціальний туризм (1914–1945 рр.); масовий туризм (з 1945 р.); глобалізація туристичної індустрії (кінець XX – початок XXI ст.) [4].

Діловий туризм відноситься до найбільш видатних феноменів XXI століття і є основним сегментом ринку гостинності. Він відіграє важливу роль у підвищенні рейтингу будь-якої країни. Дослідження розвитку ділового туризму є актуальним, адже на сьогоднішній день це одна з найбільш прибуткових галузей світової індустрії.

Основними учасниками ділового туризму серед країн Європи є Німеччина, Іспанія, Італія та інші країни.

Сучасна Німеччина приваблива як центр ділового туризму завдяки виставкам, конференціям. Поряд із Францією вона є лідером за кількістю виставок автомобільної спеціалізації (з 64 виставок у Німеччині щорічно проводиться близько 11). Це пояснюється тим, що країна є одним із світових лідерів у машинобудуванні, зокрема у виробництві легкових автомобілів [6]. Близько 60% міжнародних виставок-ярмарок Європи проводяться в Німеччині, де виникло близько 20 великих ярмаркових центрів. Найдавніші ярмаркові центри в Німеччині зосереджені в таких містах як: Берлін,

Лейпциг, Кельн, Франкфурт-на-Майні, Ганновер, Мюнхен, Дюссельдорф, Ессен [6, с.135].

Зокрема у столиці Німеччини на території великого виставкового комплексу Messe Берлін щорічно проводиться «Міжнародна туристська виставка-ярмарок в Берліні» (нім. Internationale Tourismus-Börse Berlin). На стендах і в залах виставки (оборот якої складає близько 5 мільярдів євро) представлені туроператори, системи бронювання, авіакомпанії, готелі, культурні об'єкти різних країн світу, оренда автотранспорту та інші туристичні послуги. На офіційному сайті публікуються аналітичні звіти про минулі виставки і плани на наступні роки [7].

Таким чином, діловий туризм активно розвивається в усіх основних містах Німеччини. Туризм з діловою метою вважається найбільш перспективним видом туризму в Німеччині в силу своєї позасезонності, прогностичності, орієнтації на клієнта з високим рівнем доходу. В Німеччині, як і в усьому світі діловий туризм розвивається прискореними темпами, оскільки він є найбільш прибутковим і має величезне значення для приймаючої країни з економічної точки зору.

Література

1. Подчаха О.Ю. Перспективи розвитку ділового туризму в країнах Європи. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції "Індустрія гостинності в країнах Європи". – 4-6 грудня 2009 р. – Сімферополь: ВіТроПринт, 2009. – 176 с. – С.51-53.
2. Cambridge English Dictionary. Definition of «business travel». Взято з <https://dictionary.cambridge.org>.
3. Андренко И.Б. Классификация делового туризма [Текст] / И.Б. Андренко // Коммунальное хозяйство городов: Науч. – техн. сб. Вып.50. Сер. Экономические науки. – Киев: Техника, 2003. – С. 181-186.
4. Rieger P.: "Die historische und die psychologische Dimension. Warum reiste man früher? Warum reisen wir heute?" – Bern, 2002. S. 9-22
5. Туризм у Німеччині. Взято з <https://geograf.com.ua/germany/572-germany-tourism>
6. Макогін З.Я. Андрусейко Р.Я. Туризм як чинник економічного розвитку Німеччини: досвід для України. // Матеріали наукової конференції "Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції" (м. Львів, 11–12 травня 2017 р.). – Львів: ЛТЕУ, 2017. – 440 с. – С.134-135.
7. ITB Berlin. Взято з <https://www.itb-berlin.de/>

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Ведмедєв М.М. Номо Virtualis як варіант реалізації ідеї цифрового безсмертя	4
Гиренко А.С. Філософська спадщина Омара Хайяма	6
Гончаров Г.М. Ідентичність і релігійна ідентифікація українця, що формуються через чинник молитви	8
Куриленко Т.В. Цінність духовності в сучасній культурі	12
Плаксіна О.И. Предпринимательская активность и экономика сквозь призму конфессиональных различий	14
Stovpets O.V. Philosophic and legal aspects of cyber-security in Ukraine and China	19

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА

Ковалькова Т.В. Языковая экспликация идеи клиентоориентированности в корпоративном пространстве финансовых предприятий	22
Марченко Н.М. Особливості перекладу етнокультурних лексичних одиниць шляхом знаходження відповідного еквіваленту	25
Орендарчук Г.О., Тома Н.М. Фентезі як вид віртуальної реальності	27

ПЕДАГОГІКА

Берека В.Є. Компетентнісний підхід у системі післядипломної педагогічної освіти	30
Ворона Л.І. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах закладів позашкільної освіти	33
Дідик Н.М. Проектна технологія як інноваційна технологія навчання	36
Задорожна Л.В. Вивчення життя, діяльності та ролі видатних особистостей в шкільній історичній освіті	39

Калюжка Н.С.	
Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти.....	43
Коваленко О.В.	
Проблеми підготовки гідів-екскурсоводів: культурологічний аспект.....	46
Комісарик М.І., Сандуляк В.С.	
Безпека дитини в Інтернет просторі.....	48
Makarska Yev.H.	
Innovative Technologies as a Means of Improving the Quality of the Educational Process.....	51
Максимюк М.В.	
Роль мотивації в процесі вивчення української мови як іноземної студентами ВНЗ.....	53
Оніщенко С.С.	
Набуття громадської свідомості через формування психосоціальних компетентностей у здобивачів освіти.....	55
Отравенко О.В.	
Сучасні шляхи підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.....	57
Пономарев А.С.	
К проблеме отбора и содержания учебных текстов.....	60
Сніца Т.Є.	
Гендерне питання у світлі міжкультурної комунікації.....	63
Udovychenko I.V.	
Integration of natural scientific and computer-information knowledge at geography lessons in the general education school.....	65
Хортіва О.В.	
Новітні педагогічні технології і сучасні форми організації освітньої діяльності в умовах інформаційного суспільства.....	67
Ярославцева М.І., Фролова І.В.	
Національно-патріотичне виховання дітей предшкільного віку засобами декоративного мистецтва України.....	70
ПСИХОЛОГІЯ	
Амеліна А.А.	
Сексологічна теорія фрейда: актуальність у сьогоднішні.....	73
Сергет І.В.	
«Внутрішня картина» хвороби та її вплив на психологічну адаптацію до стресу під час онкологічного захворювання.....	75

Хубетов О.В.	
Особливості впливу когнітивних чинників на соціально-психологічну адаптацію особистості у інформаційно-комунікативному просторі.....	79

Чайкіна Н.О.	
Гендерні особливості реалізації стилів керівництва в закладах освіти	81

Щербакова І.М.	
Мотиваційний моніторинг навчальної діяльності студентів	84

ІСТОРІЯ

Ігнатенко М.М.	
Краєзнавча діяльність музейників Чернігівщини на сторінках місцевої преси (друга половина ХХ ст.).....	88

Любич О.А.	
Соціально-економічне становище військових поселень на Україні у першій половині ХІХ ст.	90

Присяжнюк О.М.	
Османська ідеологічна традиція та військовий музей в Стамбулі.....	93

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО

Губар О.В.	
Удосконалення правової компоненти механізму державного управління забезпеченням біологічної безпеки	96

Мейко О.В.	
Нормативно-правові аспекти формування організаційно-штатних структур прикордонних підрозділів	98

Мельничук Т.І.	
Деякі питання актуальності запровадження алгоритму штучного інтелекту в систему правосуддя	101

Пірог А.С.	
Обумовленість криміналістичного розвитку методики дактилоскопії.....	104

ПОЛІТОЛОГІЯ І МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Линник О.І.	
Компроміс і консенсус як історичний розвиток українського суспільства	107

Чижова О.М.	
Прагматизм в сучасному вимірі українського суспільства	110

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ЕКОНОМІКА

Butko L.V., Vasylenko D.P.

Image of the modern library: problems of the realization 115

Спіцина А.Є.

Значення людини економічної та економічної культури
для розвитку майбутніх фахівців 117

ЕКОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА

Гриценко Н.Л.

Вирішення глобальних проблем людства через призму
трансформації свідомості мас 121

Демочко Г.Л., Бобрусь М.Є.

«Коронавірусна» паніка: погляд зі сторони 127

ТУРИЗМ І СПОРТ

Давиденко Ю.М.

Історичні та соціально-економічні особливості
розвитку туризму у Франції 130

Дордука Є.А.

Діловий туризм у Німеччині: історія і сучасність 133

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Людина віртуальна: нові горизонти

за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції
30–31 березня 2020 року

За заг. ред. д.філос.н. *Журби М.А.*

Техн. редактор, коректор
Оригінал-макет
Дизайн обкладинки

Старіченко О.В.
Старіченко О.В.
Алдакімова Т.Г.

Підписано до друку 31.03.2020.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсет. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 8,6. Обл.-вид. арк. 8,6.
Тираж 300 прим. Вид. № 2950. Замов. 100. Ціна договірна

Видавництво Центру сучасної педагогіки
«Навчання без кордонів» (Канада, Монреаль)
6435, bld. Longelie, Montreal, H1M 2C1, Canada
tel. 015142541920,
e-mail: virtustoday@gmail.com